

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI

JABBOROV XAZRAT XUSENOVICH

**PSIXOLOGIYA QISQACHA
IZOHLI LUG‘AT**

Тошкент -2025

**Mazkur “Psixologiya qisqacha izohli lug‘atni” qadrli marhum shogirdim
Jahongir Amanovning yorqin xotirasiga bag‘ishlayman!**

X.X.Jabborov. Psixologiya qisqacha izohli lug‘at nomli uslubiy qo‘llanma. – T., 2025. – 124 6.

Mazkur "Psixologik qisqacha izohli lug‘at" 60310300-Psixologiya ta’lim yo‘nalishi bo‘yicha ta’lim olayotgan talabalar, mutaxassislar hamda bu sohaga qiziquvchilar uchun mo‘ljallangan bo‘lib, unda psixologiya faniga oid asosiy tushuncha va atamalar aniq va sodda tilda izohlangan. Lug‘at psixologik bilimlarni keng targ‘ib qilish, ilmiy terminlarni to‘g‘ri tushunish va ulardan foydalanish madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Lug‘atda klassik va zamonaviy psixologiyani turli yo‘nalishlari bo‘yicha tushunchalar berilgan bo‘lib, har bir atama ilmiy aniqlik bilan ta’riflangan va ularning amaliy qo‘llanilishi tushuntirilgan. Bu asar nafaqat talabalar uchun, balki psixologiya bilan shug‘ullanuvchi mutaxassislar va ilmiy izlanish olib borayotgan tadqiqotchilar uchun ham muhim qo‘llanma bo‘lib xizmat qiladi.

Mazkur lug‘at psixologik terminologiyani o‘zlashtirish va ilmiy tadqiqotlar olib borishda muhim manba bo‘lib, soha mutaxassislarining amaliy faoliyatida ham qo‘l keladi. Shuningdek, lug‘at psixologiyani turli mavzularini o‘rganishda hamda fan va amaliyot o‘rtasidagi bog‘liqlikni mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur nashr soha bo‘yicha bilim olishni istagan barcha o‘quvchilar, pedagoglar, tadqiqotchilar va amaliyotchi psixologlar uchun foydali bo‘lishiga ishonamiz.

Такризчилар:

Sh. X.Abdullayeva – TDSHU, “Pedagogika va psixologiya” kafedrası mudiri, psixol.f.d, professor

Sh.Sh. Rustamov – BuxDU, “Psixologiya” kafedrası professori, psixologiya fanlari doktori

Mazkur uslubiy qo‘llanma Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti rektorining 2025-yil 28-maydagi 126-UM- son buyrug‘iga asosan O‘quv- uslubiy kengashining 2025 yil 16 may oyidagi 8-sonli majlisida muhokama etilib, nashr etishga ruxsat berildi

KIRISH

Bugungi kunda inson psixikasi, ongi va xulq-atvorini chuqur o'rganish nafaqat fan sohasida, balki hayotning turli jabhalarida ham dolzarb masalaga aylanmoqda. Axborot texnologiyalari rivojlanib, ijtimoiy munosabatlar murakkablashgan sari, insonning psixologik jihatdan barqarorligi va o'zini anglash darajasi tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtai nazardan, psixologiya fanining asosiy tushuncha va atamalarini aniq va to'g'ri talqin qilish bugungi kun talabi hisoblanadi.

Mazkur psixologik izohli lug'at ana shunday ehtiyojni qondirish maqsadida tayyorlangan bo'lib, unda psixologiyaning muhim tushunchalari, ilmiy terminlari va asosiy kategoriyalari atroflicha yoritilgan.

Lug'atda berilgan har bir atama fanning klassik va zamonaviy yondashuvlari asosida tushuntirilib, ularning mazmun-mohiyati izchil ochib berilgan. Bu esa nafaqat psixologiya sohasi mutaxassislari, balki talabalar, o'qituvchilar, tadqiqotchilar hamda inson psixologiyasiga qiziqish bildirgan keng kitobxonlar ommasi uchun ham foydalidir.

Lug'atning dolzarbligi. Bugungi dunyoda inson tafakkuri va xulq-atvori bilan bog'liq ko'plab muammolar yuzaga kelmoqda. Ruhiy zo'riqishlar, depressiya, stress, shaxslararo munosabatlardagi muammolar, emotsional barqarorlik masalalari – bularning barchasi inson hayotiga bevosita ta'sir qiluvchi omillardir. Bu kabi masalalarni anglash va ularga yechim topish uchun psixologik bilim va tushunchalarni to'g'ri o'zlashtirish lozim.

Lug'atning dolzarbligi, avvalo, jamiyatimizda psixologik savodxonlikni oshirish bilan bog'liq. Bugungi kunda nafaqat mutaxassislar, balki har bir inson psixologiyaning asosiy tushunchalarini bilishi, ularni amaliyotda qo'llay olishi zarurdir. Chunki inson o'z hissiyotlarini, motivlarini va harakatlarini tushunmagan taqdirda, muammolar yechimi murakkablashib boradi. Shu sababli, ushbu lug'at nafaqat ilmiy, balki amaliy ahamiyatga ham ega.

Lug'atning ahamiyati va qo'llanilishi. Mazkur lug'at quyidagi jihatlari bilan ahamiyatlidir:

Ilmiy manba sifatida foydalanish – Psixologiya sohasi bo'yicha tadqiqot olib borayotgan olimlar, magistr va doktorantlar uchun muhim qo'llanma bo'lishi mumkin.

O'quv jarayonida qo'llash – Universitet va kollejlarning psixologiya yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarga, o'qituvchilarga va amaliyotchi psixologlarga nazariy bilimlarini mustahkamlashda yordam beradi.

Amaliy psixologiyada ishlatilishi – Amaliyotchi psixologlar, maslahatchilar, trenerlari uchun ish faoliyatida qo‘llanilishi mumkin.

Psixologiyaga qiziquvchilar uchun qo‘llanma – Oddiy kitobxonlar uchun ham inson psixikasi va ruhiy jarayonlarini tushunishga yordam beradi.

Lug‘atni tuzishda ilmiy-psixologik adabiyotlar, yetakchi olimlarning tadqiqotlari, xalqaro manbalar va psixologiya tarixidagi fundamental asarlarga tayangan holda izohlar ishlab chiqildi. Terminlarning tushuntirishlari qisqa, lo‘nda va aniq bayon qilinib, ularning qo‘llanilish doirasi keng qamrovda ko‘rsatildi.

Xulosa qilib aytganda psixologiya fani jamiyat taraqqiyotida, inson ongi va tafakkurini o‘rganishda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu izohli lug‘at 60310300-Psixologiya ta’lim yo’nalishi bo’yicha ta’lim olayotgan talabalarning psixologik bilimlarni ommalashtirishga, atamalarni ilmiy jihatdan to‘g‘ri tushunishga xizmat qiladi. Bu lug‘atning har bir kitobxon uchun foydali bo‘lishiga ishonch bildiraman va undan samarali foydalanishingizni tilayman deb muallif.

A

Abstinentsiya (lot.abc-dan qo'shimchasi, teneo - saqlanmoq) – spirtli ichimlik va narkotik modda qabul qilishni birdan to'xtatganda hosil bo'ladigan salbiy holat. U bosh og'rig'i, bosh aylanishi, og'iz ko'rishi, taxikardiya, ba'zan kayfiyatni tushishi, uyqusizlikni keltirib chiqarishi mumkin.

Abstraktsiya (lot. abtractio - mavxumlashtirish, uzoqlashtirish) – mavhumlik; tafakkurning asosiy operatsiyalaridan biri. U narsaning muhim xususiyat va bog'lanishlarini ajratishga asoslangan fikriy amal bo'lib, boshqa xususiyatlariga e'tibor berilmaydi. Narsa va hodisalarning belgilarini, xususiyat yoki sifatlarini fikran ajratib olish.

Abuliya (yunon. Abule - irodani inkor etmoq, jur'atsizlik) – eng oddiy qarorga ham kela bilmaslikda o'z aksini topadigan kasallangan irodasizlik. Ya'ni, nerv tizimi kasallanishi oqibatida irodaning susayib ketishi. A. holatida kishi eng oddiy harakatlarni ham bajara olmay qolishi mumkin. A. jismoniy va psixik jihatdan to'g'ri rivojlanmaslik yoki nerv tizimi zaharlanishining natijasi ham bo'lishi mumkin.

Aviatsiya psixologiyasi (lot. avis - kush – yunon. psyche – ruh, logos – tushuncha, ta'limot) insonning uchish vositalarida uchishni o'rganishi va uchishdagi faoliyatning psixik qonuniyatlarini o'rganuvchi soha.

Avtogenez (yunon.- autos - o'zim, genesis - kelib chiqish) – organik dunyoning tarixiy taraqqiyoti organizmning ichki, moddiy bo'lmagan omillari ta'sirida sodir bo'ladi, deb da'vo qiluvchi ta'limot. A. organizmning butunligini, hayot sharoitlariga bog'liqligini, uning taraqqiyot jarayonida, muhit, yashash sharoitlari ta'sirida tarkib topadigan belgi va xususiyatlarni inkor qiladi.

Avtomatizm (yunon. automatos - o'z-o'zidan sodir bo'ladigan) – ongning to'g'ridan – to'g'ri ishtirok etmasdan amalga oshiriladigan faoliyati. A.ga organizmning eng oddiy reflektor harakatlaridan tortib, to yuksak aqliy harakatlarigacha bo'lgan barcha x.-x.lar kiradi.A. faoliyat turlarini bajarishni tezlashtiradi va yengillashtiradi, asabiy, irodaviy hamda jismoniy kuchlarni tejaydi.

Avtomatlashgan harakatlar – ko'p marta mashq qilish orqali turli ko'nikmalarning shakllanish jarayoni. Harakatlarning ko'p marta takrorlanishi yoki maxsus mashqlar qilish natijasida bevosita ong ishtirokisiz tez va to'g'ri bajarilaveradigan harakatlar.

Avtoritet (lot.autoritas – to'liq xokimiyat) – obro', shaxsdagi ko'pchilik tomonidan e'tirof qilingan fazilat, atrofdagi boshqa kishilarga nisbatan ta'sirli, nufuzli shaxs.

Avtoritar – o‘zaro muomala va faoliyatda sheriklarini imkoniyati boricha o‘z ta’siriga bo‘ysundirishga intiluvchi shaxsning ijtimoiy – psixologik tasnifi.

Avtoritarizm (lot. Auctoritas - xokimiyat, ta’sir) – buyruq asosidagi talablarga o‘ylamasdan ko‘r – ko‘rona bo‘ysunish. Uni avtoritet so‘zi bilan adashtirmaslik kerak.

Aviatsiya psixologiyasi (lot. Avis - qush - yunon, psyche - pyx logos - tushuncha, ta’limot) - psixologiya tarmog‘i bo‘lib, uchuvchilar shaxsi va turli uchish faoliyatining psixik xususiyatlarini o‘rganadi.

Avtomatlashtirish (yunov. Automatos - o‘z - o‘zida sodir bo‘ladigan) – mashq qilish orqali turli malakalarni shakllantirish jarayoni.

Avtonom nutq (yunon, autos - o‘zi - nomos - qonun) - bolaning o‘z nutqi ko‘p ma’no va noaniq so‘zlar bilan xarakterlanadigan, ichki nutq, bunda turli narsalarning bir-biri bilan beqaror va uzviy bog‘liqligi tufayli so‘zlarning ma’nosi ham vaziyatga qarab o‘zgaradi, bolalarning avtonom nutqi kattalar nutqiga o‘tish davri bo‘lib hisoblanadi. avtonom nutqi teng yoshli bolalarda yaqqol bo‘ladi.

Aksedental qobiliyatlari (lot. Aksedentio - tutib olish) odamning xavf - hatarsiz, saranjom - sarishta faoliyatda bo‘lish qobiliyati. Aksedentomning yoshlarning kasb tanlashi va kasbga yo‘llashdagi amaliy ahamiyati katta.

Agglyutinatsiya (lot.agglutinare – yopishtirmoq) bir necha narsalarning ayrim har xil qismlarini olib birlashtirilib, yangi narsa va hodisalarning obrazlariga yaratilgan iborat xayol faoliyati. Mavjud obraz va tasavvur qismlarini bir-biriga «yopishtirib» qo‘shish asosida . Mas. suv parisi obrazi.

Agnoziya (yunon.a-inkor yu, gnosis -bilim,bilish) - bosh miyaning ma'lum jarohatlanishi natijasida idrokning buzilish hollari. A. butun aqliy faoliyatning buzilishidan farq qilib, miya po‘stlog‘i faoliyatidagi juz’iy kamchilik.

Agnostitsizm (yunon. a-inkor yu., gnosis –bilim, bilish) –ob’ektiv olamni, haqiqatni bilishni inkor qiluvchi, shaxsning bilish qobiliyatini kamsituvchi idealistik oqim.

Agoniya (yunon.agonia-ko‘rash) organizmning o‘limi oldidan yoki hayot bilan o‘lim orasida ro‘y beradigan psixopatologik holat.

Agrafiya (yunon. A - inkor yuklamasi, grapho - yozaman) nutqdagi turli buzilishlar natijasida yozuvning izdan chiqishi. Agrafiyada odam yozish qobiliyatini butunlay yo‘qotadi yoki so‘zlarda harflarni tushurib qoldiradi, harflarni qo‘sha olmaydi. Agrafiya katta odamlarda bosh miya po‘sti faoliyatining buzilishi natijasida ro‘y bersa, bolalarda u duduqlik natijasida kelib chiqadi.

Agroziya - idrokning buzilishi. Agrafiya miyaning ma'lum bir jarohatlanishida natijasida sodir bo‘ladi

Adaptatsiya (lot. adaptaro–moslashmoq) sezgi a'zolari (analizatorlar) ning ta'sirot kuchiga moslashuvi natijasida muayyan sezgirliknig o‘zgarishi A.

hodisasida sezgirlik ortishi yoki kamayishi mumkin. Kuchli ta'sirdan kuchsiz ta'sirga o'tganda sezgirlik asta-sekin ortib boradi, ta'sir kuchayganda esa, sezgirlik, aksincha, kamayib boradi. A.qonuniyati, organik sezgilardan boshqa, barcha sezgilar sohasiga xosdir. U fiziologik, ijtimoiy – psixologik va kasbiy moslashishga bo'linadi.

Adekvatlik (lot, adeqvatus tenglashtirilgan) - teng, o'xshash, muvofiq kelmoq. Mas., javoblarning adekvatlash va x,k.

Abstrakt tafakkur – Ob'yektlarning umumiy belgilarini ajratish va ulardan yangi tushunchalar hosil qilish qobiliyati.

Absolyut eshitish – Ohanglarni referens nuqtasiz aniqlay olish qobiliyati.

Addiktiv xulq-atvor – Shaxsning giyohvandlik, alkogolizm yoki boshqa qaramliklarga moyilligi.

Adekvatchilik – Reallikka mos keladigan, to'g'ri fikrlash yoki munosabat bildirish qobiliyati.

Adolescensiya – O'smirlik davri, o'tish yoshidagi psixologik va fiziologik o'zgarishlar jarayoni.

Affektiv xotira – Kuchli hissiyotlar bilan bog'liq voqealarni eslab qolish qobiliyati.

Affektiv tafakkur – Hissiyotlarga asoslangan, mantiqiy tahlildan yiroq fikrlash turi.

Agorafobiya – Ochiq joylardan yoki gavjum hududlardan qo'rqish.

Agressiv xulq-atvor – Atrofdagilarga zarar yetkazishga qaratilgan tajovuzkorlik.

Agitatsiya – Bezovtalik, harakatlarning tezlashishi bilan ifodalanuvchi holat.

Akulturationsiya – Bir madaniyatning boshqasiga ta'sir qilishi natijasida yuzaga keladigan moslashish jarayoni.

Akustik xotira – Ovoz va tovushlarni eslab qolish qobiliyati.

Aktsentual shaxs – Shaxsning ayrim belgilari haddan tashqari rivojlanganligi.

Alaliz – Nutq rivojlanishining kechikishi yoki to'xtashi.

Analitik tafakkur – Ma'lumotlarni tahlil qilish orqali fikrlash qobiliyati.

Analogik tafakkur – Benzetish orqali qaror qabul qilish va fikrlash jarayoni.

Anartriya – Nutqning jismoniy sabablar bilan buzilishi.

Anesteziya – Hissiyotlarni yo'qotish holati.

Angedoniya – Quvonch hissini yo'qotish, zavqlanishning kamayishi.

Anglash – Kognitiv jarayon bo'lib, inson voqelikni tushunib yetishi.

Anksiyete – Ichki bezovtalik va qo'rquv holati.

Anoreksiya – Tana qiyofasini noto'g'ri idrok qilish natijasida ovqat iste'molini kamaytirish kasalligi.

Antagonistik munosabatlar – Ikkita inson yoki guruh o‘rtasidagi keskin qarama-qarshilik.

Antisotsial shaxs – Jamiyat qoidalariga moslashmagan, ijtimoiy norma va qonunlarni buzadigan shaxs.

Apersepsiya – Yangi tajribani oldingi bilimlar asosida tushunish.

Appersepsiya – Idrok jarayoni subyektiv tajribalar ta’sirida kechishi.

Apraxiya – Maqsadga muvofiq harakatlarni bajara olmaslik.

Aprozeksiya – Diqqatning buzilishi, e’tiborni jamlay olmaslik.

Araxnofobiya – O‘rgimchaklardan qo‘rqish.

Artikulyatsiya – Nutq tovushlarini to‘g‘ri talaffuz qilish qobiliyati.

Assotsiativ tafakkur – Bir tushunchani boshqasiga bog‘lash orqali fikrlash.

Assotsiativ xotira – Ob’yektlar va hodisalarni o‘zaro bog‘lab eslab qolish.

Assotsiatsiya – Fikrlar va tushunchalar o‘rtasidagi bog‘lanish.

Ataksiya – Harakat muvozanatini saqlash qobiliyatining buzilishi.

Atavizm – Odam yoki hayvonning o‘tmish avlodlariga xos belgilarni saqlab qolishi.

Atipik rivojlanish – Shaxsning normadan og‘ishi bilan tavsiflanadigan rivojlanish jarayoni.

Atoniya – Muskullar yoki ruhiy faoliyatning sustlashishi.

Aversiya – Muayyan ob’ekt yoki hodisaga nisbatan kuchli salbiy hissiyot.

Avtotrening – O‘z-o‘zini ruhiy holatga moslashtirish usuli.

Avtonom nerv tizimi – Organizmning mustaqil ishlovchi nerv tizimi.

Avtonomiya tamoyili – Shaxsning mustaqilligi va o‘zini boshqara olish qobiliyati.

Axborotli stress – Ko‘p axborot oqimi natijasida yuzaga keladigan ruhiy charchoq.

Affektiv ifoda – Shaxsning his-tuyg‘ularini yuz ifodalari, tana harakatlari yoki ovoz tembri orqali namoyon etishi.

Affiliyatsiya – Insonning boshqa odamlarga yaqin bo‘lishga, ularning jamiyatida bo‘lishga bo‘lgan ehtiyoji.

Avtokratiya – Jamoada yoki jamiyatda hokimiyatning bir shaxs yoki kichik guruh tomonidan to‘liq nazorat qilinishi.

Agressiya (ijtimoiy agressiya) – Boshqalarga zarar yetkazish yoki ularga tajovuzkorlik bilan munosabatda bo‘lish harakati.

Agressiv kommunikatsiya – Shaxsning muloqot jarayonida boshqa odamlarning huquq va his-tuyg‘ularini mensimasdan o‘z manfaatini ustun qo‘yishi.

Aksiologiya – Jamiyatda qadriyatlar va ularning shakllanishi bilan bog‘liq bo‘lgan psixologik yo‘nalish.

Aloqa (ijtimoiy aloqalar) – Odamlar o‘rtasidagi axborot almashinuvi va munosabatlarni shakllantirish jarayoni.

Aloqa kanallari – Ijtimoiy guruhlarda axborot uzatiladigan usullar (og‘zaki nutq, yozma nutq, vizual signallar va h.k.).

Amaliy sotsial psixologiya – Jamiyatdagi real muammolarni hal qilishga qaratilgan ijtimoiy psixologiyaning sohasi.

Anomiya – Jamiyatdagi axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarning zaiflashishi natijasida yuzaga keladigan tushkunlik holati.

Antagonistik munosabatlar – Guruhlar yoki shaxslar o‘rtasidagi keskin qarama-qarshilik.

Antisotsial xulq-atvor – Jamiyat qoidalariga zid bo‘lgan va boshqa odamlarga zarar yetkazuvchi xatti-harakatlar.

Asimmetrik muloqot – Jamoada yoki guruhda bir tomonning boshqa tomondan ustunligi sababli muloqot noteng kechishi.

Asosiy guruh – Odamlarning yaqin, uzoq muddatli va doimiy ijtimoiy aloqalar orqali birlashgan guruhi (oilalar, do‘stlar, jamoa).

Assotsiativ munosabatlar – Odamlarning o‘zaro hamkorligi va fikr almashinuvi orqali bog‘lanishi.

Attributsiya – Insonning boshqalarning xatti-harakatlariga sabab topishga bo‘lgan moyilligi.

Attributsion xatolik – Odamlarning boshqa kishilarning xatti-harakatlarini tushuntirishda xatoga yo‘l qo‘yishi, masalan, muvaffaqiyatni ichki omillar, muvaffaqiyatsizlikni esa tashqi omillar bilan bog‘lash.

Avtostereotip – Guruh a‘zolarining o‘z guruhlariga haqida shakllantirgan tasavvurlari.

Avtomatik itoatkorlik – Kishi ongli ravishda sababini tushunmagan holda, boshqa odamlarning talablariga bo‘ysunishi.

Axborotli ta‘sir – Guruh a‘zolarining yangi axborot ta‘sirida o‘z fikrlarini o‘zgartirishi.

Aytish samaradorligi – Nutq orqali fikr yoki ta‘sir o‘tkazishning muvaffaqiyat darajasi.

Aylana aloqa – Guruh ichidagi o‘zaro munosabatlarning doimiy ravishda takrorlanishi va rivojlanishi.

Axloqiy hukm – Odamlarning ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarga asoslanib qabul qilgan qarorlari.

Assotsiatsionizatsiya – Ijtimoiy guruhlar yoki shaxslar o‘rtasidagi bog‘liqlikni kuchaytirish jarayoni.

Adaptatsion liderlik – Guruh yoki jamiyat yetakchisining sharoitga qarab moslashish qobiliyati.

Alternativ muqobil tanlov – Shaxsning bir vaziyatda bir nechta turli ijtimoiy strategiyalarni tanlashi.

Adekvat qo‘zg‘ovchi – har bir sezgi a'zosining o‘zi uchun xos bo‘lgan alohida qo‘zg‘ovchi. Mas., ko‘z uchun yorug‘lik va ranglar, quloq uchun turli tovush to‘lqinlari A.k. bo‘lib hisoblanadi.

Adekvat aks etish (lot. adaequatus-tenglashtirilgan)-adekvat aks ettirish ob'ektiv voqelikdagi narsa va hodisilarni sezgi, idrok, tasavvur yoki tafakkur kabi bilish protsesslari orqali ongimizda to‘liq aks ettirilishi.

Adinamiya (yunon. a-inkor yu., dinamis-kuch) –organizning turli kasalliklarga chalinishi yoki uzoq vaqt ovqat yemaslik natijasida haddan tashqari holsizlanishi, zaiflanishi.

Aynanlik, o‘xshashlik - ikkita buyum yoki hodisaning bir- biriga o‘xshashligi.

Akalkuliya (yunon. A - inkor yuklamasi, salculatio - hisob, hisoblash) - bosh miya po‘tsloq qismi turli soxalarinnng jarohatlanishi natijasida hisoblash faoliyatining izdan chiqishi yoki butunlay yo‘qolishi.

Adolat –axloqiy, huquqiy, ijtimoiy –siyosiy ong kategoriyasi, u insonning daxlsiz huquqlari to‘g‘risidagi tarixan o‘zgarib kelgan tassavurlari bilan bog‘liq A. shaxslarning asli kimligi bilan ularning ijtimoiy mavqelari, huquqlari bilan burchlari, jinoyat bilan jazo o‘rtasidagi moslikni taqozo etadi bu nisbatlar buzilganda axloqsizlik kelib chiqadi.

Ajitatsiya (fr. agitation –kuchli xayajon, qo‘zg‘alish)-hayot uchun xavfli bo‘lib qolgan holda kishining unga javob tariqasidagi affektiv holati.

Ayzenk testi –o‘quvchilar umumiy qobiliyatini aniqlash metodikasi. U 40 savoldan iborat bo‘lib, bola 90 dan ortiq ball to‘plasa unda u qobiliyatli hisoblanadi. 60-90 ball to‘plasa umum ta'lim maktabida, 60 dan past ball to‘plasa yordamchi maxsus maktabda o‘qishga tavsiya etiladi. Ayzenk Georg Yurgen-(1897-1984) mashxur amerikalik psixolog. Bolalar aqliy qobiliyatini aniqlash bo‘yicha testlari muallifi.

Akalkuliya (yunon. a-inkor yu,calculatio-hisob, hisoblash bosh miya po‘stlog‘i ayrim qismining jarohatlanishi oqibatida hisob va hisoblash faoliyatidagi buzilishlar natijasidagi xatoliklar.

Akkomodatsiya (yunon. accomodatio-moslashish) – ko‘zning har xil uzoqlikda joylashgan narsalarni aniq ko‘rishga moslashuvi. U ko‘z gavharining harakatlanib turishi hisobiga ro‘y beradi. Ya'ni u ko‘z gavharining egriligini o‘zgartirish yo‘li bilan uning aksini sindirib qaytarish qobiliyatini o‘zgartirishdir.

Akmeologiya (yunon. akme-yuksak pogona, ziyraklik, logos – ta'limot) tibbiyot, ijtimoiy va tabiiy fanlarning tutashuvidan maydonga kelib, fenomenologiyani, inson taraqqiyotining qonuniyat va mexanizmlarini, sonnig

kamolotga erishish pogonasida uning bu taraqqiyoti ancha yuqori darajaga erishuvini o'rganadigan fan.

Aks ettirish nazariyasi –inʼyikos nazariyasi, psixik hodisalar borliqni aks ettirishning shaqillaridan biri deb qaraladigan nazariya.

Aksedental qobiliyatlar (lot. aksedentio – tutib olish)-odamning xavf-xatarsiz, saranjom –sarishhta faoliyatda bo'lish qobiliyati. A.k. ning yoshlarning kasb tanlashi va kasbga yo'llashda amaliy ahamiyati kattadir.

Akseleratsiya (lot. acceleratio-tezlanish) – bolalar va o'smirlarda fiziologik voyaga yetishi va somatik rivojlanishning tezlashuvi.

Aktsentlash (yunon.-accentys-urg'u) narsalarning ayrim qismlarini boshqa qismlarga nisbitan haddan tashqari kichraytirish yoki kattalashtirish asosida yangi obrazlarni yaratishdan iborat xayol faoliyati.

Aksioma (yunon. axioma –aniq, ochik narsa) –o'z-o'zidan ma'lum, isbot talab qilmaydigan haqiqat.Mas. Kuyosh yerni isitadi.

Akt (lot. actus–xulq, hatti-harakat)-organizmning turli-tuman harakatlari. Mas. sensor akt, ideomotor akt kabi.

Aktivizatsiya (lot. activus – faol, ishchan) - nerv tizimining qo'zg'alishi va reaktivlik darajasini tavsiflovchi holati Mas. dars jarayonida o'quvchilarni faollashtirish.

Aktogramma – organizmning muayyan harakatlarini aktograf yordamida grafik usulda irodalanishi.Mas. uyqu holatini

Aktograf- organizm turli harakatlarini grafik usulida yozib oluvchi asbob.

Aktografiya- organizmning harakatlarini grafik usulda yozib olish, irodalash haqidagi ta'limot.

Akumer (yunon akuo-eshitish, metran-o'lchov) – eshitish qobiliyatini o'lchaydigan asbob.

Aktuallash (lot.actualis-faol) – eslash, xotiraga keltirish maqsadida uzoq yoki qisqa muddatli xotirada o'zlashtirib olingan materialni qayta esga tushirish faoliyati.

Alahlash –psixik qo'zg'alishning ko'rsatkichi bo'lib, noto'g'ri xulosa, fikr, qarashlarni tashkil etadi, uni tuzatib bo'lmaydi

Algezimetr (yunon, algos-og'riq,metron- o'lchov)-og'riq sezgilari o'lchaydigan asbob.

Aleksiya (yunon.a-inkor yu,lego –o'qiyman)- o'qish qobiliyatiningbuzilishi yoki butunlay yo'qolishidan iborat psixopotologik nuqson, ko'pincha afaziya va agrafiya bilan birgalikda kechadi.Bu nuqsonning logopedik mashg'ulotlar bilan bartaraf etish mumkin

Alogizm (yunon. a –inkor, logos-tushuncha, aql)– mantiqiy hamda ilmiy tafakkurning dunyoni bilish jarayonidagi o‘rnini inkor qilib, haqiqatni faqat intuitsiya, ishonch yordamida bilish mumkin, deb isbotlashga o‘rganuvchi oqim.

Aks ettirish nazariyasi. in'ikos nazariyasi; psixik hodisalar borliqni aks ettirishning shakllaridan biri deb qaraladigan nazariya.

«**Alma –Mater**» (lot. almmater –boquvchi ona)– qadimgi diniy oliygoh studentlari tomonidan shu o‘quv yurtiga nisbatan ishlatilgan ibora «A.-m» ko‘pincha odamlar o‘rtasidagi muomalada erkalash, xazil- mutoyiba, kinoya ma'nolarida ishlatiladi.

Altruizm (lot. alter –boshqa)- shaxs qabul qilgan qadriyatlar yo‘nalishlari tizimi bo‘lib, bunda uning ma'naviy bahosi mezoni va asosiy mohiyatida o‘zga odamning yoki ijtimoiy guruhning qiziqishlari yotadi. fr.faylasufi O.Kont fanga kiritgan.

Amaliy tafakkur – ko‘pincha vaqt tanqisligi sharoitida yuzaga keladigan va hatti harakatlarning maqsadini aniqlash. Reja loyihalarni ishlab chiqish bilan bog‘liq.

Amorf (yunon. Amorphos) - shakllarning rad etilishi.

Ambivalentlik (yunon. ambi – tevarak, ikki tomondan, lot. valentia – kuch) – bir vaqtda qarama-qarshi hissiyotlarning namoyon bo‘lishi. Mas. qo‘lgu va qayg‘u, A.shaxsdagi ichki nizolarning paydo bo‘lishi.

Ambitsiya (lot. ambitio-manmanlik)- o‘ta o‘zini sevish, o‘z-o‘zi bilan faxrlanish, o‘z-o‘ziga baho berish.

Amneziya (lot. a-inkor etish, mnesus-xotira) - ma'lum davrning voqea va kamchiliklarini eslay olmaslik yoki chala eslash. bosh miyaning ko‘pgina kasallarida uchraydi. A. holatida kishi ba'zan o‘z ismi va familiyasini ham unutishi mumkin. Kasallik bosh miya po‘stlog‘ining zararlanishi natijasida sodir bo‘lishi mumkin.

Amordo (yunon.-amorphos)-shaklning rad etilishi.

Amplituda (lot. amplituda-kenglik) – psixik funktsiya yoki jarayonlarning sifat va miqdor jihatidan tebranish chegarasi. Mas. ba'zi jarayonlarning amalga oshirishdagi eng ko‘p va eng oz miqdori.

Amulet (lot. amuletum-osib yuriladigan narsa) - yomon ko‘zdan asrasin, mushqo‘lni oson qilsin deb, odamlarning bo‘yniga qo‘liga taqib yuradigan tumor, ko‘zmunchoq, bant.va x.k.

Analizator (yunon. analisis- bo‘laqlarga ajratish) – insonga ta'sir etib, qo‘zg‘atuvchilarni tahlil etilishi va idrok qilinishning ta'minlovchi murakkab nevrofiziologik tizim. Uning tarkibiga retseptor, uni miya bilan bog‘lovchi nerv to‘qimalari, miya impulslarida yuzaga keltiruvchi maxsus qismlar kiradi.

Analizatorlarning o‘zaro ta’siri – odamdagi sezgilar sohasi birligining namoyon bo‘lishi A.U.T. tufayli inson tashqi olamni to‘liq aks ettiradi. Mas. odam obektning o‘zidan uzoqlashishni ko‘radi. Proprioretseptiv analizatorlar orqali borliqdagi narsa va hodisalarni bilib oladi.

Analitik psixologiya – chet el psixologiyasidagi oqim. 1913 yili Yu.T.Yung asos solgan. Psixikani ideolistik talqin etib, uni ong bilan g‘ayri shuuriylikning o‘zaro kompensatsiyasiga asoslangan o‘zini-o‘zi boshqaruvchi sistema deb qaraydi.

Analogiya (yunon. analogia-o‘xshashlik)- psixik hodisalar va xulq-atvor xususiyatlarining o‘xshashligi.

Analgeziya (grek. Analges-og‘riqsizlantirish)– og‘riqni sezishni qisman yoki to‘liq yo‘qolishi.

Anglashilmovchilik – aytilgan talab, iltimos va buyruqning ma’nosi sheriklar uchun tushunarli bo‘lmasligi. Bu holat o‘zaro hamjihatlikka to‘sqinlik hosil qiladi.

Androginiya (lot. andros-erkakga xos gunes-ayolga xos) – ayol va erkaklarga xos bo‘lgan psixik sifatlarga ega bo‘lgan tushuncha. Tushunchani amerika psixologi S.Bem kiritgan.

Anesteziya – sezuvchi nervlarning shikastlanishi natijasida sezuvchanlikning yo‘qolishi.

Anergiya (yunon a-inkor yu., ergon-ish) – kishidagi faol harakat qilish qobiliyatining buzilishi yoki butunlay yo‘qolishi.

Anketa- ko‘zlangan maqsadga doir ma’lumot olish uchun tuzilgan savollar to‘plami.

Anketa surovi – anketa yordamida o‘tkaziladigan pedagogik-psixologik tadqiqot usuli.

Animizm – (lot. anima-jon)-odamzot, hayvonot, o‘simlik va mavjudotlarning mustaqil joni borligi haqidagi tasavvur tizimi A. ibtidoiy va hozirgi dinlarning asosiy elementidir.

Aniqlovchi tajriba – ilmiy izlanishlardagi o‘rganilishi zarur bo‘lgan muayyan psixik hodisalarning tekshiriluvchida qay darajada mavjudligini aniqlash maqsadida tashkil qilinadigan tajriba. A e dalillari hosil qiluvchi tarkib topshiruvchi tajriba uchun asos bo‘ladi.

Anomal rivojlanish psixologiyasi- nuqsonli bolalarning aqliy, jismoniy rivojlanishidagi o‘zgarishlarni o‘rganuvchi soha.

Anomaliya (yunon anomalia-notekislik)- kamol topishning umumiy qonuniyatlaridan chetga chiqish.

Anesteziya (yunon anaesthesia –sezgisizlik, sezmaslik) –nerv tizimining kasallanishi oqibatida sezgirlikning yo‘qolishi.

Anergiya (yunon. a-inkor yuklamasi, ergon-ish mehnat) kishidagi faol harakat qilish qobiliyatining buzilishi yoki butunlay yo'qolishidan iborat psixopatologik holat.

Afsus-nadomat - shaxsiy aybni bilish, o'zining o'tmishi, hozirgi kundagi kamchiliklariga, salbiy munosabat bildirish.

Antitsipatiya (lot.anticipatio –oldindan sezish, payqash) –odamning hodisalar rivoji, hatti-harakati natijalarini oldindan ko'ra olish qobiliyati.

Antromorfizm (yunon. anthropos-odam, morphe-shakl) –hayvonlarda odamga xos psixik xususiyatlar va qobiliyatlar borligi haqidagi tasavvur.

Antropogenez (lot. anthropos- odam, genesis –tug'ilish)-odamning kelib chiqish jarayoni, uning evolyutsion tarixi.

Antik psixologiya (lot antiquus –ibtidoiy, kadimiy)- eramizdan VII-V-asr oldingi qadimgi Gretsiya, Rim Xitoy va Hindistonda psixika haqidagi ta'limotlarni o'rganuvchi soha.

Antipatiya (yunon. antipatheia-kungilsizlik, xushlamaslik,yoktirmaslik) - biror narsaga yoki kimsaga nisbatan bo'lgan salbiy munosabatdan kelib chiqadigan va uni irodalaydigan yoqimsiz hissiyot.

Antitsipatsiya (lot, anticipatio oldindan bilish, payqash) odamning xodisalar rivoji, xatti - harakat natijalarini oldindan ko'ra olish qobiliyati.

Antropometriya (yunon. antros-odam, metrio -ulchayman) –odam tanasining ayrim qismlarini, ularni oldindan belgilangan namunalarga taqqoslab o'rganuvchi antropologik va tibbiy tekshiruv usuli

Antropomorfizm- faqat insonga xos bo'lgan qobiliyat va psixik xususiyatlarni hayvonlarda ham mavjud deb tasavvur qilish. U inson siymosini ilohiylashtiradi.

An'ana- avloddan-avlodga o'tib boradigan qadriyatlar, g'oyalar, urf-odatlar, marosimlar va x.k.

Apatiya- charchash, og'ir his-tuyg'u yoki kasallik oqibatida qiziqishning so'nishi, atrofdagilarga nisbatan befarq bo'lish, ma'yuslik kabi ruhiy holatlar.

Appertseptsiya (lot.ar-ga, qarashli, perceptio-idrok)- shaxs idrokning oldingi tajriba, bilim va umumiy yo'nalganlikka bog'liqligi.

Apraksiya (yunon. apraxia – harakatsizlik)-bosh miya yarim sharlari po'stlog'idagi ba'zi nerv markazlarining zararlanishi oqibatida odatdagi harakatlarni bajarishning buzilishi yoki yo'qolishidan iborat psixopatologik nuqson.

Artikulyatsiya (lot. articulatio –dona-dona qilib, aniq talaffuz qilish) - nutq a'zolari (lablar, til, tanglay, tovush naychalari)ning muayyan nutq tovushini talaffuz qilish uchun zarur bo'lgan faoliyati.

Asab tizimi – hayvon va odam organizmining barcha funktsiyalarini o‘zaro hamda tashqi muhit bilan moslab, uyg‘unlashtirib turuvchi a‘zolar tizimi. U organizmning ichki muhitida ro‘y beradigan o‘zgarishlar va tashqi muhit ta‘sirida qo‘zg‘alib, turli a‘zolarga ta‘sir etgan holda ularning faoliyatini kuchaytirib yoki susaytirib turadi.

Asabiy - salga jahli chiqaveradigan ,bo‘lar-bo‘lmasga qizishib, tutaqib ketadigan kishilar.

Asketizm – zoxitlik, axloqiy kamolotga erishish va xudoga yetishish uchun o‘z-o‘zini puxta bilish va barcha hissiy mayllarga qarshi ko‘rashishni targ‘ib qiluvchi ta‘limot.

Assotsiatsiya (lot. associatio- birlashtirmok) –psixik hodisalar orasidagi o‘zaro bog‘lanish, u ma‘lum qonunlar bo‘yicha tarkib topadi. (Jumladan, fazodagi yondoshlik, xronologik o‘xshashlik, qarama-qarshilik va b.)

Assotsiativ psixologiya- XVII-XIX asrlarda paydo bo‘lgan psixologiyaning yo‘nalishlaridan biri. Unga ko‘ra psixik hayotning asosiy tamoyili assotsiatsiya tushunchasidir. U ko‘proq Angliyada tarqalgan.

Assotsiativ tajriba - kishi psixik holatining tajribalar hosil qilgan assotsiatsiyalarini aniqlashga qaratilgan tajriba metodi. A.t. birinchi marta nemis psixologi V.Vundt tomonidan qo‘llanilgan.

Assotsionizm – inson psixik hayotini ayrim ruhiy (hodisalar) jarayonlarning mexanik yig‘indisi sifatida talqin etuvchi psixologik ta‘limot. Ilmiy-g‘oyaviy mohiyati jihatidan turlicha bo‘lgan psixologik oqimlar yig‘indisi.

Assotsiativ eksperiment – yashirin (yopiq), affektiv komplekslarni aniqlash usuli, shveytsar psixologi K.G.Yung tomonidan taklif qilingan. proyektiv testlar.

Asteniya (yunon. astheneia-holsizlik) kuchli toliqish, sezgirlikning susayishi, kayfiyatning beqarorligi, uyquning buzilishi bilan ifodalanuvchi ruhan sustlik, ojizlik holati. Unga uzoq muddat spirtli ichimlik ichish natijasida hosil bo‘ladigan ruhiy sustlik misol bo‘ladi.

Astenik (yunon.astheneia-holsizlik, kuchlisizlik) biror psixopotologik sababga ko‘ra jismoniy yoki psixik tomonidan ojiz yoki sust bo‘lib qolgan odam.

Astenik hislar- kishining faoliyatini g‘ayrat va shijoatini susaytiradigan salbiy hislar. Umidsizlikda, tushkunlikda ro‘y beradi.

Atavizm - qadimgi ajdodlarda bo‘lgan belgilarni bir necha avlodda yo‘qolib ketib, keyinchalik yana paydo bo‘lishi.

Ataktsiya- (yunon. ataxia-tartibsizlik) miyacha va bosh miya peshona qismlari va bosh miya shikastlanishi natijasida harakatning buzilishi.

Ateizm-(yunon. a-inkor yuk, theos-xudo)-xudoning g‘ayri tabiiy kuchlar va narigi dunyoning «borligini» ilmiy dalillar asosida inkor qiluvchi ta‘limot.

Atribut-(lot atributum-birlashtirish,jamlash) narsa va hodisalarning tasodifiy, o'tkinchi belgilaridan farq qiladigan zarur, eng muhim ajratib bo'lmaydigan xususiyatlari.

Atrofiya- (yunon. atropio-ozmok, xastalanmok)-ma'lum bir psixopatologik sabablarga ko'ra idrok , aql va hissiyotning pasayishi, biror a'zoning uzoq faoliyatsizlik yoki ozuqasizligi natijasida kichrayishi yoki hayotiy qobiliyatini yo'qotishi.

Attraktsiya – (fran.attraktion –qiziqmok, intilmok)- kishini boshqa kishi tomonidan qanday qabul qilinishini belgilovchi tushuncha, ya'ni bir kishini ko'rib qolganda, idrok etganda yuz beradigan tafakkur turi.

Audometr-(lot.audire-eshitmok, yunon. metrio-ulchayman) eshitish sezgisining kuchini aniqlaydigan asbob.

Audometriya-har xil balandlikdagi tovushlarga nisbatan eshitish sezgilarining quyi chegaralarini o'lchaydigan maxsus asbobdir.

Audivizual idrok-(ing.audio-eshitmok,vision-ko'rmok)- ko'rish va eshitishni bir paytda idrok qilinishi.

Autogen mashq – (yunon.autos o'zim,denos- kelib chikaman) psixoterapiya usuli. Bunda bemor o'zini-o'zi ishontirish yo'li bilan jismoniy va ruhiy holatiga ta'sir ko'rsatishni o'rganadi.

Autizm (yunon.auto-o'zim)-individdning o'zini atrofdagi odamlardan chegaralab, o'zining kechinmalariga berilishdan iborat psixologik begonalashuv.

Autosaydr- (ing.autsider-begona) ijtimoiy psixologiyaning atamasi bo'lib, psixologik sig'isha olmaganligi tufayli guruh tomonidan inkor etilgan a'zo, kishi.

Afaziya- (yunon.a –i. yuk. phasia-nutq)- eshitish a'zolarining sog'lom bo'lgani holda nutq faoliyatining buzilishi. Bosh miya katta yarim sharlari po'stlog'ining shikastlanishi natijasida paydo bo'ladi.

Afsungar-qattiq qo'shiq aytish, o'yinga tushish, childirma chalish kabi turli usullar bilan o'zida haddan tashqari kuchli hissiyot hosil qilib, ko'zga ko'rinmas «ruh»lardan, go'yoki kishilarning dardidan, gunohlaridan kechishni iltimos qiluvchi, shu orqali foyda ko'ruvchi dindor kishi.

Affekt- (lot. affektus –ruhiy hayajon, ehtiros)-kuchli, tez va jo'shqin kechuvchi, nisbatan qisqa muddatli, his-xayajonli, irodaviy nazorat yo'qotilgan ruhiy holat.

Afferentatsiya-(lt.affersns-keltiruvchi) tashqi va ichki qo'zg'atuvchilar orqali sezgi a'zolariga ta'sir etish asosida paydo bo'lgan nerv tizimiga kelib turish jarayoni hisoblanadi.

Afferent nerv- sezgi a'zolaridan nerv impul'sini markaziy nerv sistemasiga o'tkazuvchi nerv tolasi, uning sinonimi sezgirlik. .

Affiliatsiya- (ing.to affiliate-qo'shilmok)-kishining boshqa kishilar guruhida bo'lishga intilishi.

Axloq - shaxsning jamiyatta va boshqa kishilarga nisbatan burchini belgilab beruvchi me'yorlar tizimi, ma'naviy hulq qoidalari. A. ijtimoiy ongning o'ziga xos turi bo'lib, odamning jamiyatdagi rolini belgilab beruvchi asosiy omillardan.

Axloqiy barkamollik - eng oliyjanob xarakter xislati, xar qanday sharoitda ham axloqiy talablariga qat'iy rioya qilinadigan ahloqiy e'tiqod.

Axloqiy tuyg'u- shaxsning boshqa odamlar axloqi va o'z shaxsiy xulqiga emotsional munosabati.

Axborot-(lot.informare-xabar, darak berish)-ob'ktiv voqeilikdagi narsa va hodisalarning, ichki organlarda hosil bo'lgan fiziologik xabar signali.

Axborot tengligi-(lot.informare-xabar qilish, fr.balanse-muvozanat)-shaxsning ma'lum muhitda normal psixik hayot kechirishi uchun zarur bo'lgan ob'ektiv voqeilikdan olinadigan sub'ektiv taassurotlar minimumi.Agar A.t. buzilsa, A. ga muhtojlik boshlanadi.

Axborotga muhtojlik- shaxsning muayan ob'ektiv yashash sharoitlarida voqeilikdan olinadigan subektiv taassurotlarga muhtojligini sezishdan iborat holati.Mas. norozilik, qo'msash va x.k.

Aql- odamning sezgi va irodasidan farq qiluvchi bilish psixopotologlari ,fikrlash va tushunish qobiliyatida aks etadigan, haqiqatni nazariy o'zlashtirishning oliy ko'rinishi.

Aql mustaqilligi-shaxsni muammoli vaziyatda yechilmagan masalani ko'ra olishi, masalani belgilab olishi va yechishning yangi usulini topa olishi, o'z fikrin izchil himoya qila olishi.

Aql kengligi –masalani yechish uchun boshqa sohalardagi bilimlarni qo'llash imkoniyatlari.

Aqliy mulk- fuqaro yoki yuridik shaxsning ilmiy texnik va aqliy ijodiy faoliyat natijalari va ularga tenglashtirilgan yuridik shaxsning yakka tartibdagi vositalari mahsulotlar bajarilgan ish va xizmatchilar yagonaligiga tanho huquqidir.

Aqliy hujum- ijodiy faollik va mahsuldorlikni oshiruvchi metodika. Odatdagi muhokama ijodkorlikka to'siq bo'ladi. Aqliy hujumda guruhning har bir a'zosi o'z fikrini erkin bildirishi mumkin. Ular orasidan eng muhimlari ajratiladi.

Ajal-inson organizmi hayot faoliyatining tugashi.

Aql chuqurligi – kishining tekshirilayotgan hodisaning mohiyatiga kirib bora olish darajasi.

Aqlning ixchamligi-tafakkurda masalani yechishning yangi, qulay usulini topishi.

Aqliy faoliyat-insonning o‘z ongida ichki rejada tashqi vositalarga tayanmasdan bajaradigan faoliyati.

Aqliy faoliyatni bosqichma-bosqich shakllantirish kontseptsiyasi- insonda faoliyatlar, timsollar va tushunchalar hosil bo‘lishiga bog‘liq bo‘lgan murakkab va ko‘pqirrali o‘zgarishlar haqidagi ta’limot. Uning asoschisi rus psixologi Gal’perin hisoblanadi.

B

Bag‘rikenglik – Boshqa shaxs yoki guruhlarining nuqtai nazari, urf-odatlarini va e’tiqodlarini hurmat qilish qobiliyati.

Baholash (ijtimoiy baholash) – Odamlarning o‘zini yoki boshqalarni ijtimoiy me’yorlar asosida baholash jarayoni.

Baxtiyorlik (ijtimoiy baxtiyorlik) – Shaxsning jamiyatdagi muvaffaqiyatlari va ijtimoiy munosabatlaridan qoniqish darajasi.

Balandlik kompleksi – O‘zini boshqalardan ustun deb hisoblash tendensiyasi.

Barcha uchun manfaatlilik tamoyili – Guruh yoki jamiyatda umumiy farovonlikni oshirishga qaratilgan yondashuv.

Barcha uchun muhim bo‘lgan qaror – Jamiyat yoki guruh uchun muhim bo‘lgan kollektiv qaror qabul qilish jarayoni.

Barcha uchun teng imkoniyat – Ijtimoiy tenglikni ta’minlashga qaratilgan printsip.

Barcha uchun javobgarlik – Guruh yoki jamiyat a’zolarining kollektiv javobgarlik tamoyiliga rioya qilishi.

Beqaror ijtimoiy holat – Shaxs yoki guruhning ijtimoiy barqarorlikka ega bo‘lmasligi.

Beqarorlik sindromi – Guruh ichidagi tartibsizlik yoki notinchlik holati.

Befarqlik effekti – Odamlar favqulodda vaziyatda boshqalarga yordam berishdan bosh tortish tendensiyasi.

Befarqlik ijtimoiy muammosi – Jamiyatda ijtimoiy masalalarga nisbatan e’tiborsizlik va beparvolik.

Beqaror ijtimoiy o‘zaro ta’sir – Odamlar o‘rtasidagi muloqot yoki aloqalarning uzoq davom etmasligi.

Beg’amlik holati – Jamiyatning muammolariga befarqlik yoki e’tiborsizlik.

Beqaror psixologik muhit – Guruh yoki jamiyatda notinchlik yoki o‘zaro ishonchsizlik hukm surishi.

Begonalik hissi – Insonning o‘zini jamiyat yoki guruhdan chetda his qilishi.

Belgilangan rol – Guruh a'zosiga ijtimoiy vazifalar doirasida yuklangan ijtimoiy rol.

Benlik (menlik) konsepsiyasi – Shaxsning o'zini jamiyatdagi o'rni va munosabatlar doirasida anglash darajasi.

Benlikni taqdim etish – Odamlarning boshqalar oldida o'zini qanday ko'rsatishi va taqdim etishi.

Berilgan sotsial status – Tug'ilgan paytda yoki irsiy omillar tufayli insonga berilgan ijtimoiy mavqe.

Bo'ysunish (konformizm) – Shaxsning guruh yoki jamiyat talablariga muvofiq harakat qilishi.

Bo'ysunish sindromi – Odamlarning o'z qarashlaridan voz kechib, ko'pchilik fikriga ergashishi.

Boshqariladigan xulq-atvor – Shaxsning ijtimoiy normalar asosida o'zini tutishi.

Boshqaruv uslubi – Yetakchilik jarayonida liderning qanday strategiya qo'llashi.

Boshqaruvchi guruh – Jamiyat yoki tashkilotda qaror qabul qiluvchi asosiy guruh.

Boshqaruv omillari – Jamoada yoki guruhda ta'sir ko'rsatadigan psixologik va ijtimoiy omillar.

Boshqalarga bog'liqlik – Odamlarning o'z qarorlarini boshqalarga bog'lash tendensiyasi.

Boshqalarning ta'siri – Guruh yoki jamiyatda shaxsning qarorlariga ta'sir ko'rsatish jarayoni.

Boshqalarning fikrini inobatga olish – Odamlarning ijtimoiy muhitdagi boshqa shaxslarning fikrlariga ahamiyat berishi.

Boshqalarga yordam berish motivatsiyasi – Insonlarning boshqalarga yordam berishga bo'lgan moyilligi.

Boshqalarga taqlid qilish – Guruh yoki jamiyatda shaxsning boshqa odamlarning xulq-atvorini takrorlashi.

Boshqaruv subyekti – Jamoani yoki tashkilotni boshqaruvchi shaxs yoki guruh.

Boshqaruvdagi psixologik mexanizmlar – Jamoada qaror qabul qilish va yetakchilik qilish jarayonlari.

Boshqaruvdagi muvozanat – Jamoada yoki tashkilotda rahbar va a'zolar o'rtasidagi tenglik va uyg'unlik.

Boshqaruvdagi ijtimoiy ta'sir – Yetakchining jamoaga ko'rsatadigan ijtimoiy-psixologik ta'siri.

Bo'ysunuvchan shaxs – Boshqalarning talablariga osongina moslashadigan yoki itoat qiladigan shaxs.

Bo'ysunish ierarxiyasi – Guruh yoki jamiyatda hokimiyat tuzilmasi asosida bo'ysunish darajalari.

Bavositalik-borliqdagi narsa va hodisalarning yordamchi vositalarini qo'llash orqali namoyon bo'ladigan bilish usuli .Mas. haroratni termometr orqali aniqlash.

Badgumonlik- har narsaga shubha bilan qarash, gumon qilaverishdan iborat salbiy xarakter hislati.

Badiiy tip - I.P.Pavlov tomonidan birinchi va ikkinchi signal sistemalarining o'zaro nisbatiga qarab aniqlangan «Insonlarga xos maxsus» tip bo'lib, bu tipdagi kishilar ikkinchi signal sistemasi birinchi signal sistemasidan ustun turadi.

Barqaror diqqat-uzoq muddatgacha biror narsani o'ziga qarab bilib tura oladigan diqqat turi.

Bashoratgo'ylik- sezgi a'zolari va aqliy tafakkurga asoslanmagan holda tashqi olamning ob'ektiv hodisalari haqida bilimga ega bo'lish, oldindan ko'ra olish, oldindan aytib berish.

Bevosita esga tushirish- narsa va hodisalar, fikrlar, harakatlarni idrok qilgandan keyinoq, oradan vaqt o'tkazmay, esga tushurishdan iborat xotira protsessi.

Belgi-sezgi a'zolarimiz orqali idrok qilinadigan narsa va hodisalar yoki muloqot jarayonidagi hatti-harakatning belgisini o'tovchi narsa yoki hodisa.

Beqaror diqqat- barqaror diqqatning qarama-qarshisi, ya'ni uzoq muddatgacha diqqatni qarata bilmaslik.

Behushlik-haddan tashqari kuchli ta'sir natijasida turli psixik yoki psixopotologik sabablarga ko'ra aqlning kochishi.

Bilim –voqelikni o'rganish natijasi. U amaliyotda sinalgan bo'lib, voqelikni inson tafakkuridagi to'g'ri in'ikosidir

Bilim saviyasi-shaxsning tabiat, jamiyat va inson psixikasi haqidagi tasavvur tushunchalari yig'indisi.

Bilingvizm-(lot.bi-ikki,lingua-til) ikki tililik, ikki tilni mukammal bilish.

Bilish – ijtimoiy tarixiy amaliyot taraqqiyoti bilan bog'liq ravishda voqelikni inson ongida aks etishi va takroran tiklanish jarayoni. Sub'ekt bilan ob'ektning o'zaro ta'siridan iborat bo'lib, natijada yangi bilimlar yuzaga keladi.

Bilishga qiziqish- shaxsning voqeilikdagi narsa-hodisalarni ularning sifat va xususiyatlarini, turli qonuniyatlarni bilib olishga nisbatan doimiy barqaror yo'nalishdan iborat individual xususiyati.

Bilishga ehtiyoj- bilimlarni yoki fan asoslarini o'zlashtirishga nisbatan qondirilmagan muhtojlikni sezishdan iborat faoliyat motivi.

Bilish jarayoni-sezgi, idrok, xotira, tasavvur, xayol, tafakkur va nutq kabi psixik protsesslarning organik sistemasi.

Binokulyar idrok- ikki ko'z yordamida ko'rish, narsa va hodislarni ularning fazoda tutgan o'rni, shakli, va bir-biriga nisbatan munosabatlarini ikki ko'z yordamida idrok qilish.

Bine Simon testi-bolalar aqliy rivojlanishini Bine va Simon tomonidan aniqlandi. **Bine Alfred** (1857-1911)-fr. psixologi. Frantsiyada eko-l psixologiya va psixologiya laboratoriya asoschilaridan biri.

Biogenetik qonun – (yunon.bios-hayot, genetikos-tug'ilishga, kelib chiqishga oid) bolaning psixik taraqqiyotini, aqliy qobiliyatlarini, rivojlanishida tana rivojining ontogenez va filogenez munosabatlarini bola psixik rivojlanishida ko'chishini inkor etuvchi ta'limot.

Biografik usul – shaxs tarjimai holini kundalik va xatlari va h.k. ni o'rganish orqali shaxsni o'rganish usuli.

Birinchi signal tizimi- voqelikni sezgi va tuyg'ular tarzida bevosita aks ettirish shaklidir.narsa va hodisalarning sezgi a'zolariga ta'sir ettirish natijasida bosh miya yarim sharlarida hosil bo'ladigan muvaqqat nerv bog'lanishlari. U sezgi va idrokda namoyon bo'ladi.

Bixeviorizm (ing. behaviour-xulq)-XX-asr Amerika psixologiyasidagi yetakchi oqim. Uningcha psixologiyaning asosiy vazifasi inson ongini emas, balki xulqini o'rganish bo'lib, xulq tashqi muhit ta'sirotiga ko'rsatiladigan harakat reaksiyalari va ularga tenglashtirilgan so'zli va emotsional javoblar majmuidir. Uning asoschilari E.Torndayk va D.Uotsondir.Bixeoviorizm so'zini va dasturini D. Uotson taklif etgan.

Bolalar serebral falaji- homila davrida bosh miyaning zararlanishi, tug'ruq vaqtida boshning shikastlanishi va go'daklikdagi turli kasalliklar oqibatida kelib chiqadigan kasallik.

Bolalar psixologiyasi-psixologiyaning turli yoshdagi bolalar psixik taraqqiyoti qonunlarini o'rganadigan maxsus soha.

Bolalik-ontogeneznining boshlang'ich davri, bola tug'ilganidan to balog'at yoshigacha yetguncha bo'lgan davri.

Binorauval effekt- odam yoki hayvonning tovush chiqqan tomonni qulog'i bilan aniqlay ola bilish qobiliyati.

Bumerang samarasi – beriladigan axborot, tashviqotlardan ko'zlangan maqsad o'rniga uning teskarisiga erishish.

Burch-shaxsning axloqiy vazifasi bo'lib, u odamda vijdonni, qat'iylilikni uyg'otadi.

Borliq-ob'ektiv olamning ongdan holi bo'lgan holda mavjudligini bildiruvchi falsafiy tushuncha.

Boshqarish-tabiatning turlicha bo'lgan biologik, texnik, tizimlari va funktsiyalarini bajarishga qaratilgan jarayon.

Boshqarish psixologiyasi –psixologiya fanining boshqarish faoliyatining psixologik qonuniyatlarini o'rganuvchi sohasi.

Bosh miya-markaziy nerv sistemasining old (yuqori, oliy) qismi bo'lib, u bosh miya qobig'ida joylashgan oliy nerv tizimining moddiy asosi.

Bosh miya funktsional asimmetriyasi – miya uning va chap yarim sharlari orasida psixik funktsiyalarning taqsimlanish tavsifi.

Bosh miya katta yarim sharlari- qadoqsimon tana yordamida oxirgi miyaga birlashgan juft tuzilmalar. Bosh miya katta yarim sharlari yuzasida chuqur bo'lmagan unkir-cho'nqirlar mavjud. Bosh miya katta yarim sharlari peshona, tepa, chakka, orolcha, ensa qismlariga bo'linadi.

Bosh miya katta yarim sharlari po'stlog'i-markaziy nerv sistemasining oliy tarkibi va funktsiyasi jihatdan eng murakkab bo'lim. Sut emizuvchilar va odam bosh miya katta yarim sharlarini qoplab turuvchi kulrang modda qatlami.

Brayl tizimida o'qitish – ko'rlarni burtma, nuqtali, harflarga asoslanib o'qitish tizimi.

Brodman maydonlari- inson bosh miya qobig'ining hujayra qatlamlari jihatdan har xil tuzilgan joylari. Nemis psixiatri Brodman uni asoslab bergan.

Brokka markazi-miya qobig'ining bir o'rni bo'lib, frantsuz antropologi va jarrohi Brokka afaziya hodisalarini tekshirgan vaqt (1861) dan boshlab nutqning effektor funktsiyalari shu markazga bog'lab tushuntiriladi. B.m. bosh miya uchinchi chap burmasining pastki qismida joylashgan.

Bresteriometr-atmosfera bosimiga nisbatan sezgirlikni o'lchovchi asbob.

D

Dadillik – kishining hayoti uchun xavfli bo'lgan qarshilikni yengishda ko'rinadigan iroda kuchi.

Daktilologiya-(yunon.daktus-barmoq, logos-ta'limot)-harflar va so'zlarni qo'l va barmoqlarning turli xil holatlari yordamida irodalashdan iborat maxsus nutq shakli.

Daktilografiya-(yunon.daktus-barmoq, qraphos-yozaman) har qanday qulay tekislikda barmoq bilan yozib, fikr olishuv usuli.

Daktil nutq -barmoqlar harakati va holatlari bilan harflarni irodalaydigan nutq

Daltonizm- ko'z to'r pardasidagi ko'zacha hujayralarlari funktsiyasining buzilishi natijasida qizil rangni ajrata olmaslikdan iborat.

Daltonik-daltonizm kamchiligiga ega bo'lgan odam.

Debillik – oligofreniyaning yengil shakli, psixik jihatdan yaxshi rivojlanmay qolish. Bunda abstrakt tafakkur sust bo‘ladi. Bemor o‘z mayllariga chek qo‘ya olmaydi.

Degustatsiya-vino, choy kabilarning mazasini totib ko‘rib, ularning sifatini belgilashdan iborat o‘ta kuchli ravishda rivojlangan sezgirlik darajasi.

Deduqtsiya- (lot.deductio-keltirib chiqarmok) bilish jarayonida umumiy hukmlardan xususiy hukmlarga o‘tish orqali mantiqiy xulosa chiqavruchi tafakkur turi.

Degustator (lot.degustare-mazasini totmok.)-ozuqa mahsulotlarining, ayniqsa vino, choy kabilarning ta‘mini ko‘rib, sifatini aniqlab beruvchi, kuchli maza, ta‘m sezgirligiga ega bo‘lgan mutaxassis.

Deyteranopiya- ko‘ruv sezgilarining rang ko‘rliqi degan kasalliklaridan biri.D.da yashil ranglar kulrang, to‘q kizil, ranglar bilan almashtirib yuboriladi.

Dementsiya (lot.dementia-aqlsizlik)-bosh miyada sodir bo‘lgan turli organik o‘zgarishlar natijasida aqliy qobiliyatning o‘ta darajada pasayib ketishi, bilish faoliyatining turg‘un susayishi, orttirilgan ruhiy zaiflik

Depersonalizm (lot. depersona-shaxs bo‘lmokni, yo‘q qilmoq)- shaxsning bo‘linishi, unda shaxsiy «men» hissining yo‘q bo‘lishi.

Depressiya (lot.depressio-ruhiy tushkunlik)-xulq-atvor, ehtirosning susayishi bilan tavsiflanadigan salbiy hissiyotli, affekt holati.O‘ziga ishonmaslik, ruhiy g‘amginlik, tushkunlik kayfiyati, harakatning chegaralanishi. Tushkunlik, xastalik, ojizlik kabi salbiy kayfiyatlardan tashkil topgan psixopotologik, ruhiy holat.

Determinatsiya- aniq qo‘zg‘atgichning faoliyat motivini, faoliyat ma‘nosini seza bilmaslik kabi psixik jarayonlar bog‘laminin nuqsoni.

Determinizm-(lot.determinare-aniqlamok)-tabiatdagi barcha o‘zgarishlar ob‘ektiv sabab va qonunlar natijasida hosil bo‘lishini ta‘kidlovchi tamoyil.

Defekt (lot.defektus-kamchilik, nuqson) shaxsdagi ba‘zi jismoniy yoki psixik nuqson.

Defektologiya-(lot.defektus-etishmovchilik, kamchilik, logos-ta‘limot)-pedagogika tarmog‘i Jismoniy va psixik nuqsonli bolalarning rivojlanishi, ularga ta‘lim-tarbiya berish qonunlarini o‘rganuvchi soha. U logopediya, oligofreniya, surdopedagogika va tiflopedagogikaga bo‘linadi.

Definitiya-(lot.defenito-yangidan kashf qilmoq)-biror tushunchaning qisqa ta‘rifi.Narsa va hodisalarning muhim belgilarini aks ettiradi.

Dialog- (yunon.di-ikki, logos-so‘z) ikki va undan ortiq kishilarning o‘zaro og‘zaki gaplashishi, muloqoti.

Diagnostik intervyu (yunon.diagnosis-anglamok)-shaxsdan u haqda turli axborotlar olish usuli.

Dialogik nutq-bir xil faollikda qatnashgan kishilarning ogʻzaki nutqlari. Savol berilib, unga maxsus tayyorlanmasdan beriladigan javob .

Didaktika - (yunon.didaktikos-urgatuvchi) pedagogikadagi ta'lim nazariyasining qonun va qoidalarini oʻrganuvchi soha, ta'lim nazariyasi haqidagi fan.

Dominanta (lot.dominans-hukmron)-bosh miya po'stlog'ida vaqtinchalik yetakchilik qiluvchi qo'zg'alish uchogi.Etakchi qo'zg'alish markazi boshqa nerv markazlarini qo'zg'atish va tormozlantirish xususiyatlariga ega.

Didaktogeniya (yunon.didaktikos-o'rganuvchi,genos-utuvchi) – tarbiyachi, o'qituvchi tomonidan ta'lim tarbiya berish jarayonida pedagogik nuqtai nazardan buzilishi.

Din psixologiyasi-diniy ong xususiyatlari, tizimi va funktsiyalarining ijtimoiy-psixologik omillarini o'rganuvchi psixologiya tarmog'i.

Dinamik psixologiya (yunon.dinamikos-kuchli, harakatchan)-20-asr psixologiyasida psixikaning bir butun ichki jarayon deb qaraydigan turli oqimlarning umumiy nomi. Termin 1918 yili amerika psixologi R.Vudvors tomonidan kiritilib, bixevorizmga qarshi psixologik oqimni anglatgan.Keyinchalik psixikaning dinamik tomonlariga ko'proq e'tibor beruvchi turli kontseptsiyalar dinamik psixologiya deb atala boshlandi. Dinamik psixologiya inson odatlari, mehnat malakalarining fiziologik asosidir.

Dinamik stereotip- (yunon. dinamikos-kuchga oid, harakatchanlik, stereos-qat'iy, tynos-belgi, iz) tananing bir xil takrorlanib turuvchi tashqi ta'sirotlarga moslashuvi.

Diplopiya - (yunon. diploos-ikkilatish, juft, opsis –ko'rish) ko'zni harakatlantiruvchi mushaklarning zararlanishi, binobarin, idrok qilinayotgan narsalar tasvirining ko'z tur pardasining mos nuqtalariga tushmasligi natijasida narsalarning ikkita bo'lib ko'rinishdan iborat idrok patologiyasi.

Dispant retseptorlar-ko'rish, eshitish, hid bilish, ta'm bilish kabi analizatorlarning retseptorlari.

Dispirt nuqta-ko'z tur pardasining sariq dog'dan teng uzoqlikda emas, balki har xil uzoqlikdagi joylashgan nuqtalari.Narsa tasviri shu D.n. ga tushsa, narsa ikkita bo'lib ko'rinadi.

Dispersion tahlil (lot.dispersia-tarkok, sochilgan)-tadqiq qilinayotgan ob'ektga turli omillarning ta'sirini tahlil qilish imkoniyatini beruvchi statistik usuli.Uni R.Fisher (1925) yilda yaratgan.

Disgarmoniya-nomuvofiqlik, shaxs jismoniy va ruhiy xususiyatlarining kamol topishidagi mutanosiblikning buzilishi.

Diografiya-fonematik tasavvurlar yetishmasligi oqibatida yozuv qobiliyatining qisman buzilishi.

Dislaliya- (yunon.dys-buzilishni bildiruvchi old qo'shimcha, lalia-sheva, talaffuz) tovushlarning noto'g'ri talaffuz qilinishdan iborat nutq patologiyasi, tili chuchuklik.

Disleksiya-(yunon.dys-buzilish ma'nosini bildiruvchi old qo'shimcha, lot.lektio-ukimok) bosh miya yarim sharlari qobig'idagi ba'zi nerv markazlarining zararlanishi yoki yetarli rivojlanmasligi natijasida o'qish qobiliyatining buzilishidan iborat psixopotologik hodisa.

Disonans-(lot.dissonans-ixtilof, kelishmovchilik, uyg'unsizlik) ba'zi odamning so'zlari yoki xulqining atrofdagi boshqa kishilarning kayfiyatiga, e'tiqodga mos kelmaydigan ijtimoiy hodisa, holat.

Differentsial psixologiya- psixologiyaning insonlar o'rtasidagi individual tafovutlarini o'rganuvchi sohasi. 19-asr 2-yarmida ingliz psixologi F.Galton asos solgan Termin V.Shtern tomonidan kiritilgan (1990) D.p. ga asosan testlar va faktor tahlil usullari qo'llaniladi.

Differentsial tormozlanish-shartli reflekslar ichki tormozlanishning faqat muayan qo'zg'ovchiga aniq javob reaksiyasini qaytarib, boshqa o'xshash qo'zg'ovchilarga beriladigan javoblarning tormozlanishidan iborat turi.

Diqqat-individning hissiy,aqliy va harakatlantiruvchi faolligi darajasining oshirilishini taqozo etadigan tarzda ongning yo'naltirilganganligi va bir narsaga qaratilganligi. Diqqat ongning bir nuqtaga to'planib,muayyan bir ob'ektga faol qaratilishidir. Ixtiyoriy va ixtiyorsiz diqqatlar mavjud.

Diqqatning barqarorligi – diqqatni uzoq vaqt bir ob'ektga muttasil, kuchli qarata olishdan iborat ijobiy xususiyati.

Diqqatning ko'lami-bir vaqtning o'zida diqqatning bir qancha ob'ektga qaratilishi imkoniyati.

Diqqatning to'planganligi-diqqatning muayyan ob'ektlar doirasida tez hamda kuchli to'plana olishdan iborat xususiyati.

Diqqatning taqsimlanishi – bir paytning o'zida diqqatning bir necha ob'ektlarga yoki faoliyatga qarata olish imkoniyati.

Diqqatning ko'chuvchanligi-faoliyat protsessida diqqatning ongli ravishda bir ob'ektdan ikkinchi ob'ektga kuchirilishi.

Diqqatning «hajmi»- bir vaqtning o'zida diqqat tomonidan qamrab olinadigan ob'ektlar soni.

Dominanta (lot.dominans-hukmron)-markaziy nerv tizimining vaqtincha hukmron qismi bo'lib, boshqa qismlar faoliyatini tormozlaydi.

Dualizm (lot.dualis-ikki yoklama) -borliq ham moddiy, ham ruhiy bo'lgan ikki asosdan tashkil topgan deb hisoblovchi falsafiy ta'limot bo'lib, psixofizik paralelizm kontseptsiasining asosidir.

Duduqlanish-nutq jarayonida ayrim tovush, bo'g'in yoki so'zlarni talaffuz qilishda ixtiyorsiz ravishda tutilib qolishdan iborat nuqson.

Dunyoqarash – odamning atrof- muhitga , jamiyatga, inson tafakkuriga nisbatan tarkib topgan qarashlari tizimi.Kishilarning falsafiy, siyosiy, ilmiy, diniy, aqliy va estetik qarashlari majmui.

Do'stlik- muloqotga kirishuvchilarning o'zaro yaqinligi va bir-birlari bilan muloqotdan konikish hosil qilganligining yuksak darajasi,javob tariqasidagi his-tuyg'ularining mos kelishi.

Do'q-po'pisa, qo'rqitish- moddiy va ma'naviy va boshqa zararlar yetkazishga qaratilgan har xil turdagi tahdid, harakatlar.

E

Evrastika (yunon.heurisko-topaman)- haqiqatni topish san'ati, mahsuldor ijodiy tafakkur va uning qonuniyatlarini, evrastik jarayonni boshqarish usullarini o'rganuvchi fan sohasi.

Egizaqalar metodi-bir xil irsiyat, egizak bolalarni kiyoslab o'rganish. Bu metodni F.Galton taklif qilgan.

Egoist-faqat o'z manfaatini uylovchi, bu jamiyatda o'zidan tashqari boshqani «tanimaydigan», o'zining ehtiyojlarini kondirishni ko'zlovchi kishi.

Egoizm (lot.ego-men)- xudbinlik bo'lib, shaxsning o'z qiziqishlari va ehtiyojlarini boshqa shaxs bilan qiziqmay, uning ehtiyoj va qiziqishlaridan ustun quyish

Egotizm (lot.ego-men)- o'z o'ziga maxliyo bo'lish, o'zining fazilatlari va yaxshiliklari haqida yuqori fikrga ega bo'lish.

Egotsentrizm (lot.ego-men,centrum-markaz)- barcha ishda o'zini burttirib ko'rsatish, egoistlikning yuqori darajasi.

Egotsentrik nutq (lot.ego-men,centrum-markaz)-bog'cha bolasining amaliy faoliyatini yo'lga soluvchi va boshqaruvchi o'zini-o'ziga qaratilgan nutqi.

Edip kompleksi (lot.complektus-aloqa)- bolaning o'z ota-onasidan rakib sifatida rashk qilishi.

Eydetizm (yunon.eidos-obraz)- ba'zi individlarning avval idrok qilingan narsa va hodisalarni barcha tomonlari bilan esda qoldirish qobiliyati.

Eydetik–tasavvur obrazlari o'zining yakolligi va ravshanligi bilan kariyb idrok obrazlari darajasiga yetgan kishi.

Eyforiya (yunon.eu-yaxshi,phero-boshdan kechirmok)- besabab, kuvnok, ko'tarinki kayfiyat. Odatda ruhiy kasallardan ko'proq uchraydi.

Eslash- avval idrok qilingan ob'ektni ko'rganda uning tasvirini xotirada qayta hosil bo'lishi, tiklanishidan iborat xotira jarayoni .

Estetik hissiyot- go‘zallikni idrok qilish va yaratishda yuzaga keladigan va rivojlanadigan his-tuyg‘ular.

Ekologik psixologiya – inson bilan atrof-muhitning o‘zaro ta’sirlarini psixologik yo‘nalishda o‘rganuvchi soha.

Ekspressiv nutq expressio (lot.expressio-irodalash)- fikrni boshqalarga ta’sirli qilib bayon etishdan iborat nutq turi.

Ekspressiya (lot. expressio- iroda)- fikr kayfiyat va his-tuyg‘ularning yorqin namoyon bo‘lishi, ularning tashqi irodalanishi. U mimika ovozdan seziladi.

Ekspentatsiyalar (ing.expatation-ko‘tish)- individga guruh ichidagi ijtimoiy rolini bajarishga quyilgan talablar tizimi.

Eksperiment (lot.experimentum-namuna, tajriba)- ilmiy tajriba, biror maksalni ko‘zlab qilinadigan sinov.

Eksperiment metodi – yangi psixologik bilimga ega bo‘lish uchun ob’ektiv tarzda ilmiy bilishning asosiy vositasi. U laboratoriya va tabiiy E. metodlarga bo‘linadi.

Ekstaz (yunon.extasis-ko‘tarinqilik, zur-xayajon)- kuchli his-xayajonning yuqori darajasi.E.da kishi o‘z-o‘zini idrok qilishni yo‘qotib, borligini uno‘tadi.

Eksteriorizatsiya (lot.extirior-tashqiga aylanish)- ichki psixik faoliyatning tashqi amaliy faoliyatga, jonli mushoxadaga aylanishi.

Eksternallik–internallik (lot.extermus-tashqi, internus-ichki)- induvidning muayan joyga nisbatan joylashishi, insonning o‘z faoliyatining mas’uliyati tashqi kuchlar (ekstreallik) yoki o‘zining shaxsiy qobiliyati va shaxsiy qobiliyatiga (internallik) qo‘shib quyishi.

Elektroentsefalogramma (EEG) (yunon.elektron-kaxrabo, enkephalos-miya, grapho-chiziq)-miya faoliyatidagi tebranishlar o‘rganishiga bog‘liq bosh miya po‘stlog‘idagi elektr faolligini maxsus asbob yordamida olingan yozuvi.

Elektroentsefalograf (yunon.elektron-kaxrabo, enkephalos-miya, grapho-yozaman)-miyaning biotoklarini yozib oluvchi asbob.

Eksteriorizatsiya (lot.exterior-tashqi, yuzdagi)– ichki, aqliy rejadagi faoliyatni tashqi faoliyatga jonli mushoxadaga o‘tishi.

Eksteroretseptiv sezgilar –tashqi olamdagi narsa va hodisalarning turli xususiyatlari haqida darak beruvchi, tana sirtida joylashgan retseptorlar, sezgilar.Mas: ko‘rish, eshitish, hid va ta’m bilishdan iborat tashqi sezgilar.

Ekstremal psixologiya – odatdagi yashash va faoliyat ko‘rsatishdan keskin farq qiladigan xavfli holatlarda, avia va kosmik uchishlar, suv ostida so‘zish, inson oyogi tegmagan urmon yoki toglardan o‘tish kabilarda inson sog‘ligi va faoliyatini umumiy psixologik qonuniyatlarini o‘rganuvchi soha.

Ekstraversiya (lot.extra-haddan tashqari, versio-o‘zgarish)-shaxsning tevarak atrofdagi odamlarga, tashqi hodisalarga yo‘nalishi.

Ekstravertlik-ayrim kishilarning xarakterini belgilab beruvchi xususiyat. Kishining nixoyatda xushchakchaqligini, achik kungilligini va boshqa kishilarga zavk bilan qarashlarida, ularga qiziqishlarida namoyon bo‘ladi.

Ekstremal (lot.extremus-sunggi, keskin)- oxirgi, o‘ziga xos, iloji, imkoniyati bo‘lmagan holat.

Ekstirpatsiya (lot.extirpasio-ildizi bilan yulib olish)-birorta a'zoni yoki uning biror bir bo‘lagini organizmdan olib tashlash (operatsiya qilish orqali).

Emotsiya (lot.emovere- uyg‘otish, to‘lqinlashtirish)- his tuyg‘u, kechinma, xayajon (gazab, qo‘rquv, kuvonch).Odam yoki hayvonlarning sub'ektiv irodalangan ichki yoki tashqi qo‘zg‘ovchilar ta'siriga javob reaksiyasi.

Emotsionallik – kishining his-tuyg‘u va emotsiya dinamikasi, mazmunini xarakterlovchi sifatleri.

Emotsional xotira – his tuyg‘uga, xayajonga boy bo‘lgan xotira.Voqelikdagi narsa va hodisalardan yoqimli yoki yoqimsiz kechinmalarni esda qoldirish va esga tushirishdan iborat xotira turi.

Emotivlik-- qobig‘ining nazorati susayganda murakkab shartsiz reflekslarning ustun kelishi.

Empatiya (yunon.empatheia-birgalikda dardlashmok) -boshqa birovning his-xayajonli holatiga sherik bo‘lish, boshqalarning hissiyotini, his-xayajonini tushunish, hamdard bo‘lish qobiliyati.

Empirizm (yunon.empeiria-tajriba)-hissiy idrokni bilishning birdan-bir vositasi deb hisoblab, mantiqiy tajriba va nazariy umumlashtirishlarning ahamiyatini kamsituvchi falsafiy ta'limot.

Empirik metod (yunon.empeiria-tajriba,methodos-tadqiqot) tekshiriluvchi haqidagi ma'lumotlarni tajribaga asoslanib, amaliy tajribalar bilan aniqlash usuli.

Endokrin bezlar (yunon.endon-ichida,krino-ajrataman)-kon hamda limfalarga gormonlar ishlab chiqaruvchi ichki sekretiya bezleri.

Entuziazm (yunon.enthuslasinos-ruhiy ko‘tarilish)-biror bir maqsadga erishishda ruhiy yuksalish, ruhan ko‘tarilish, tashabbus ko‘rsatish.

Epistemologiya (yunon.episteme-bilim, logos-ta'limot)- J.Piaje tomonidan ishlab chiqilgan tafakkko‘rni tadqiq qilish yo‘nalishi.Uning asosiy maqsadi ontogenez va filogenez ma'lumotlarini sintez qiluvchi olamni bilishning umumiy nazariyasini yaratishdan iborat.

Epilepsiya (yunon.epilpsia-hujum qilaman) bosh miyaning surunkali kasalligi, ko‘pincha tirishish, xushdan ketish, bemor shaxsining o‘zgarishi bilan kechadi.

Epifenomenalizm (yunon.epi-yonida, phainomenon-hodisa)- psixika odam hayoti va faoliyatida xech qanday rolъ uynamasdan, faqat moddiy jarayonlar (miyaning fiziologik jarayonlari)ga jur bo‘ladi deb hisoblovchi ta'limot.

Ergograf (yunon.ergon-ish, grapho-yozaman)- ayrim mushak yoki mushaklar guruhning ishini o'lchovchi asbob.

Ergonomika (yunon.ergon-ish, nomos-qonun)-injenerlik psixologiyani bir sohasi hisoblanadi.

Erotik holat (yunon.erotikos-ishkiy, shahvoniy)- jinsiy ehtiyoj bilan bog'liq holat.

Esga olib qolish- yangi qabul qilingan ma'lumotlarni oldin egallangan bilim va tajribalar bilan boglangan holda esda saqlashga qaratilgan psixik faoliyat.

Estetik tarbiya-shaxsning voqelikdagi go'zal narsalarni tunri idrok qilish va tushunish qobiliyatini tarkib toptirish hamda rivojlantirishdan iborat axloqiy tarbiyaning bir qismi.

Esga tushirish – utmishda idrok qilinganlarni (narsa, his-tuyg'u, fikr, ish, hatti-harakat) ongimizda qayta tiklangan xotirasi. Xotira jarayonlaridan biri.

Etika (yunon.ethos-urf-odat, xususiyat)- go'zallik, axloqiylik, ma'naviylik haqidagi ta'limot.

Etnogenez (yunon.ethos-xalq, genesis-kelib chiqish)-turli xalqlarning kelib chiqish tarixini o'rganuvchi ta'limot.

Etologiya –xarakter, xulq-atvorning tug'ma shakllari haqidagi ta'limot.

Etnopsixologiya–(yunon. ethnos-kabila, physe-ruh, logos-ta'limot) ijtimoiy psixologiyani tarmog'i. Odam psixikasining etnik xususiyatlarini, milliy xarakterini, o'zligini anglash, irki va millatlarning shakllanish qonuniyatlarini hamda psixologik xususiyatlarini o'rganadi.

Efferent nerv (lot.efferens-olib chiquvchi, neuron-asab)- nerv impul'sini markaziy nerv sistemasidan bajaruvchi organga olib boruvchi nerv tolasi.

Effektor (lot.effektirus-ma'lum natija buruvchi)- reflektor tizimining (mushak va tomirlardagi) ish bajaruvchi qismi, qabul qiluvchi retseptorlardan farq qiladi.

Eholaliya (yunon.echo-ovoz to'liqligi, lalia-so'zlashmok, gapirmok)- ayrim psixik kasalliklar oqibatida ro'y beradigan boshqalar gapini ongsiz takrorlash.

Exopraksiya (yunon.echo-ovoz to'liqini, praxia-harakatlanmok)- boshqa kishilarning hatti-harakatiga yoki qiligiga taqlid etib uni avtomatik takrorlash.

Eshitish adaptatsiyasi- eshitish analizatorlarining tovush to'liqlarining kuchiga moslashuvi natijasida eshituv sezgirligining o'zgarishidan iborat qonuniyat.

Eshitish ko'rilmasi(protezi)-qulog'i og'ir kishilarga og'zaki nutqni o'rgatish uchun mo'ljallagan, tovushni kuchaytirib beruvchi asbob.

Eshitish sezgisi – tovush tebranishlarini eshitish a'zolari yordamida sezish turi. Eshituv analizatorlariga bevosita ta'sir etayotgan shovkinli hamda musiqali tovush to'liqlarining alohida belgi va sifatlarini aks ettirishdan iborat sezgi turi.

Eshitish xotirasi- tovush qo'zg'ovchilarini sezish, idrok klish natijasida hosil bo'lgan eshitish obrazlarini esda qoldirish, mustahkamlash va esga tushirishdan iborat xotira turi.

E'tiqod-maslakni amalga oshirish, shaxsning kundalik ehtiyojiga aylangan intilishi, hatti-harakati.

Ehtiyoj - inson va hayvon faolligining asosiy manbai, yashashining aniq belgilangan shartlarga bog'liqligini irodalovchi zaruriy ichki holat. U moddiy, ma'naviy va ijtimoiy ehtiyojlarga bo'linadi.

Ehtiros –muayyan, yagona maqsad yoki narsaga erishishga yo'nalgan susaymaydigan kuch-quvvatni yuzaga keltiruvchi kuchli intilish qat'iy va uzoq cho'ziladigan barqaror emotsional hissiyot.Ehtiros salbiy va ijobiy bo'ladi. Mas, bilim olishga bo'lgan ehtiyoj ijobiy, shaxsiy boylik ortirishga bo'lgan ehtiyoj bu albatta salbiy hisoblanadi.

F

Fazoni idrok qilish- voqeilikdagi narsa va hodisalarining fazoda tutgan o'rnini, shaklini, miqdorini uch o'lchov asosida (balandlik, kenglik, uzunlik) bevosita aks ettirish.

Fan-insonning tabiat, jamiyat, psixika va ong haqidagi tarixan tashkil topgan tizimli bilim hamda tajribalari yig'indisi.

Fan asoslari- fanning jamiyat talablariga, o'qituvchilarning yosh hamda psixik rivojlanish xususiyatlariga mos holda tanlab olingan, maktabda o'zlashtirilishi shart bo'lgan fakt, tushuncha, qonunlar, nazariyalar va metodlar tizimi.

Fanatizm (lot.fanaticus-utmaslashgan, tumtoklashgan)-individdning ma'lum bir e'tiqodga so'zsiz ishonishi. U individdning muomala va faoliyatida aks etib turadigan salbiy xarakter.

Faoliyat- kishining anglanilgan maqsad bilan boshqarib turiladigan ichki (psixik) va tashqi (jismoniy) faolligi .Atrof olamga nisbatan inson munosabatlarining o'ziga xos shakli.

Faoliyat aktseptori- funktsional sistemalarda faoliyat natijasi bahosini va uni oldindan ko'ra bilish psixologik mexanizmi

Faollik- tirik mavjudotga xos umumiy xususiyat.U tevarak atrof –muhit bilan o'zaro ta'sirda namoyon bo'ladi.

Faoliyatni optimallashtirish-mehnat qilish, o'qish uchun eng qulay sharoitlar, psixologik imkoniyatlar yaratish yo'li bilan muayyan faoliyatning samaradorligini o'ttirish.

Faoliyat usullari – kishi faoliyati jarayonidagi hatti-harakatlarini ijro etish, nazorat qilish va boshqarishda foydalanadigan yo'l-yo'riklar.

Farq qilish chegarasi-qo'zg'ovchilar o'rtasidagi bilinar bilinmas farqni sezish.

Fatal (lot.fatalis-mash'um,taqdir)- kochib bo'lmaydigan, oldini olib bo'lmaydigan hodisa.

Fenomen (yunon.phainomenon-sodir bo'luvchi, yuz beruvchi)- his-tuyg'ular tajribasi bilan paykaladigan hodisani anglatuvchi tushuncha.

Fenomenal xotira-idrok qilingan narsa va hodisalarni, ularning bog'lanishi munosabatlarini favqo'lotda tez hamda aniq esda qoldirish va esga tushirishdan iborat nodir xotira qobiliyati.

Fenomenologiya (yunon. phainomenon-sodir bo'luvchi,logos-ta'limot)-ong va ruhning o'z o'zidan rivojlanishi haqidagi soxta ta'limot.Fenomenlar haqidagi nazariya.

Fenotip (yunon.phaino-topib olmok, typos-belgi, shakl, namuna) - organizmning individual rivojlanish jarayonida shakllanadigan barcha belgilari va xususiyatlari majmui.Daniya biolog V.Iogansen fanga (1909y) kiritgan termin.

Fetish (fr.fetich-sehrgarlik)-unga sigingan kishilarning mushqo'lini oson qiluvchi g'ayri tabiiy kuchga ega bo'lgan buyum, narsa.

Fetishizm- najot kidirib, turli narsalarga chukinish.

Fideizm (lot.fides- ishonch, e'tiqod)- ilm fandan ko'ra e'tiqodni afzal ko'ruvchi reaksiyon nazariya.

Fiziologiya-bir butun organizm va uning ayrim qismlari –hujayraralar, organlar, funktsional sistemalarning hayot faoliyati haqidagi fan.

Fiziologik psixologiya –aniq fiziologiya bilan psixologiya o'rtasidagi yaqin muammolarni o'rganuvchi psixologik tekshirishlar sohasi.

Fizionomiya (yunon.phsis-tabiati, gromon-biladigan) kishining yuz tuzilishi, irodalari, odam shaxsini belgilab beruvchi xususiyatlar yig'indisi.

Fikr- narsa va hodisalar orasidagi bog'lanishni aks ettiruvchi tafakkur shakli.

Fikriy xulosa-bir necha fikrlarga asoslanib aniq bir xulosa chiqaruvchi tafakkur shakli.

«**Fikrlovchi tip**»-I.Pavlov tomonidan birinchi va ikkinchi signal tizimlarining nisbatiga qarab aniqlangan «insonlarga xos, maxsus» tip bo'lib, bu tipdagi kishilarga ikkinchi signal tizimi birinchi signal tizimidan ustun turadi.

Filogeneza (yunon. phyfe-kabila, urug, genesis-paydo bo'lish, hosil bo'lish)-tirik organizmlar olamining, xususan ular turi,urugi (turkumi), oilasi kabilasi, sinfi tipi olamining tarixiy rivojlanish jarayoni. U ontogeneza bilan birga ko'riladi.

Filosofiya (yunon.phileo-sevaman, sophia-donolik)- tabiat, jamiyat, va inson tafakkuri taraqqiyotining umumiy qonunlari haqidagi fan.

Fisher mezon –(F-kriteriy) tadqiqot vazifalarida ikki dispersiya orasidagi munosabatlarni irodalovchi o'lchov. Mas: guruh ichidagi va guruhlar orasidagi

munosabatmiqdori qancha katta bo'lsa, tajribaviy omillarning salmog'li ta'siri extimoli ham shuncha katta bo'ladi.

Flegmatik (yunon. flegma –balg'am, shilimshik modda)- yuragi keng, barqaror intilish va kayfiyatga, doimiy va chuqur his-tuyg'ularga, hatti –harakatlari va nutqi bir xil maromda bo'lgan, ruhiy holati tashqi tomonda iroda etiluvchi temperament turi.

Flegmatik temperament- sekin, kuchsiz, va beqaror emotsional ko'zgaluvchanlik bilan xarakterlanadigan xususiyat.

Flyuid (lot.fluidus-okadigan)-spirittlarning xurofiy, mistik tasavvuriga ko'ra, ba'zi kishilar tomonidan tarkatiladigan allaqanday «psixik tok».

Fobiya (yunon.phobos-ko'rkinch)-ma'lum bir sharoitlarda asossiz ravishda ko'rkish va tashvishlanishdan iborat, yengish mumkin bo'lmagan mo'tassil psixopotologik holat.

Fokus (lot.fokus-o'rta, markaz)-tomoshabinlarga g'ayri tabiiy bo'lib ko'rinadigan ularni hayratga qoldiradigan, chaqqonlik va epchillik bilan bajariladigan harakat usuli.

Fonasteniya (yunon.phono-ovoz, tovush, astenia-ojizlik, holsizlik)-tovush vositalari butun va sog bo'lgan holda tovushning qisman yoki to'liq yo'qolishidan iborat kasallik.

Fonatsiya-nafas yo'lidan chiqayotgan havo ta'sirida tovush paychalarining tebranishi natijasida nutq tovushlarining hosil bo'lishi.

Fonematik -idrok qilish, nutq tovushlarini farq qila olish, tilning tovush xususiyatlarini o'rganish.

Fonoretseptorlar (yunon.phono-ovoz, tovush)- tovush to'lqinlarini qabul qilib oluvchi nerv uchlari, retseptorlar.

Freydizm –XX asrda pado bo'lgan psixologik yo'nalishlar biri. Z.Freyd psixologik kontseptsiasining va shu asosida rivojlangan barcha ta'limotlar va maktablarning umumiy nomi.

Frenologiya (yunong.phrenos-aql,ong,xarakter, logos-ta'limot)-inson yoki hayvon psixik xususiyatlarini ular boshining tashqi tuzilishiga qarab o'rganuvchi ta'limot. Bu nazariya avstriyalik vrach F.Gall tomonidan tavsiya etilgan.

Frustatsiya-maqsadga erishish yo'lida turgan odamni o'zini yo'qotib qo'yadigan holga keltiruvchi, o'tib bo'lmaydigan to'siq.

Frustratsiya (lot.frustratio-al丹ish, xafagarchilik, rejalarning izdan chiqishi)- muammoni yechish yoki maqsadga erishishda qiyinchilik paydo bo'lsa uni ob'ektiv hal etib bo'lmasa odamda paydo bo'ladigan salbiy ruhiy holat.

Funksional psixologiya (lot.functio-bajarish)- psixika va shaxsga alohida ayrim psixik funktsiyalarning yig'indisi deb qarovchi va undan baxs yurituvchi psixologik ta'limot.

G

Gallyutsinatsiya - (lot.hallucinatio-alaxlash, bosinkirash)-sezgi aldanishi yo'q narsani bor deb idrok etish.Odatda muayyan tashqi ta'sirlarsiz vujudga keladi.Asosan ko'rish, eshitish gallyutsinatsiyalari mavjud. U psixik kasallarda uchraydi.Real voqeilikdagi narsa va hodisalarning analizatorlarga bevosita ta'sirisiz ongimizda turli obrazlarning xayoliy ravishda paydo bo'lishi.

Garmoniya – Ichki ruhiy muvozanat va tashqi muhit bilan uyg'unlik holati.

Gender – Ijtimoiy va madaniy jihatdan shakllangan erkaklik va ayollik tushunchalari.

Gender identifikatsiyasi – Shaxsning o'z jinsiga nisbatan o'zini anglash jarayoni.

Gender rollari – Jamiyatda erkak va ayollarga yuklatilgan ijtimoiy vazifalar.

Garang – qulog'i og'ir, eshitmaydigan kar odam, psixik jihatdan karaxt, garang biror ishga qotib qoluvchi xarakter hislatli shaxs.

Garmonik rivojlanish-(yunon. harmenia-bog'liqlik, muvofiqlik) – insondagi aqliy, jismoniy va ma'naviy kuchlarining o'zaro bir-birga muvofiq ravishda rivojlanishi.

Gemisfera-odamning bosh miya 9 qismida joylashgan bosh miya yarim sharlari.

Gemostaz-ichki muhitning barqarorligini himoya qilish.

Genezis – (yunon.genesis-tug'ilmok,vujudga kelmok)-u yoki bu narsa, hodisa, jarayon, fikr, ta'limotning yuzaga kelishi, shakllanishi va keyingi rivojlanishi kabi jarayonlar majmui,irsiy asosi.

Generalizatsiya- (lot.genearalis-umumiy, asosiy) –ma'lum bir munosabatlarga o'xshash taassurotlarning, shartli va shartsiz reflekslarning umumlashuvi.

Genetika-(yunon.genetikos-kelib chiqishga oid)-biologiyaning irsiyat va organizmlarning kelib chiqishi, o'zgarish qonuniyatlari hamda ularning boshqarish usullari haqidagi fan.

Genetik metod – (yunon.genetikos-kelib chiqish, methodos-tekshirish, tadqiqot)-bola shaxsini bo'ylama kesimi bo'yicha o'rganish usuli. Psixologiya va genetikaning chegaraviy sohasi.Psixik holatlarning paydo bo'lishi, va ularning quyidan yuqoriga qarab rivojlanish jarayonini o'rganish usullari.

Genetik psixologiya-(yunon. genetikos-kelib chiqishga, tug'ilishga oid) psixologiyaning maxsus sohasi bo'lib, umuman hayvonlar xulqi va inson psixikasining rivojlanish qonuniyatlarini o'rganadi.

Geniallik (lot. genius-aql, zakovat, buyuk iste'dod) shaxsning eng yuksak darajasidagi ijodiyot bilan o'zini namoyon qilish.

Geniylilik- (lot.genius-.daholik, zakovat) muayan jamiyat yoki butun bir millat hayotida tarixiy ahamiyatga ega bo'lgan ijodiy faoliyatda namoyon bo'luvchi individual xususiyat.

Genotip- (yunon.genos-kelib chiqish,typos-namuna) ota-onadan farzandga o'tadigan genlar majmui, tananing nasli, irsiy asosi .

Genlar-(yunon.genos-kelib chiqish) - irsiy materiallarning birligi, u irsiy belgining shakllanishini belgilaydi.G.ning yig'indisi genotipni tashkil etadi.

Gerontopsixologiya-(yunon.gerontio-kari odam)-inson tanasining keksayishi bilan bog'liq bo'lgan hodisa va jarayonlarni, keksayishning psixologik aspektlarini o'rganuvchi psixologiya sohasi.

Geshtalt-(nem.Gestalt-obraz,shakl) «Geshtalt psixologiyasi» ning asosiy atamasi bo'lib psixik hodisalarni yakkol idrok etishda foydalanilgan.

Geshtaltpsixologiya-(nem.Gestalt-obraz,shakl) Hozirgi zamon chet el psixologiya matablaridan biri bo'lib, XX asrning 30 yillarida Olmoniyada bunyodga kelgan.

Gigiyena (yunon.hygieinos-shifobaxsh, salomatlik keltiruvchi)-odamning, kishilar jamoasining tashqi muhit, ya'ni tabiiy, maishiy hamda ijtimoiy ishlab chiqarish munosabatlarini o'rganib mazkur sharoitlarda salomatlik normalarini ishlab chiquvchi fan.

Giperkinez (yunon.hyper-haddan tashqari, kinsis-harakat) - nerv sistemasining kasallanishi tufayli ro'y beradigan haddan tashqari ixtiyorsiz gavda harakatlari.

Giperbolizatsiya (yunon.hyperbole-kattalashtirish)-fikrni bo'rttirib kattalashtirib yoki kichraytirib ifodalanishi.

Gipersenzitivlik- (yunon.hyper-o'ta baland, sensus-sezgi) o'ta sezuvchanlik.

Gipnoz- (yunon.hypnos-uyqu,) odam va rivojlangan hayvonlarda sun'iy hosil qilinadigan uyqu holati. Bunda bosh miya po'stlog'ining ayrim markazlarigina tormozlanadi. Undan kasallarni davolash maqsadida ham foydalaniladi.

Gipnologiya (yunon.hypnos-uyqu, logos-ta'limot) gipnoz tarixi, nazariyasi va texnikasi, amaliyoti haqidagi fan.

Gipnopediya- (yunon. hypnos-uyqu, paideia-ta'lim)-uyqu vaqtida ta'lim tarbiya berish. Tajribalar ko'rsatishicha, u tabiiy pedagogik jarayon o'rniga o'ta olmasligi aniqlangan.

Gipnologiya- (yunon.hypnos-uyqu,lagos-ta'limot)-gipnoz tarixi, nazariyasi va texnikasi haqidagi fan.

Gipnotik uyqu-maxsus hosil qilinadigan uyqu. U g.seans va davolashda ishlatiladi.

Gepoteza –(yunon.hypothesis-asos,taxmin) masala yoki muammoni yechishning taxminiy loyihasi, jamiyat va inson tafakkuri sohasidagi muayan

hodisani to'liq tushuntirish yoki isbotlash uchun yetarli dalillarga ega bo'lmagan ilmiy faraz, taxmin.

Gipotezani tekshirish- muayyan muammo bo'yicha yuzaga kelgan ilmiy taxminni eksperimental ravishda sinab ko'rishdan iborat ilmiy tekshirish usuli.

Gipokamp- bosh miya quyi qobig'ida joylashgan burmalar, mo'ljal reaksiyasi va o'rgatishning fiziologik mexanizmlarida ishtirok etadi.

Gnostik-(yunon.gnosis-bilim, ta'lim) – butun borliqni bilishga yo'naltirilgan faoliyat.

Global-(lot.global-umumiy) falsafiy tushuncha, umumiy borliqni qamrab oluvchi, barchaga taalluqli.

Gormonlar-(yunon.hormao-uyg'otaman, harakatga keltiraman)-biologik faol moddalar, organizmning maxsus katakchalari yordamida ishlab chiqariladi.(ichki sekretsiya bezlarida va boshqa organlarda).

Grafomaniya (yunon.grapho-yozaman mania-his-tuyg'u) .

Grafologiya-(yunon.grapho-yozaman, logos-ta'limot) kishining yozuvi bilan xarakteri o'rtasida mutlaq bog'lanishlar bor.shaxsning yozuviga asosan uning xarakter hislatlari haqida to'liq fikr yuritish mumkin deb da'vo qiluvchi g'ayri ilmiy ta'limot.

Gu-gulash-bir yoshgacha bo'lgan bolalarning to'liq nutqni egallashga tayyorgarlik davrida turli tovushlarni chaqirishi.

Gumoral-(lot.humos-suyuklik) organizmning o'zidagi suyuqliklar bilan bog'liqligi.Mas. kon va limfalar.

Gumaniyik psixologiya-g'arbdagi, ayniqsa amerikada shaxsni asosiy predmeti deb qarovchi, uni yaxlit tizim deb hisoblovchi psixologiya yo'nalishi.

Gul xayol- mavjud tasavvurlarga asoslanib, shaxsning o'zi uchun yoqimli ammo amalga oshirilishi mumkin bo'lmagan ixtiyorsiz shirin xayol.

Guruh- muayyan belgilarga masalan, sinfiy mansublikka birgalikda faoliyat ko'rsatish mumkinligiga, xarakteriga tashkil topish xususiyatlari va shu kabilar asosida ajralib turadigan insoniy umumiylik.

Guruhlash –ob'ektlarni ajratish va ularni biron-bir asosga ko'ra birlashtirish.

Guruhlararo diskriminatsiya- shaxs guruhi bilan boshqa guruh orasidagi farqni aniqlab olish.

Go'daklik yoshi-bolaning tug'ilganidan boshlab bir yoshgacha bo'lgan fiziologik hamda psixik rivojlanish davri.

Gipotetik fikrlash – Nazariy va faraziy mulohazalar orqali fikrlash qobiliyati.

Giperkineziya – Nazoratsiz bajariladigan tezkor harakatlar.

Gipermneziya – Xotiraning haddan tashqari kuchayishi natijasida ortiqcha eslab qolish holati.

Gipertim tip – Faollik, ijtimoiylik va yuqori energiya bilan ajralib turadigan shaxs turi.

Gipervigilantlik – Haddan tashqari hushyorlik va atrof-muhitni doimiy nazorat qilishga intilish.

Gipotezalar yaratish – Muammoni hal qilish uchun ilmiy farazlarni ishlab chiqish jarayoni.

Gipostaziya – Shaxsning o‘z hayotiy tajribalarini boshqalarnikidan ajratib ko‘rish qobiliyatining pasayishi.

Gipoksiya – Kislorod yetishmovchiligi natijasida psixologik va jismoniy o‘zgarishlar.

Gipotoniya – Nerv tizimining sustligi tufayli sezgirlik va diqqatning pasayishi.

Global fikrlash – Umumiy tushunchalar va keng qamrovli tasavvurlar orqali fikrlash qobiliyati.

Gnostik funktsiyalar – Sezgi organlari orqali axborotni qabul qilish va tahlil qilish jarayonlari.

Grafologiya – Inson shaxsiyatini yozuv harakatlari orqali o‘rganish sohasi.

Gruppa dinamikasi – Jamoa ichidagi munosabatlar va o‘zaro ta’sir jarayonlari.

Gruppa liderligi – Guruh ichida yetakchilik pozitsiyasini egallash jarayoni.

Gruppa xulq-atvori – Odamlarning jamoa ichidagi o‘zaro ta’siri natijasida shakllangan xulq-atvor.

Gruppa bosimi – Jamoadagi odamlarning bir-biriga psixologik ta’siri natijasida paydo bo‘ladigan konformizm.

Gruppalash jarayoni – Odamlarning jamoalar yoki guruhlariga ajralish tendensiyasi.

Guruh identifikatsiyasi – Insonning o‘zini muayyan guruh a’zosi sifatida his qilishi.

Guruh normasi – Jamoa ichida qabul qilingan qoidalar va qadriyatlar majmui.

Guruhiy ong – Jamoadagi kishilarning umumiy fikrlash usuli va dunyoqarashi.

Guruhiy qaror qabul qilish – Jamoaning muhim masalalar bo‘yicha birgalikda qaror qabul qilishi jarayoni.

Guruhiy fikrlash – Jamoa ichida individuallikni yo‘qotib, guruh fikriga bo‘ysunish holati.

Guruhiy muhit – Jamoaning ichki psixologik atmosferasi.

Guruh motivatsiyasi – Jamoa a’zolarini harakatga undovchi omillar.

Guruhiy stress – Jamoa a’zolarining birgalikda stress holatini boshdan kechirishi.

Guruhiy moslashuv – Yangi guruhga qo’shilish va uning talablariga moslashish jarayoni.

Guruhiy konflikt – Jamoa ichida kelib chiqadigan nizolar va kelishmovchiliklar.

Guruhiy uyg’unlik – Jamoa ichidagi hamkorlik va o’zaro tushunish darajasi.

Guruhiy raqobat – Jamoalar yoki kichik guruhlar o’rtasidagi bellashuv va raqobat jarayoni.

Guruhiy moslashish – Jamoa a’zolarining o’zaro muvofiqlashuvi va bir-biriga moslashuvi.

Guruhiy faollik – Jamoa ichidagi umumiy harakat va tashabbus darajasi.

Guruhiy qo’llab-quvvatlash – Jamoa a’zolarining bir-biriga psixologik yordam ko’rsatishi.

Guruhiy hamjihatlik – Jamoaning o’z oldiga qo’ygan maqsadga erishishdagi birdamligi.

Guruhiy ijtimoiy ta’sir – Jamoaning shaxsga yoki tashqi muhitga ta’sir o’tkazishi.

Guruhiy o’yinlar – Guruh a’zolarining o’zaro munosabatlarini mustahkamlovchi mashqlar va tajribalar.

Guruhiy rivojlanish – Jamoaning vaqt o’tishi bilan o’zgarishi va shakllanishi jarayoni.

Guruhiy shaxsiylik – Jamoa a’zolarining o’z jamoasiga bo’lgan sadoqati va o’zini shu guruh a’zosi sifatida his qilishi.

G’

G’oya-narsa yoki hodisalar haqidagi muayyan tasavvur va tushunchalar yig’indisi. Moddiy olamni aks ettiruvchi inson tafakkurining muayyan tushunchalar shaklidagi mahsuli.

G’azab – kuchli salbiy his-tuyg’u, agressiya shakli.

G’am – qayg’u, tashvish va ruhiy og’riqni ifodalovchi hissiyot.

G’urur – shaxsning o’zini qadrlashi va sharafini saqlashga intilishi.

G’oyat ehtiros – juda kuchli his-tuyg’ular namoyon bo’lishi.

G’azablanish – stress yoki tushkunlik tufayli sodir bo’ladigan kuchli emotsiya.

G’oyalar generatsiyasi – insonning yangi fikr va g’oyalar yaratish qobiliyati.

G’ururlashish – o’zining yutuqlaridan faxrlanish.

G’iybatchilik tendentsiyasi – odamlar haqida ortiqcha va nomunosib gapirishga moyillik.

G'amginlik – so'lg'in kayfiyat, depressiyaning yengil shakli.

G'azabni boshqarish – shaxsning o'z kuchli emotsiyalarini nazorat qilish qobiliyati.

G'amxo'rlik – boshqalarga mehribonlik va e'tibor berish hissi.

G'alati xulq – standart normalarga mos kelmaydigan xatti-harakatlar.

G'oyaviy qarashlar – insonning hayotga va jamiyatga bo'lgan nazariy yondashuvlari.

G'azabni tashqi chiqarish – stress va agressiyani ochiq ifoda qilish jarayoni.

G'oyat affektiv holat – kuchli emotsional holatlar (hayajon, g'azab, muhabbat va h.k.).

G'ashga tegish – insonning asabiylashish holati.

G'ururli shaxs – o'z qadrini his qiluvchi va boshqalarning fikriga haddan ziyod qaram bo'lmagan shaxs.

G'amgin kayfiyat – insonning tushkun va ruhiy pasaygan holati.

G'ariblik hissi – o'zini tashlab qo'yilgan yoki jamiyatga keraksiz deb his qilish.

G'avg'o (konflikt) – ikki yoki ko'p shaxslar o'rtasidagi ziddiyatli vaziyat.

G'alayon holati – psixologik barqarorlikning buzilishi.

G'iybatlashish – boshqalar haqida yolg'on yoki yomon fikrlar tarqatish.

G'am-qayg'u nazorati – stressli vaziyatlarda o'zini boshqara olish qobiliyati.

G'oyat kuchli ta'sirchanlik – atrof-muhit ta'siriga juda sezgir bo'lish.

G'alati tushlar – ong ostidagi qarama-qarshiliklar ifodasi sifatidagi noodatiy tushlar.

G'amginlik va depressiya – uzoq muddatli tushkunlik va motam holati.

G'oyaviy motivlar – insonning harakatlarini boshqaradigan nazariy tushunchalar.

G'avg'ochilik xususiyati – insonning muntazam ravishda tortishuv va ziddiyatlarga moyilligi.

G'aroyibotga moyillik – noodatiy yoki sirli hodisalarga qiziqish.

G'azab va jazava mexanizmlari – insonning agressiya va asabiylik reaksiyalari.

G'ururni himoya qilish – shaxsning o'z obro'sini saqlash uchun harakatlari.

G'ash keltiruvchi stimullar – asabiylik yoki salbiy his-tuyg'ularni qo'zg'atuvchi tashqi omillar.

G'amgusorlik – boshqalarga tasalli berish qobiliyati.

G'azab bilan reaksiya qilish – tashqi ta'sirlarga kuchli emotsional javob qaytarish.

G'urur va ijtimoiy maqom – shaxsning o'z nufuzini his qilish darajasi.

G'oyaviy qarama-qarshiliklar – insonning shaxsiy va jamoaviy fikrlari o'rtasidagi ziddiyat.

G'amginlikdan xalos bo'lish usullari – ruhiy salomatlikni tiklash uchun qo'llanadigan usullar.

G'avg'o va ziddiyatdan qochish – mojarolarni bartaraf etish qobiliyati.

G'arbiy psixologiya maktablari – psixologiyaning asosiy yo'nalishlaridan biri.

G'alati fikrlash – standart me'yorlarga mos kelmaydigan tafakkur.

G'ash keltiruvchi fikrlar – insonning asabiylashishiga olib keladigan o'ylar.

G'ururni kamaytirish – o'zini kambag'al yoki kamtarona his qilish holati.

G'am va tashvishni kamaytirish usullari – stressni pasaytirishga qaratilgan psixologik strategiyalar.

G'oyalar tashuvchisi – muayyan fikrlar yoki g'oyalarni targ'ib qiluvchi shaxs.

G'azabni ichga yutish – shaxsning agressiyasini ifoda qilmaslik va ichga saqlash tendentsiyasi.

G'oyaviy insayt – insonning bir vaqtda to'satdan paydo bo'ladigan anglash jarayoni.

G'amginlik sindromi – juda kuchli va uzoq davom etuvchi tushkunlik holati.

G'alayonli xulq – notinch, betartib va noodatiy xatti-harakatlar.

G'ururli depressiya – shaxsning og'ir holatda ham o'zini kuchli va mustaqil ko'rsatishga harakat qilishi.

G'azabni ijodiy chiqarish – stress va agressiyani ijodiy usullar bilan ifoda qilish (masalan, rassomlik, musiqa, sport).

H

Haddan oshish- berilayotgan materialning ortib ketishi natijasida paydo bo'ladigan salbiy holat.

Hayosizlik (yunon.kynismos-tsinizm)-uyat va vijdon hissidan maxrum bo'lgan, ochik- oydin beodoblik.

Hayot- materiya harakatnin, taraqqiyotning muayyan bosqichida kelib chikib, murakkab oksilli jismlarga xos bo'lgan, alohida yuksak formasidir.

Hazil – inson hayotda, ishdagi kamchilik va xatolarini baholashda beayov mashara qilish.

Hazilni sezish - atrof –olamga,odamlarga va o'zini-o'ziga keskin tankidiy munosabatning irodalanishi.

Hayot yo'li – insonning o'zaro munosabatlarida uning o'rni, huquqi, majburiyati kabilarini aniqlovchi holati.

Hayvon megnatizmi-ba'zi odamlarda «magnitning shifobaxsh xususiyati» singari sehrli «hayot kuchi» bo'lib, uni boshqa tirik jonivorlarga ham utkaza olishi mumkinligi haqidagi fantastik ta'limot.

Halollik- shaxsning o'z burchi va e'tiqodlariga nisbatan sadokatiga, atrofdagi borliqqa hamda kishilarga vijdonan munosabatga bo'lishda irodalanadigan axloqiy sifati.

Harakat –maqsadga muvofiq yo'naltirilganib, ongli ravishda amalga oshiriladigan haraktlar yig'indisi bo'lib, faoliyatning bitta yolgiz oddiy ishni bajarishga qaratilgan nisbatan tugallangan qismi.Harakat ongli faoliyatning tarkibiy qismlari va motivlaridan iborat.

Harakat aktseptori (lot.acceptor-qabul qiluvchi)- markaziy nerv tizimining bo'ladigan harakatlar natijasini belgilab beruvchi neyrodinamik modeli.

Harakatlarning psixofiziologiyasi-psixologiya bilan fiziologiyaga yaqin soha bo'lib, inson faoliyatining tarkibiy qismlarini tashkil qiluvchi harakatlarning tuzilishi va mexanizmlarini o'rganadi.

Harakat xotirasi – turli ish harakatlari va ular tizimini esga olib qolish, esda saqlash va zarurat tug'ilganda esga tushirishdan iborat xotira turi.

Harakatchanlik – bir jarayonning ikkinchisi bilan almashish tezligi. U holatning tusatdan tez o'zgarishiga moslashishini ta'minlaydi.

Harakatni idrok qilish- jismlarning (ob'ektning)fazodagi o'rin almashtirishini bevosita aks ettirish.

Harakat toklari-nerv yoki mushak hujayralarining qo'zg'alishi natijasida ularda hosil bo'ladigan elektr hodisalari.

Harbiy psixologiya – harbiy shaxsni, turli harbiy faoliyatning, kishining harbiy harakatlar sharoitidagi xulq-atvori, harbiy texnikani boshqarish va harbiylar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning psixologik muammolari harbiy jangovar tayyorgarlikni o'rganuvchi maxsus soha.

Harorat sezgilari (lot.temperatura-holat)- teri sezgilarining issiklik yoki sovuklikni aks ettirishdan iborat turi.

Hasadguylik-o'zga shaxslarning mavqei, qobiliyati, istedodi va faoliyat yutuqlari va tegishli mulkiga nisbatan g'arazgo'ylik munosabatini irodalaydigan xarakter hislati.

Hid bilish –inson hamda hayvonlarning turli hidlarni sezishi.X.b kimyoviy moddalarning burun bushligining yuqori qismidagi hid retseptorlariga ta'sir qilishi natijasida ro'y beradi.

Hid sezgisi- tashqi olamning inson ongiga aks ettirishini irodalaydigan termin. Turli kimyoviy moddalarning hidini aks ettirish.X.s. a'zosi burun bushligining yuqori qismida joylashgan hid retseptorlari.

Himoya qiluvchi tormozlanish- nerv tizimiga haddan tashqari qo'zg'alish bo'lganda, nerv hujayralarini buzishlashidan saqlash uchun ro'y beradigan shartli tormozlanish turi.

Hissiyot – bilayotgan yoki qilayotgan ishlarimizga o'z-o'zimizga, boshqalarga, narsalarga, mehnatga bo'lgan munosabatimizdan paydo bo'ladigan xush yoki noxush, yoqimli yoki yoqimsiz tuyg'u- kechinmalar. U axloqiy aqliy estetik turga bo'linadi. Shaxsning voqelikdagi narsa va hodisalarga, kishilarga hamda o'z-o'ziga bo'lgan munosabatlaridan kelib chiqadigan yoqimli yoki yoqimsiz kechinmalari.

Hissiyot bilish- ob'ektiv dunyoni bilishning asosiy sezgi , idrok va tasavvurlar yordamida amalga oshiriladigan maxsus bosqichi.

Hissiy ton-sezgi yoki idrok jarayonida shaxsning idrok qilinayotgan narsaga, hodisaga munosabatini irodalovchi maxsus emotsional yoqimli yoki yoqimsiz, bevosita sezgi yokm idrok bilan boglangan hissiyot.

Hukm – biror hodisani o'ylab miyada bir qarorga kelishni voqelikdagi narsa va hodisalar yoki ularning xususiyatlari va belgilari orasidagi bog'lanishlarning aks ettirilishini irodalaydi. Hukmlar umumiy, juz'iy va yakka-yagona bo'ladi.

Huquqshunoslik psixologiyasi – huquq-tartibot tizimining faoliyatiga bog'liq psixologik masalalarni o'rganadi.

Hushsizlik-kuchli jismoniy yoki psixik jarohat natijasida xushini yo'qotishi, behushlikdan iborat ongsizlik holati.

I

Ideal (yunon. idea- g'oya, tushuncha, tasavvur) – biror narsaning namunasi, ayrim odam, guruh va sinf hatti-harakatlari va intilishini belgilovchi oliy maqsad.

Idealizm (fr. idealisme) – idealizm; falsafaning bosh masalasida – ongning borliqqa munosabati masalasida materializiga karama-qarshi ularok ong, ruh birlamchi, moddiy dunyo, borliq esa ikkilamchi, ong, sezgi, tasavvur va tushunchalarning mahsulidir deb da'vo qiluvchi g'ayri ilmiy falsafiy oqim.

Identifikatsiya (lot.identificare-tenglashtirmok)-shaxsni mavjud yoki xotiradagi shaxs bilan solishtirish amali bo'lib, ularning birxilligi yoki har xilligini aniqlash. Muomala jarayonida idenfikatsiya va refleksiya birgalikda ro'y beradi.

Ideomotor harakatlar(yunon. idea tushuncha, tasavvur, lot motor – harakatlantiruvchi) muayyan harakatlarni tasavvur qilish, ular haqida kuchli uylash munosabati bilan nutq organlari, qo'l, oyok va gavda harakatlarining ixtiyorsiz tasavvur va fikr orqasidan sodir bo'lishi.

Idiotiya-(yunon.idiotia-kashshoklik)-o'ta og'ir darajada psixik rivojlanmaganlik, aqli pastlik. I. bilan kasallanganlarda oddiy nutq malakasini egallash qobiliyati bo'lmaydi.

Idrok-sezgi a'zolariga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir etuvchi narsa va hodisalarning kishi ongida yaxlit holda psixik aks etirishdan iborat psixik jarayon.

Idrok aniqligi- idrok obrazlarini idrok qilinayotgan narsalarga qanchalik muvofiq kelish darajasi.

Idrok butunliligi –idrok xususiyatlaridan bo'lib, bu sezgi a'zolariga bevosita ta'sir etib turgan ob'ektlarni birgalikda qo'shib idrok qilishdan iborat.

Idrokning konstantligi-(lot.constantis-o'zgarmas, doimiy) - idrok qilinayotgan narsalarning o'lchami, shakli va rangi ungacha bo'lgan masofani o'zgartirganda ham nisbatan turg'unlik holatining o'zgarmasligi.

Idroklilik-idrokning to'liqligi, aniqligi va tezligi kabi ijobiy xususiyatlardan tashkil topgan aql sifati,zehn tezligi.

Idrok sifati-u idrokning tezligi, to'laligi tashqi shartlar, organik va psixik shartlar bilan belgilanadi.

Idrok tezligi- idrok qilinayotgan narsaning sezgi a'zolariga ta'sir qila boshlagan paytdan, to bu narsaning obrazini anglab olgunimizgacha o'tgan vaqt.

Idrokning chalg'ishi-(lot.illusio-xato, chalg'ish) –narsa va uning xususiyatini noto'g'ri idrok qilinishi.

Idrok yaxlitligi-sezgi a'zolariga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ob'ekti va uning barcha psixik xususiyatlari ishtirok etishi bilan irodalanadigan xotira xossasi.

Ierarxiya-(yunon.hieros-mukaddas, arche-xoqimiyat) narsa va hodisalarni ketma-ketlik bilan bir-biriga teng bo'ysundirish usuli.Mas.motivlar I.si.

Ikkilanish- ijod jarayonida «Ha», «Yo'q» larni bir-biriga taqqoslash natijasida yuz beradigan tafakkur turi.

Ikkinchi signal tizimi – insonga xos shartli reflektor bog'lanishlar tizimi bo'lib, nutq signallari ta'sirida, ya'ni bevosita ko'zg'atuvchini emas, balki so'zning ta'sirida shakllanadi. I.S.T. umumlashgan mavxum tafakkur asosidir. Odamlar o'rtasidagi muomala jarayonida, birinchi signal tizimi asosida vujudga keladi. Odamning tashqi olamni anglashi va faoliyat ko'rsatishi uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Bu tushunchani fanga 1932 yilda I. P.Pavlov kiritgan.

Ikkinchi tartibli ixtiyoriy diqqat-ongimizning ob'ektga ixtiyorsiz ravishda yo'naltirilganda, uning ustida ma'lum vaqt barqaror holda, to'planib turishidan iborat ixtiyoriy diqqat turi.

Illyuziya (lot.illusio-aldash)- borliqning, voqelikning noto'g'ri idrok etilishi, idrokning chalg'ishi. Sezgi a'zolari takomillashganmaganligi natijasidagi qo'rquv.

Illyuzionizm-(fr.illusionisme-aldash)- tashqi dunyo faqat ko'zga shunday ko'rinadigan, aslida esa sezgi a'zolarining aldanishidan iborat.

Ilhom – tarkibi ijodiy tafakkur va stenik ruhlanishdan iborat bo'lgan ruhiy holat.

Imbetsillik (lot.imbecillus-ojiz,aqli past)– oligofreniyaning debillikdan og'irroq shakli, psixik jihatdan bir qadar rivojlanmay qolish. Bunday bolani o'qitib bo'lmaydi.

Imidj (ing.image-obraz)-shaxsning boshqalar tomonidan tan olinadigan o'ziga xos xususiyatlari.

Immunitet –(lot.immunitas-biror majburiy narsadan ozod bo'lish, holis bo'lish) kishi tanasining kasalliklar yukishiga qarshilik ko'rsata olish xususiyati.I. termini ba'zan befahmlik, o'quvsizlik ma'nosida ham ishlatiladi.

Impulsivlik- (lot.impulsus-turtki, mayl) birinchi tashqi turtki yoki his-tuyg'ular ta'siradayoq, o'ylab o'tirmay, ma'lum so'zlarni aytib yuborishga moyillik ifodalanadigan xarakter hislati.

Implikatsiya- (lot. implicatio-chatishish, chigallashish) «agar», «unda», «bunda» kabi bog'lovchilar yordamida ikkita murakkab gap fikrini bir-biriga mantiqan bog'lash operitsiyasi.

Implantatsiya – tananing biror qismi, to'qimalari yoki yaxlit bir a'zosini ko'chirilishi va tanaga moslashib ketishi.

Impressiv nutq (fr.impression-taassurot)-o'zgalar nutqini tasavvur qilish, tushunishdan iborat nutq turi.

Impul'siv harakatlar – beixtiyor yoki qisman ong bilan yetarli nazorat qilinmay amalga oshiriladigan harakatlar asosan bolalarga xosdir.

Individ (lot.individuum-bo‘linmas,ayrim jins, shaxs)-biologik turga kiruvchi alohida tirik mavjudot.

Individuallik – kishining o‘ziga xosligini, uning boshqalardan farqini aks ettiruvchi psixik xususiyatlari.

Individual yondoshish-odamga uning individualligini hisobga olgan holda yondashishdan iborat pedagogik usul.

Individual munosabat-har bir shaxsning aqliy, madaniy va bilim darajasini, yoshlik hamda individual xususiyatlarini hisobga olgan holda muomala-munosabatda bo‘lish

Individuum-(lot.individuum-bo‘linmas, alohida jins, shaxs) –mustaqil organizm, tirik mavjudot, odam.

Individual ong- ijtimoiy ongdan farqli ularok, har bir shaxsning o‘ziga xos bo‘lgan ong xususiyatlari.

Individual rivojlanish- har bir individning, shuningdek shaxsning o‘ziga xos jismoniy va psixik rivojlanishi.

Individual xususiyatlar- ma'lum bir shaxsning faqat o‘ziga xos bo‘lgan xususiyatlar.

Indeterminizm (lot.in- in.yuk.-determinare-aniqlamok, belgilamok)-determinizmga karama-qarshi ularok, tabiat, jamiyat va ong hodisalarning ob'ektiv sabablar bilan belgilanishini inkor qiluvchi sub'ektiv idealistik falsafiy oqim.

Inert-(lot.iners-faoliyatsizlik, harakatsizlik)- faoliyatda suskashtlik ko‘rsatishdan iborat salbiy xarakter hislati.

Indeferentizm (lot.indeferens – befarq)-atrofdagilarga ,ayniqsa kishilarga befarq munosabatda irodalanadigan salbiy xarakter hislati yoki psixopotologik holat.

Induktiv xulosa chiqarish-ikki va undan ortiq yakka hukmlarning bir-biri bilan mantiqiy bog‘lanishidan umumiy hukm hosil qilishdan iborat xulosa chiqarish turi.

Induktor-(lot. induktor-qo‘zg‘ovchi, undovchi)-psixologik tajribalarda fikran berilgan buyruqlarni bajarishda uni yetaqlab yuruvchi odam .

Induktsiya-(lot. industio- keltirib chiqarish) juz'iy yoki yakka hollarda umumiyga, ayrim faktlardan umumlashmalarga qarab boradigan induktiv xulosa chiqarishga asoslangan mantiqiy bilish metodi, tafakkur formasi.

Insonparvarlik-odamni sevish va uning qadr-qimmatini hurmatlashdan iborat ijobiy xarakter hislati.

Insoniylik psixologiyasi-psixologiya yo'nalishi bo'lib, o'z tadqiqodining bosh yo'nalishi sifatida shaxs kechinmalari va uning qaytarilmasligini tan oladi.

Instinkt (lot.instinctus-ichki mayl, intilish)-organizmning tashqi yoki ichki ta'sirotlar natijasida paydo bo'ladigan murakkab tug'ma harakatlari majmui, murakkab shartsiz refleks (ovqatlanish, himoyalanih, jinsiy instinkt va b.) Odamda instinkt uning ongi bilan boshqariladi.

Integratsiya (lot. integer-butun)-o'zviy bog'liqlik, butunlik, birlik, ma'lum jarayonlar, faoliyat turlarining birlashuvi.

Intervyu-(interview-suhbat, uchrashuv)-bu ijtimoiy psixologiya metodi bo'lib, qo'yilgan savollarga javob olish orqali ma'lumotlarni to'plash va o'rganish usuli.

Intelligentsiya-(lat.intelligens-tushunuvchi, aqlli) ilm va majaniyatning turli sohalarida maxsus bilimlarga ega bo'lgan aqliy mehnat xodimlari.

Interiorizatsiya (lot.interior-ichki)-ichki psixik faoliyatning tashqi amaliy faoliyatdan kelib chiqishi, tashqi harakatlarning ichki harakatlarga, tushunchalarga aylanish jarayoni.

Internatsional hislar- turli mamlakatlarning xalqlari o'rtasidagi sinfiy birdamlik va dustlik aloqalari munosabati bilan shaxsda paydo bo'ladigan hamda kechadigan his-tuyg'ular.

Interoretseptorlar-(lot.inteior-ichki, recipere-qabul qilmok)-mushaklarda, paylarda, ichki organlarda va kon tomirlarda joylashgan retseptorlar.

Intellekt (lot.intellestus-tushunish, mulohaza, tushuncha)-insonning umumiy bilish faoliyati, insonning fikrlash qobiliyati, tafakkuri, aqli.

Intelligentlik (lot.intelligens-aqlli, tushunadigan)-jamiyat talablariga javob beradigan ilg'or insonlar yurish-turishi, muomalasi, qiyinishi, odobi, didi.

Interferentsiya (lot.inter-orasida,ferens-olib yuruvchi)boshqa materiallarni o'rganishi, qo'llashi natijasida yosga olinadigan materialni yodda saqlashni yomonlashuvi.

Intim-shaxsiy, xufiyona,munosabat, muomala.

Introversiya – shaxs yo'nalganligini o'zini-o'ziga, o'z shaxsiy sezgilari hissiyot tashvishlari va fikriga qaratilishi.

Introver shaxs-indamas, qiziqishi sust, fikri o'ziga qaratilgan kishi.

Introspektsiya (lot.introspectare-ichiga karayman)-insonning o'zini-o'zi kuzatishi, o'rganishi.

Introspektiv metod-odamning o'z-o'zini kuzatishga qaratilgan psixologiya metodi.

Intuitiv tafakkur-tafakkurning tez hosil bo'lib o'tishi, unda aniq bosqichlarning bo'lmasligi, ongli tushunishning minimalligi bilan tavsiflanadi.

Intiutsiya-(lot.intueri-yaxshlab, diqqat bilan karamok)-haqiqatni dalil bilan isbotlamasdan, bevosita fahm-farosat bilan anglab olish qobiliyati.Mas. to'saddan yechish sifati ham tushiniladi.

Infantilizm (lot. infantilis-bolalarcha, bolalarga xos) ba'zi katta yoshdagi odamlarning gavda tuzilishi va psixik funktsiyalarida bolalik hislatlarining saqlanib qolishidan iborat psixofiziologik nuqson.

Infantillik- katta yoshdagi odamning xulq-atvori va psixikasida bolalik yoshidagi xarakter xususiyatlarini saqlanishi.

Ijobiy hislar- ob'ektiv voqeilikka bo'lgan va o'zaro munosabatimizdan kelib chiqadigan yoqimli kechinmalar.

Ijodiyot- inson aql zakovatining barcha ijobiy sifatlarini o'zida mujassamlashtirgan, yangilik yaratuvchi faol va mustaqil faoliyat turi.

Ijodiyot psixologiyasi- psixologiyaning odam tomonidan yangi maxsul yaratish jarayonidagi psixologik qonuniyatlarni tekshiruvchi soha.

Ijodiy tafakkur -qo'yilgan amaliy va nazariy vazifalarni yangi usullar bilan hal qilish, ongimizga yangi tushuncha, hukm va tasavvurlar hosil qilish, yangilik yaratuvchi murakab tafakkur jarayoni.

Ijodiy xayol-original va qimmatli moddiy mahsulotlarda amalga oshiriladigan yangi obrazlarni yaratuvchi xayol, u faol xayolning bir turi.

Ijrochilik – o‘ziga topshirilgan majburiyat va topshiriqlarni o‘z muddatida bajarishga harakat qilish va uni bajarish.

Ijtimoiy ong- muayyan jamiyatning falsafiy, siyosiy, axloqiy, estetik, diniy va ilmiy qarashlari majmui.

Ijtimoiy psixologiya- odamlarning turli xildagi uyushgan va uyushmagan ijtimoiy guruhlaridagi o‘zaro birgalikdagi faoliyatida jarayonida namoyon bo‘ladigan psixik hodisalarni o‘rganuvchi soha.

Ijtimoiy ko‘nikish- individning yangi muhitga faol moslashuvi .

Ijtimoiy psixologik muhit-shaxslarning birgalikdagi faoliyatida hartomonlama rivojlanishiga yordam beruvchi yoki aksincha, to‘siq bo‘luvchi shaxslararo munosabatlar majmui.

Ilmiy ijod-tabiat va jamiyatda xano‘zgacha ma’lum bo‘lmagan qonuniyatlar, munosabatlar va hodisalarni kashf etish.

Ilmiy tafakkur-nazariy tafakkurning voqeilikdagi narsa va hodisalarning bog‘lanishi va munosabatlarini, qonuniyatlarini ochishga qaratilgan eng yuksak formasi.

Ilhom –ijodning ko‘tarinki holati bo‘lib, muammoni ijodiy yechish uchun bilish va emotsional muhitlar birlashib ketadi.U bir necha soatdan bir necha kungacha davom etishi mumkin.

Individuallik-muayyan shaxsning boshqa shaxslardan ajratib turuvchi, shaxsning o‘ziga xos hislatlari.

Inomova –psixologiya fanlari doktori, professor

Insayt –ayrim muammoni hal qilinish yo‘lini miyada to‘satdan paydo bo‘lishi.

Intellektual tuyg‘ular-aqliy favoliyat jarayonida yuzaga keladigan his-xayajon, Mas. qiziquvchanlik , hayratlanish, yangilikni sezish va x.k.

Intentsiya-(lot.intentio-intilish) –ong, tafakkurni qandaydir narsaga yo‘nalganligi.

Intiluvchanlik darajasi –oldingi ishlarni amalga oshirishda erishgan yutuqlar yoki nuqsonga yo‘l quyilishidan keyin shakllangan va navbatdagi ish maqsadini tanlash imkoniyati darajasi.

Intizomlilik-insonning ish joyi, jamiyat ,oila, jamoada belgilangan hayot qonun -qoidalariga to‘liq rioya qilishi.

Introvert shaxs-boshqalarga qo‘shilmaydigan, indamas, fikri o‘ziga qaratilgan boshqalarga qiziqishi sustlashgan, o‘zini chuqur tahlil qilish qobiliyatlari sust kishi.

Introspektiv psixologiya (lot.introspectio-sinchiklab qarayman, kuzataman) - ruhiy hodisalarni o‘rganishda ularning sabablarini faqat o‘z-o‘zini kuzatish metodiga asoslangan sub'ektiv idealistik psixologiya.

Intuitivizm- (lat.intueri-yaxshilab karamok) reaksion burjua falsafasidagi mistik-intuitiv bilishnigina tan olib, ilmiy-mantiqiy bilishini inkor qiluvchi burjua ta'limoti.

Ipoxondriya (yunon.hypochondria-kovurga osti)-o‘z sog‘ligi haqida haddan ziyod diqqat-e’tibor berish, tuzalmas kasalliklardan qo‘rqish.

Iroda – kishining o‘z oldiga qo‘yilgan maqsadlarga erishishi uchun qiyinchiliklarni yengib o‘tishiga qaratilgan faoliyati va xulq -atvorini ongli ravishda tashkil qilishi va o‘zini –o‘zi boshqarishidir.

Iroda kuchi- shaxsning o‘z oldiga qo‘ygan maqsadining aniqligi, uni amalga oshirish uchun intilishi va uni o‘z vaqtida ijro etishi bilan belgilanadigan irodf sifati.

Irodaviy zo‘r berish- muayan maqsadga erishish yo‘lida uchragan qiyinchiliklarni bartaraf qilish uchun ongli ravishda jismonan va aqliy kuch sarflashdan iborat.

Irodaviy bo‘shliq- shaxsning biror faoliyat turini bajarishi uchun o‘zini majbur qila olmaslik yoki o‘z harakatlarini o‘z maqsadlariga bo‘ysundira olmaslikdan iborat salbiy xarakter hislati.

Irodaviy harakatlar- oldidan belgilangan muayyan maqsadga muvofiq ravishda jismoniy va aqlik kuch sarflash orqali amalga oshiriladigan ongli harakatlar.

Irradiatsiya (lot.irradiare-nur taratmok)-nerv jarayonining uning yuzaga kelgan qo'zg'alish yoki tormozlanishning bir joydan boshqa nerv qismlariga tarkalish qobiliyati.

Irratsionalizm (lot.irrationalis- aqldan tashqari)-idealistik falsafa va psixologiyadagi dunyoning asosini irratsional aqldan tashqari narsa, aql kuchi bilan bilib bo'lmaydigan qonuniyatga zid bo'lgan ilmiy mantiqiy bilishni inkor qiluvchi reaksion oqim.

Irsiyat-nerv sistemasi xususiyatlarining utmish avlodlar tajribasida tarkib topib, mustahkamlanib, keyingi avlodlarga o'tish jarayoni.

Istak- intilishning maqsadi aniq bo'lmagan holat. Bu maqsadga erishuvning yo'li va vositalarini tula anglab yetmaslikdan iborat irodaviy holat.

Iste'dod- shaxsning rivoj topib, qobiliyatlarida namoyon bo'ladigan tug'ma layoqatlari yoki boshqacha aytganda shaxsning tabiiy va muayyan ijtimoiy muhit ta'sirida erishgan noyob hislatlari .Biror sohada yuksak darajadagi qobiliyat.

Iste'dodli bolalar - o'zini umumiy yoki maxsus iste'dodini namoyon qilgan bolalar. Iste'dodli bolaning aqliy rivojlanishini tashhis qilinib aniqlanadi.

Isteriya (yunon.hustera-bachadon)-XIX asrda I. bachadon kasali deb atalgan. Nevrozlar jumlasidan bo'lgan kasallik, namoyishkorona emotsional reaksiyalar (ko'z yoshi qilish, qolish, kiykirish) tomir tortishi, o'tkinchi falaj, garanglik, ko'rmaslik, sezgirlikni buzilishi va sh.k.Boshqalar e'tiborini o'ziga karatishga o'rinishda namoyon bo'ladi.

Irodali harakatlar- shaxsning muayan psixik holatini, his-tuyg'ularini irodalaydigan mimika kabi ixtiyoriy yoki ixtiyorsiz harakatlar.

Ixtiyoriy idrok-oldin mo'ljallangan maqsadga qarab muayyan bir ob'ektni idrok qilish.

Ixtiyorsiz xayol- oldindan biror maqsad kuymagan holda idrok qilinmagan hamda turmush tajribamizda uchramagan narsa va hodisalarning obrazini yaratishdan iborat xayol turi.

Ixtiyorsiz diqqat – ongimizning oldindan belgilangan maqsadsiz ravishda muayyan ob'ektga yo'naltirilganishi va unda tuplanishidan iborat diqqat turi.

Ixtiyorsiz faollik- shaxsdagi psixik jarayonlar, holatlarning yoki ma'lum bir harakatlarning oldindan quyilgan aniq maqsadsiz faqat tashqi sabablarga ko'ra ongsiz kuch sarflash orqali sodir bo'lishi.

Ixtisos-(lot.gualificatio-qanday, kanaka, sifatli) shaxsning muayyan kasbga nisbatan tayyorgarlik saviyasi, shu kasbga doir zaruriy bilim, ko'nikma va malakalari majmui.

Ixtisos sinovlari- o'quvchilar ishlab chiqarish ta'limining to'liq nazariy va amaliy ko'rsini tamomlagandan sung, olgan bilim va malakalarini tekshirish bo'yicha o'tkaziladigan tadbir.

Ixtiyoriy esda olib qolish-maxsus mnemik harakatlar, ya'ni asosiy maqsad esda olib qolishdan iborat bo'lgan harakatlar mahsuli.

Ixtiyorsiz idrok-narsa va hodisalarni oldindan belgilangan muayyan maqsadsiz idrok qilish.

Ixtiyorsiz xayol-oldindan belgili maqsad kuymagan holda idrok qilmagan hamda turmush tarzi tajribamizda uchramagan narsa va hodisalarning obrazini yaratishdan iborat xayol turi.

Ixtiyorsiz xotira- biror narsani esda olib qolish yoki eslash uchun maxsus maqsad bo'lmagan holda esda olib qolish va qayta esga tushirish.

Ixtiyorsiz harakat –ong nazoratisiz amalga oshiriladigan impulsiv yoki reflektorli harakatlar.

Ichki diqqat- ongimizning o'z sub'ektiv taassurotlarimiz, his-tuyg'ularimiz va intilishlarimizga qaratilishdan iborat diqqat turi.

Ichki tormozlanish-tormozlanishning shartli reflektor reaksiyalarida namoyon bo'ladigan bir turi.

Ichki retseptorlar-ichki organlardagi sezuvchi nervlarning ta'sirotni qabul qilib oluvchi chekka uchlari.

Ichki retseptor- ichki organlardagi sezuvchi nervlarning ta'sirotni qabul qilib oluvchi chekka uchlari.

Ichki qo'zg'ovchi- ichki retseptorlarga ta'sir etib, bizda organik sezgilar hosil qiluvchi ichki organlar faoliyatidagi fiziologik va kimyoviy o'zgarishlar.

Ichki nutq- kishining o'zini-o'ziga karatgan tovushsiz nutqi, fikriy faolligi U bilishning asosiy vositasidir.

Ishonchlilik-ob'ektiv voqeilikdagi narsa va hodisalarni fikran to'g'ri, shak-shubxasiz aks ettirishdan iborat mantiqiy kategoriya.

Ishontirish-shaxsga muayyan ta'sir o'tkazish;buning natijasida kishi irodasi va ongidan qat'iy nazar, unda muayyan holat, hissiyot, munosabat vujudga keltiriladi.

Ishonuvchanlik- shaxsning boshqa kishilarning ta'siri shak-shubxasiz ishonishdan iborat xarakter hislati.

Ishonch- jamiyat va inson tafakkuri hodisalari haqidagi hukmlarning chin yoki yolg'onligini isbotlash uchun qabul qilingan tasavvur hamda tushunchalardan iborat ong mazmuni hodisalarni shak-shubxasiz tan olinishi.

Ichikoralik- kishining baxilligi va o'zganing omadini ko'ra olmaslik, xasadguy, g'arazgo'ylik kabi kabi hislatlarga ega bo'lgan shaxs.

Ishtiyoq –faoliyatni bajarishga katta kuch g'ayrat bilan kirishish yoki bajarish.

Ishchanlik –ishni belgilangan vaqt ichida ma'lum darajada samarali va maqsadga muvofiq qilib bajarish uchun insonning potentsial imkoniyati.

Iktisodiy psixologiya-psixologiyaning odamlarni ishlab chiqarish munosabatlariga bog'liq bo'lgan psixologik jarayonlarini o'rganuvchi sohasi.

J

Jamoa- shaxslararo munosabatlarda birgalikdagi faoliyatning ijtimoiy qiymatlari va shaxsiy jihatdan ahamiyatliligi orqali o'z ifodasini topadigan guruh.

Jamoatchilik fikri-ijtimoiy turmush, jamoa faoliyati, alohida bir insonning faoliyati to'g'risida bildirilgan bir xil xulosa.

Jamoaning negizi- umumiy fikr, maqsad va ishlab chiqarishga taalluqli qarorlarni shakllantiruvchi jamoa a'zolari.

Jasorat-shaxsning matonatligi, jasurligi, dalilligi kabi xususiyatlarining o'ziga xos ravishda biriktuvidan tashkil topgan murakkab irodaviy xarakter hislati.

Jasurlik-shaxsiy hayot uchun xavf-xatarli bo'lgan harakatlarni qat'iylik bilan va oqilona bajarishda ifodalanadigan xarakter hislati.

Jems-Lange nazariyasi- Unga ko'ra hissiyotlar faqat pereferik nerv sistemasini orqali sodir bo'ladigan harakatlar pereferik reaksiyalar tomonidan boshqariladi, ularning bu nazariyalari xatodir, chunki hissiyotlar markaziy nerv sistemasining eng yuqorigi bo'limlari asosiy rol uynaydi.

Jeneva genetik psixologiya maktabi -(yunon genesis-kelib chiqish)-bolaning psixik rivojlanishini o'rganib boruvchi psixologik soha. J.maktabining asoschisi J.Pianje hisoblanadi.

Jest-ruhiy holatni ifodalovchi ijtimoiy ko'nikib qolingani harakat.

Jestli nutq-kishilarning so'zsiz, jestlar yordamida leksika va grammatika qonuniyatlariga asoslangan o'zaro muloqot.

Jinsiy mayl-ikki jinsning bir-biriga mayl quyishi, qo'shilishi, ko'payishi bilan bog'liqdir.

Jinsiy psixologiya-Bu fan hozirgi burjua psixologiyasining bir tarmog'i bo'lib, shaxsning shahvoniy hislari va mayllarini o'rganish bilan bog'liqdir.

Jodugarlik- shaxsiy manfaat uchun sodda kishilarni avrash ularning taqdirini «fol ochish», sehr afsunlar o'qishdan iborat qalloblik.

Jon-falsafiy tushuncha bo'lib, u jonli yaratilishining asoschisidir.

K

Kayfiyat-inson his-tuyg'usining yaxlit shakli, kechinmalarining umumiy holati.Kayfiyat doirasi har xil, u insonning umumiy kechinmalaridan to zerikish, qo'rquv, xafalik yoki kuvnoklik, umid va qiziqish kabilargacha bo'lgan barcha shakllarni o'z ichiga oladi.

Kamtarlik-shaxsning atrofdagi kishilar bilan oddiy muomalada, o'ziga tankidiy jihatdan yondashishi, o'zgalarga hurmat ila bo'lishi, maktanmaslik kabi sifatlari mavjud bo'lgan xarakter hislatli shaxs.

Kasb (lot.professio-mashg'ulot)-shaxsning jamiyat a'zosi sifatida yashash manbai bo'lib xizmat qiladigan doimiy mashg'ulot yoki faoliyat turi.

Kasb psixologiyasi-mehnat psixologiyasining kasblarning psixologik komponentlari yoki muayyan kasbga ishlovchilarga nisbatan quyiladigan psixologik talablarni o'rganish hamda ilmiy analiz qilish bilan shug'ullanuvchi bo'limi.

Kasb kasalligi-muayyan sohadagi tipik yoki shu kasbning ko'pchilik vaqillariga xos bo'lgan kasallik.

Kasb-xunarga yo'nalish berish-yoshlarni ishga joylashtirishda ularning xoxishlari, qiziqishlari, shakllangan qobiliyati, layoqatiga qarab psixologik - pedagogik va tibbiy tadbirlar o'tkazish.

Kasb-xunar konsultatsiyasi-jamiat ehtiyoji va yoshlarning qiziqishi iste'dodlariga qarab turli kasblar haqida ilmiy tashkiliy qilingan ma'lumotlar berish.

Kar'erizm (fr.carriere-chopmok, yugurmok) – mansabparastlik; turmushda, jamoat manfaatlariga qarama-qarshi o'laroq, o'zining shaxsiy manfaatlarini ko'zlab, yutuq, mavqe, mansabga intilishidan iborat salbiy xarakter hislati.

Keskinlik-insoniylikka karama-qarshi bo'lgan xususiyatdir.

Konfabulyatsiya (lot.confabulo-valdirayman)-xotira buzilishi oqibatida ro'y beradigan yolg'on , noto'g'ri eslashlar.

Katalepsiya (yunon.katalepsis-tulgok,tutkanok,dard)-ayrim ruhiy kasalliklar. Mas: katatoniya, isteniya yoki gipnoz vaqtida normal harakatning buzilishi,odamning bir vaziyatda qotib qolishi,sezgirlikning pasayishi,tushga o'xshash holat.

Katatoniya(yunon. kato-uzunasiga, tonos-taranglashish)-kishi psixik holatining buzilishi. Bunda ko'pincha harakat faoliyati o'zgaradi, karaxtlik yoki faollik bilan kechadi, musaullar tortishadi.

Katarsis (yunon. katharsis-tozalash)- jarohatlovchi his-xayajondan kutulish maqsadida hikoya qilish, xotirlash.

Kataleptik uyqu-(yunon. katalepsis-tutkanok, tutib qolish) miya po'stlog'ining tormozlanishi natijasida gavdaning yoki ayrim a'zolarininig ixtiyoriy harakatlar qilib qotib qolishi.

Kauzal atributsiya-boshqa kishining axloqining motivi va sababini shaxslaaro idrok qilinishi sub'ekt tomonidan tasvirlanishi.

Kviyetizm(lot.guietus-tinch,yuvosh)atrofdagi hayotga, unda sodir bo'ladigan o'zgarishlarga nisbatan befarq, munosabatda irodalanadigan salbiy ruhiy holat.

Keksalik psixozlari-50-60 yoshda paydo bo'ladigan psixik kasalliklar. Asosiy shakllari-depressiya, alaxlash.

Kibernetika(lot.kiuberno-boshqaraman)-texnik ko'rilmalardagi,tirik organizmlardagi va kishilik jamiyatidagi asosiy boshqarish jarayonlari o'rganuvchi fan.

Kimograf (yunon.kimo-to'lqin, xayajonlanish grapho-yozaman) psixofiziologik ilmiy tekshirishlarda organizmdagi turli turli fiziologik jarayonlarni grafik usulda yozib olish uchun ishlatiladigan asbob, yozuvini kimogramma deb ataladi.

Kinetik nutq (yunon. kinema- harakat)-urli irodali harakatlar, imo-ishoralar orqali fikr almashuv jarayoni.

Kinestezik sezgi (yunon.kineo-harakatga keltirmok)- proprioretseptorlar qo'zg'alishi natijasida o'z tana a'zolari harakati va holatini sezish.

Kinoya- piching, rad etmoq yoki rozilik, ma'qullash, yolg'on ustidan qolishning bir ko'rnishi.

Kichik guruh- a'zolari birgalikdagi faoliyat bilan shug'ullanuvchi va bevosita shaxslararo munosabatda bo'luvchi kishilar guruhi.

Kleptomaniya (lot.klepto-o'g'irlyaman, mania- aqlsizlik)- turli ruhiy kasalliklar jarayonida ro'y beradigan, o'g'irlik qilishga nisbatan kuchli ehtiros bilan irodalanadigan psixopotologik nuqson.

Kolliziya (lot.collisio-to'qnashuv)- inson psixikasi, ongdagi qarama-qarshi fikrlarning, qiziqishlarning to'qnashuvi.

Koma (yunon. koma-uyquchilik, harakatsizlik, behushlik)- markaziy nerv tizimining haddan tashqari holdan toyishi natijasida ro'y beradigan ongsizlik holati.

Kompyuter (lot.computare-sanamok, hisoblab chiqarmok)-E.X.M. ning ilmiy-ommabop nomi.

Kishi shaxsining yo'naltirilganligi- shaxs faoliyatini yo'naltirib turadigan va mavjud vaziyatlarga nisbatan bog'liq bo'lmagan barqaror motivlar majmui .

Kognitiv dissonans-bir ob'ektda mavjud bo'lgan karama-qarshi fikrlar, tushunchalar natijasida hosil bo'ladigan qarama-qarshiliklarning yoqimsiz holati.

Kommunikatsiya (lot.communico-aloqa, fikr almashinuv)- axborotni til og'zaki nutq va boshqa vositalar yordamida ifodalash qobiliyati.

Konvergenstsiya-(lot.convergere- yaqinlashmok, to'g'rilamok)- narsa va hodisalarni idrok qilishda ko'z sokkalarining bir-biriga qarab mos harakatlanishi natijasida ko'ruv uklarning idrok qilinayotgan narsa ustida kesishuvi.

Konsillium-o'quvchiga pedagogik-psixologik, tibbiy tashxis qo'yish maqsadida o'tkaziladigan ma'lum mutaxassislar guruhining maslaxat yig'ilishi.

Kontrast-oldingi yoki Hozirgi paytdagi ko'zg'atuvchi ta'siri natijasida sezgi sifati va intensivligining o'zgarishi.

Kommunikatsion qobiliyatlar- kishining boshqa odamlar bilan bo'ladigan muloqotini yaxshilaydigan va birgalikda faoliyatda psixologik kovushuvchanlikni ta'minlaydigan qobiliyat.

Konflikt-(lot.sonflistus-tuknashuv)-karama-qarshi qarashlar, maqsadlar, qiziqishlar, fikrlar, g'oyalar to'qnashuvi.

Kontent-tahlil (ing.centents-mazmun, yunon.anlysis-bo'laqlarga ajratish) ma'lum mazmunlarni ro'yxatga olish yo'li bilan matnlarning o'ziga xos xarakterli tomonlarini aniqlash.

Komfort (ing.confort-qulaylik)- ishchi o'rinlarining qulay shart-sharoitlari.

Konfabo'lyatsiya(lot.confabulatio-suhbat, gaplashish)-yorkin obrazli xarakterga ega bo'lgan yolg'on fantastik fikrni bildirish.

Konformlik (lot.conformis-mos keluvchi, o'xshash) individning guruhga tashqi moslashishi, guruhning har qanday ta'siriga ichki noroziligi bo'lsa ham ularga bo'ysunib, ongli moslashuvi.

Kontsepsiya-(lot.comseptio-idrok etmoq)-faoliyat maqsadlari o'z ichiga saqlanib qolgan, faqat o'zi uchungina xizmat qiladigan moslanishdan qo'zg'alish holatiga o'tish qobiliyati.

Korporatsiya-faqat o'zi uchun ishlovchi, faoliyatning maqsadi uning ichida yopiq bo'lgan guruh.

Korrelyatsiya- tajriba natijalari, haqiqiy hodisalar aloqasi va o'zaro bog'liqligi o'lchovi, me'yori.

Korreksion ta'sir etish- bolaning jismoniy va ruhiy rivojlanishidagi nuqsonlarni yo'qotish yoki qisman kamaytirishga yo'naltirilgan pedagogik – psixologik tadbirlar tizimi.

Korrelyatsion tahlil (lot. correlativus-takkoslash)- yekshiralayotgan hodisalar yoki omillarning shakllari, belgilarining aloqadorlik darajasini (bir-biriga bog'liqligini) baholashning statistik usuli.

Kosmik psixologiya (yunon.kosmos-dunyoviy, koinot)- vaznsizlik va bo'shliqda aniq mo'ljal ala bilmaslik sharoitida, inson tanasiga ortiqcha ta'sirotlar bo'lganda ro'y beradigan nerv-psixik zo'riqish holatlarini tadqiq qiluvchi soha.

Kosmopolitizm(yunon. kosmopolites-«dunyo fuqarosi»)-«odam butun dunyo fuqarosidir» degan soxta shior bilan shaxsning vatanparvarlik hislatlari bilan milliy an'analar, madaniyatga xos urf-odatlaridan voz kechishga da'vat etuvchi burjuaziya ideologiyasi.

Kreativlik testlari (lot.creatio-yaratish, ijod qilish)- shaxs ijodiy qobiliyatlarini o'rganuvchi va baholovchi metodikalar majmui.

Kretinizm (fr.cretin-befahm) qalqonsimon bez va boshqa ichki sekretiya bezlari faoliyatining buzilishi natijasida tug'ma esi pastlik.

Kriminal psixologiya –jinoyatchi xulq atvori shaxsning shakllanishiga doir psixologik muammolar, jinoyat motivlari va sh-klarni o'rganuvchi soha.

Kuzatuvchanlik –individning narsa va hodisalardagi muhim, shuningdek, uncha ko'zga tashlanmaydigan belgilarini ilg'ay olish ko'nikmasi.

Kuzatish- shaxsni qiziqtirgan narsalar va tevarak atrofidagi hodisalarni bilish uchun maqsadli va rejali tarzda idrok etish .

Kuzatish metodi-faoliyat mahsulini tahlil etish, erkin tavsifnomalarni umumlashtirish usuli.

Kuchsiz tip- nerv tizimining arzimagan yoki ozgina qo'zg'ovchilar ta'siriga ham bardosh bera olmasdan himoyaviy tormozlanishga o'tishdan iborat sifat ko'rsatkichi.

Ko'nikma-odamning ma'lum ishni bajarishga tayyorgarligida ko'rinadigan qobiliyati.

Ko'rgazmali harakat tafakkuri- tafakkur turlaridan biri, narsa va hodisalarni bilan ishlash jarayonida ularni bevosita idrok qilishda namoyon bo'ladi.

Ko'ruv diqqati- narsa va hodisalarni ko'ruv a'zosi orqali idrok qilish, esga tushurish munosabati bilan namoyon bo'ladigan diqqat turi.

Ko'ruv idroki- ko'ruv analizatori (ko'z) orqali amalga oshiriladigan idrok turi.

Ko'ruv obrazi- ko'ruv analizatorlari yordamida hosil bo'lgan sezgi, idrok, tasavvur obrazlari yoki ong mahsuli.

Ko'ruv sezgisi –ko'ruv analizatori bevosita ta'sir etib turgan ranglar va yorug'likni aks ettirishdan iborat sezgi turi.

Ko'z gavhari- no'rni sindirib, uning ko'z tur pardasiga tuplanishiga, demak ko'rayotgan narsalarning tasviri hosil bo'lishga yordam beradi.

L

Laborant (lot.laborans-ishlayotgan)- psixologiya laboratoriyasidagi ilmiy yoki texnik xodim, zarur laboratoriyada asbob-uskunalar, o'quv qurollari tayyorlanadi.

Laboratoriya (lot.laborare-ishlamok)-ilmiy muassasa qaramog'ida bo'lgan ilmiy izlanish, tajribalarni olib boruvchi bo'lim.

Laboratoriya tajribasi (lot.laborare-ishlamok)-psixologiya metodlaridan biri, tekshiriluvchiga ta'sir etuvchi barcha omillarga qat'iy nazorat qilgan holda sun'iy sharoitda olib boriladigan tadqiqot usuli.

Laboratoriya mashg'ulotlari- psixologiyaga doir bo'lgan qonuniyatlar, ayniyatlarni maktab o'quvchilari yoki talabalarga ko'rsatish uchun o'tkaziladigan amaliy ishlar.

Labillik (lot.labilis-beqaror, o'zgaruvchan)-nerv hujayralarining tezlik bilan qo'zg'alish holatidantormozlanishga va tormozlanishda qo'zg'alish holatiga o'tish xususiyati.

Lakonizm (yunon.lakonismos-qisqalik)- nutq jarayonida fikrni qisqa hamda aniq irodalay bilishdan iborat aql sifati yoki xarakter hislati.

Layoqat –individdning ma'lum faoliyatning bajarishga undovchi saylanma yo'nalganligi.Nerv tizimining ba'zi irsiy determinlashgan anatom-fiziologik xususiyati.

Lampali texistoskop-(yunon.tachus-tez, skophio-ko‘raman, idrok qilaman) laboratoriya sharoitida diqqatning taqsimlanishi xususiyatini tekshirishda qo‘llaniladigan maxsus asbob.

Latent davr –yashirin davr, biror ko‘zg‘atuvchining organizm, organ, to‘qima yoki hujayraraga ta'sir etgan ondan to javob reaksiyasigacha bo‘lgan davr.

Latentlik- tashqi tomondan o‘zini namoyon qilmaslik.

Letargiya-(yunon.litargio-unutish)-odamning uxlayotgandek, harakatsiz holati, bunda ta'sirotlarga reaksiya ko‘rsatmaydi, hayot belgilari nihoyatda susayadi, ammo sinchiklab tekshirilganda ular borligi aniqlanadi. Letargiya bir necha soatdan bir necha haftagacha davom etishi mumkin.

Libido-(lot.libido-intilish) seksologiyada jinoiy mayl. Psixoanalizning asosiy tushunchalaridan biri. G‘ayrushuuriy seksual maylni anglatadi.

Limbik tizim –bosh miyaning ayrim emotsional jarayonlar bilan bog‘liq qismlarning umumiyliqi.

Limfa (lot.lymph-namlik)- kimyoviy tarkibiga ko‘ra qon plazmasiga yaqin, lekin oqsillari kam suyuqlik. Limfatik tizim bo‘yicha aylanadi va to‘qimalararo makonni to‘ldirib turadi, to‘qimalar uchun oziq muhiti hisoblanadi.

Liri-Temote testi-Shaxslararo munosabatni aniqlovchi, 128 savolli test.

Lokomotsiya (lot.lokus-joy)- inson va hayvon organizmining erkin faoliyatini ta'minlovchi harakatlar yig‘indisi.

Lokus nazorati (lot.lokus-joy)- odamning o‘z faoliyati natijalariga javobgarligini tashqi kuchlardan ko‘rish.

Logopatiya-(yunon.logos-so‘z, pathos-jabrlanish) eshitish qobiliyati normal saqlangani holda nutqning buzilishi.

Logopediya (yunon.logos-so‘z, paideia-tarbiya)- pedagogikaning talaffuzdagi nutq nuqsonlarini o‘rganuvchi, uni oldini olish va bartaraf qilish bilan shug‘ullanuvchi sohasi.

Longityud tadqiqot- (ing.longitude-uzoq muddat) insonning yosh va individual o‘zgarishlar qo‘lamini o‘rganish maqsadida yashash davri fazalari o‘zgarmas bo‘lgan guruhni uzoq va uzluksiz tekshirish usuli.

Lunatizm (lot.luna-oy, lunatikus-aqlsiz, telba, jinni)-tushida yurib chiqadigan, alahsiradigan kishi.

Lyusher testi- ruhiy holatni aniqlovchi rangli test.

M

Mavqe-insonlarning o‘zaro munosabatlarida egallagan o‘rni, huquqi va majburiyatlarni aniqlovchi jarayon.

Maza sezgilari- suvda yoki sulakda erigan moddalarning ta'mini aks ettirishdan iborat sezgi turi. Tilning yuza qismi va yumshoq tanglay m.s. ning organidir.

Mayl-tirik organizmning biror ehtiyojini qondirishga intilishi. Sodda organizmlarda instinktiv reaksiyalarda yuqori tuzilmalarda esa orttirilgan tajriba orqali irodalanadi. Inson ongidan mustaqil ravishda vujudga keladi. Shaxsning istak va talablariga bo'ysunib, unga mamnuniyat baxsh etadi.

Maktab va hayot- Respublika xalq ta'limi vazirligining psixologiyaga oid ilmiy-metodik jurnali. (2001 yidan nashr etilmokda).

Maktabgacha yosh psixologiyasi- maktabgacha yoshdagi bolalarning psixik taraqqiyoti qonunlari va ularga ta'lim-tarbiya berishning psixologik asoslarini o'rganuvchi maxsus soha.

Maktab va bog'cha psixologi- konkret muayyan jamoadagi bolalar shaxsiy fazilatlari ularni shakllanganlik darajasini o'rganish va yana qaysi fazilatlarni shakllantirish, boladagi qaysi o'zgarishlar samarali, qaysilari noo'rin, ularni qay yo'sinda yuzaga kelganligini o'rganish va tuzatishdan iborat ishlarni amalga oshiruvchi shaxs.

Malaka- kishida maqsadga muvofiq tarzda sa'i-harakatlariin ijro etishi va boshqarishning aynan shu tarzda qisman avtomatlashuvi.

Malakalar interferentsiyasi (lot. inter-orasida, ferens-tarkatuvchi)- mustahkamlanib qolgan malakalarni yangi malakalar hosil bo'lish jarayoniga to'sqinlik qiluvchi ta'siri natijasida yangi malakalarni susayib qolishi.

Malakani kuchishi- ilgari mustahkam egallab olingan malakalarni yangi malakalarni hosil qilishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi.

Malakalar regressi- (lat. regressus-kaytish, orqaga harakatlanish) ma'lum bir faoliyat sohasida hosil qilingan malakalarning biror sababga ko'ra, ko'p vaqt amalda ishlatilmaganligi natijasida asta-sekin so'nishidan iborat qonun.

Malakalarning egri chizig'i- malakalarning hosil bo'lish jarayoni grafik usulda tasvirlaydigan egri chiziqlar.

Malakalarning usishi- muayyan faoliyat sohasida doir malakalarning kundalik amaliyotida ko'p qo'llanishi natijasida tobora o'sib, mukammalashib borishidan iborat qonuniyat.

Malakalarning tormozlanishi- muayyan faoliyat sohasiga doir avval hosil qilingan malakalarning keyin yangi malakalar hosil qilish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishidan iborat qonuniyat.

Ma'lumot- tizimlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarning o'zlashtirish jarayoni hamda natijasi.

Ma'lumotlilik- muayyan bilim va malakalarni o'zlashtirganlik, egallanganlikdan iborat madaniy sifat.

Markazga intiluvchi nervlar-retseptorlarda hosil bo'lgan impulsni tegishli nerv markazlariga olib boradigan nervlar.

Markaziy nerv tizimi- hayvon va odam nerv tizimlarining organizmini tashqi muhit bilan bog'laydigan va organizmdagi barcha jarayonlarni boshqarib turadigan asosiy qismi.

Markazdan kochuvchi nervlar-tegishli nerv markazlaridan beriladigan qo'zg'alishni pereferiya (chet) ga olib boruvchi nervlar.

Manera (fr.maniera-usul, harakat tartibi,odat)- shaxsning tashqi xulq formalari –o'zini tuta bilish hamda hatti-harakatlar yig'indisi.

Maniakallik-tezlashgan, ammo juda soddalashgan tafakkur va ko'tarinki kayfiyatning favqo'lodda ko'zgaluvchanligining patologik holati.

Manipulyatsiya (lot.manipulus-sikim, xovuch)-bir yoki har ikkala qo'lning ma'lum bir vazifasini bajarish maqsadidagi harakati.

Maniya (yunon.mania-aqlsizlik, ehtiros, mayl)- ko'tarinki kayfiyat harakat va nutq sohasidagi o'ta ko'zgaluvchanlik bilan sifatlanadigan psixopotologik holat.

Mantiq-(lot.logos- fikr, aql,so'z)-mantiq tafakkur qonuniyatlarini, fikrlash formalari va qonunlarini, tafakkurni aks etganda, narsalar va hodisalarning harakati va rivojlanish qonuniyatlarini o'rganuvchi dialektik ta'limot.

Mantiqiy xotira-xotira turlaridan materialni ma'no tomonidan o'zaro bog'langan holda tushunib, esga qoldirishga aoslanadi.

Marosim- ma'lum bir xalqning to'y-tamosha, ma'raka kabi yig'inlardagi ijtimoiy urf-odatlar, rasm-rusumlarining umumiy nomi.

Marazm- (yunon.marasmos-bo'shashganlik) karilik, yoki uzoq kasallik natijasida organizmning haddan tashqari holdan toyishi, kuchsizlanishi, shaxsning ma'naviy ojizligi.

Materiya (lot. materia-materiya)- dunyoda mavjud bo'lgan hamma narsalar moddiydir. Atomlar va uning tarkibiy qismlari kimyoviy organizm, hujayraralar, usimliklar, hayvonlar, insonlar bularning hammasi materiyaning turli xil yashash formalaridir.

Matonatlilik-shaxsning muayyan maqsadni amalga oshirish yo'lida uchraydigan har qanday ob'ektiv hamda sub'ektiv qiyinchiliklarga bardosh berib, ularni yengib chiqishdan iborat irodaviy xarakter hislati.

Markazga intiluvchi nervlar-retseptorlarda hosil bo'lgan impulsni tegishli nerv markazlariga olib boradigan nervlar.

Maxizm-avtriya fizigi va filosofi Ernest Maxning (1838-1916) nomi bilan bog'liq bo'lgan XIX asrfalsafasi va nazariy fizikasidagi reaksion idealistik oqim.

Maxsus qobiliyat-ma'lum biror faoliyatni muvaffakiyatli bajarish imkoniyatiga ega bo'lgan shaxsning psixologik xususiyati. Maxsus qobiliyatlar musiqa, adabiy, artistlik,badiiy, matematik va xk.bo'lishi mumkin

Maxsus psixologiya- psixologiyaning aqli zaif, kar, qulog'i vazmin, ko'r, yaxshi ko'rmaydigan, ruhiy, kamchiligi bor bolalarning psixikasini o'rganadigan ko'p tarmoqli bo'lim.

Mashq- muayyan harakatlar yoki faoliyat turlarini o'zlashtirib olish maqsadida ularni anglangan tarzda hamda ongli ravishda nazorat qilishga va to'zlashga asoslangan holda ko'p martalab takroran bajariladigan faoliyatlar.

Mashq qilish-ma'lum malaka va ko'nikmalarni hosil qilishga takomillashtirishga qaratilgan jarayon.

Ma'lumotlarning chizma tasviri-bir tartibga kiritilgan bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirish jarayoni hamda natijasi.

Ma'naviyat-shaxsning ideal bilimga intilish va ijtimoiylik yo'lida faoliyat ko'rsatishi.

Ma'naviy burch-ikki axloqiy mayl, intilish bilan bajariladigan, shaxsning ehtiyojiga aylangan harakatlarni amalga oshirishdan iborat oliyjanob hislat.

Ma'naviy ehtiyoj-ilm, madaniyat, san'atga, shuningdek, zeb-ziynat ashyolariga bo'lgan muhtojlikni sezish.

Maqsad- faoliyatning oldindan fikran uylangan natijasi.Bevosita motiv sifatida maqsad inson faoliyatini muayyan yo'lga boshlaydi va uni boshqaradi.

Maqsadga intiluvchanlik- odam o'z faoliyatini ko'zlangan maqsadni amalga oshirishga buysundira olish ko'nikmasi.

Maqsad gradiyenti-ko'zlangan maqsadga erishishga yaqinlashgan sari faoliyat motivi kuchining o'zgarib borishi.

Maxorat-muayyan faoliyat sohasida mustahkam bilimlarga yuqori darajadagi malakaga ega shaxsiy sifat.

Meditatsiya (lot.meditatio-fikrlash)- inson psixikasining teran holatga keltirish va bir nuqtaga jalb etishdan iborat bo'lgan aqliy faoliyat .Tanani bo'shashtirish, hissiyotni sundirish va tashqi ta'sirot bilan aloqani o'zish.

Medium (lot.medium- o'rta)- spiritalarning xurofiy tasavvuriga ko'ra yorug' dunyo kishilari bilan «ruhiy olami», «arvoxlar», o'rtasidagi vositachilik qiluvchi ilohiy «shaxs».

Melanholiya (yunon.melas-kora, chole-ut,safro)-temperament turlaridan psixik faollikning sust, tez ta'sirlanuvchilik, xatto arzimagan narsalar uchun ham juda chuqur ta'sirotga berilishi bilan xarakterlanadi.

Melanolik- Gippokrat ta'limotiga ko'ra, temperamentning bir turi. Yuksak darajadagi ta'sirchanlik va hissiyotning zoxiran nisbatan sust irodalanganligi.

«Men» ning siymosi – individning o'zi haqidagi nisbatan barqaror ko'proq yoki ozrok darajada anglanilmagan, individning boshqalar bilan o'zaro munosabatida asos bo'ladigan betakror deb his qilinadigan tasavvurlar sistemasi.

Mentalitet (ing.mentality-o‘ziga xoslik) -psixik xususiyatlar, sifatlar va jarayonlarning o‘ziga xos tuzilishi, yig‘indisi, shaklini anglatuvchi umumlashgan tushuncha.

Metod (yunon.methodos-tadqiqot,tekshirish)-bilishning nazariy va amaliy o‘zlashtirish usullari yig‘indisi.

Mexanik xotira- (yunon.mechane-ko‘rol,mashina)- muayyan material ma'nosini, mazmunini, ichki mohiyatini, ichki mantiqiy bog‘lanishlariga tushunmagan holda takrorlashga asoslangan xotira turi.

Mehnat – insonning moddiy va ma'naviy ehtiyojini kondirish uchun ijtimoiy foydali mahsulot yaratishga qaratilgan faoliyati.

Mehnat madaniyati-mehnatni to‘g‘ri tashkil qilishga doir bilimlar, malakalar va odatlar tizimidan iborat individual hislat.

Mehnatni ilmiy tashkil psixologiyasi-psixologiya sohasi, mehnat jarayonida shaxsning qulay psixik xususiyatlariga ko‘ra qulay sharoitlarni yaratish qonuniyatlarini o‘rganadi.

Mehnat psixologiyasi – psixologiyaning sohasi. Mehnat faoliyatining psixologik xususiyatlarini o‘rganadi; mehnatni ilmiy tashkil etish va kasb tanlash, kasbiy tayyorgarlik va mehnatda toliqish, baxtsiz hodisalarga qarshi ko‘rashish kabi masalalarni hal etadi.

Mehnatsevarlik – insonning mehnat faoliyati jarayoniga ijobiy shaxsiy munosabatidan iborat bo‘lgan xarakter xususiyati.

Mislin(yunon myclos-ilik)-nerv tolalarining yumshok qobig‘i tarkibiga kiruvchi yogsimon moddalar aralashmasi.

Mizantropiya (yunon misantropia-odamovilik)-odamni yoktirmaslikdan iborat bo‘lgan salbiy xarakter hislati.

Millatchilik-(fr.nationalisme)- bir millatning ikkinchisiga qarshi «gij-gijlash», ular o‘rtasida milliy nizo solishga qaratilgan reaksion siyosat.

Milliy iftixor- o‘z millatning xududi, tabiiy moddiy va ma'naviy boyliklari, shonli utmishi bilan faxrlanish his-tuyg‘ularidan iborat ijobiy hislat.

Milliy xarakter (yunon.charakter-xususiyat, belgi) –biror bir millatga xos xususiyatlar.

Milliy stereotip (yunon.stereos-qattiq, typos-iz, shakl) –ma'lum millatning obrazi bo‘lib, u o‘zida o‘sha millatga xos shaxs xususiyatlari, madaniyati, xulq-atvorini namoyon qiladi.

Milliy test normalari (ing.test-sinov,norma-o‘lchov)-standartlashtirilgan normalar, ular testlarning mezonlarini hisobga oladigan va milliy tus beradigan normalardir.

Milliy his-tuyg‘ular-milliy an'ana, urf-odat, qadriyatga asoslangan hislar tizimi.

Milliy o‘z-o‘zini anglash-o‘z milliyligini anglash, milliy qadriyat va urf-odatlariga hurmatda bo‘lish.

Mimika - (yunon.mimikos-taxlid qiluvchi) yuz musqo‘llarining irodali harakati, kishi hissiyotining namoyon bo‘lish shakllaridan biri.

Mimika-imo-ishora nutqi- kishilarning yuz va qo‘l harakatlari orqali fikr olishuvidan iborat bo‘lgan nutq formasi.

Mistika-(yunon.mistic-yashirin marosim, maxfiylik) tabiatdan tashqari kuchlarga, iloxiyatga, g‘ayri hissiy narsalarga ishonish.

Mimikriya – kiyofaning o‘zgarishi, hayvonlar yoki usimliklarning ular yashayotgan muhitdan farq qilmaydigan tusga yoki shaklga kirishi.

Miya – odam va hayvonlar nerv sistemasining markaziy bo‘limi. Nerv to‘qimalari qo‘l rang va ok moddadan iborat. Bosh miya va orqa miyaga bo‘linadi. Odatda miya –oliy nerv faoliyatining organi.

Miya po‘stlog‘i- odam bosh miyasi va orqa miyasini o‘rab turadigan membrana. U biriktiruvchi to‘qimalardan iborat

Miya bioritmi-miya elektr faolligining spontan yoki fondli ko‘rinishi.

Modallik-sezgi va idrokni ma'lum sezgi a'zosiga tegishliligini ko‘rsatuvchi sezgi va idrokning sifat tavsifi.

Model (fr.modele-namuna)- ilmiy tadqiqotlarni to‘zish, ishga tadbik etish, idrok etishga qaratilgan tuzilma.

Modellashtirish-bilim obe'ktlarni modellar asosida yaratishva tahlil qilish.

Mnema-(yunon.mnemo-xotira)- xotiraning organik moddiy asosini belgilash uchun ishlatiladigan termin.

Mnemonika-(yunon.mnemonikon-eslab qolish qobiliyati.) keraqli ma'lumotni yodlash va eslashga kumaqlashuvchi maxsus tuzilmalar usullar majmui. U xotirani kuchaytirmaydi, faqat eslashga yordam beradi.

Mexanik xotira-material ma'nosini tushunmasdan takrorlashga asoslangan xotira turi.

Mojaro-ijtimoiy va shaxsiy hayotda u yoki bu masalani hal qilishda odamlar orasida vujudga keladigan karama-qarashilik.

Moyillik-shaxsning muayyan faoliyat turi bilan shug‘ullanishga doimiy intilishidan iborat induvidual xususiyat.

Monizm (yunon.monos-bir) dualizmga qarama-qarshi o‘laroq, dunyodagi barcha hodisalarning asosini bitta narsa, yo materiya, yo ruh tashkil qiladi deb ta'lim beruvchi falsafiy ta'limot.

Monogamiya (yunon.monos-bir,gamos-nikoh) –bir erkakning bir ayol bilan qat'iy birgalikdagi hayotidan iborat bo‘lgan tarixan tarkib topgan oila formasi.

Monokulyar ko‘rish-(yunon.monos-bir,lot.oculis-ko‘zga oid)-bitta ko‘z yordamida qarash, ko‘rish.

Monolog-bir kishining bir yoki bir necha kishiga qaratilgan nutqi.

Monoteizm (yunon.monos-bir,theos-xudo)-poleteizmga karama-qarshi ularok, faqat bitta xudoni tan oluvchi din formasi.

Monofazali uyqu- sutkastga bir marotaba uxlash.M.u. aksariyat kishilarning odatiga aylanib qolgan.

Motiv-(lot. movete-harakatga keltirmok) inson faoliyatining muayyan maqsadni bajarishga sabab bo'luvchi omil, vaj. Keng ma'noda u ehtiyoj va instinkt, mayl va hissiyot va boshqalar.

Motivatsiya-yuksak tuzilgan hayvonlar va odam miyasi strukturasining faol holati. Ular irsiy yo'l bilan shakllangan yoki hayotda orttirilgan va individual (mas.ochlik,tashnalik) yoki guruh (nasl g'amini yeyish va boshqalar) ehtiyojlarni kondirishga qaratilgan faol harakatlarni bajarishga undaydi.

Motor reaksiyasi (lot.motor-harakatlantiruvchi)- mushaklarning organizmga ta'sir etgan muayan qo'zg'ovchiga nisbatan qaytargan reflektor javobi.

Motivlar kurashi (lot.motivus-harakatchan)- o'ziga ma'qul bo'lgan qaror qabul qilish uchun shaxsning irodaviy harakatlar bosqichi.

Muammoli vaziyat-bilish ehtiyojini kondirishda tafakkur qilish sharti bo'lgan psixologik vaziyat.

Muammoli ta'lim-o'quvchilarning faolligini oshirishga qaratilgan va o'qituvchi tomonidan tashkil qilinadigan o'qitish usuli.

Muloqot- ikki yoki undan ortiq odamlarning o'zaro bir-biriga bo'lgan munosabati, muomalasi.

Murakkab tafakkur-muayyan masalani tafakkur operatsiyalardan foydalanib, atroflicha mulohaza yuritib, bir qancha vaqt davomida, bosqichma-bosqich hal qilishdan iborat aql faoliyati.

Musiqaxotirasi-avval idrok qilingan musiqa eshitish obrazlarini esda qoldirish, mustahkamlash va keyinchalik qayta esga tushirishdan iborat xotira turi.

Munosabat –odamlar orasida birgalikdagi faoliyat ehtiyojlaridan kelib chiqadigan bog'lanishlar rivojlanishining ko'p kirrali jarayoni.

Musiqiy terapiya- (yunon.therapia-davolash) asab tizimi buzilgan bemorlarni davolashda musiqadan foydalanish, musiqa dori-darmon va tibbiy davolash usullarining o'rnini ola bilmaydi, lekin musiqadan bemorning individual psixologik xususiyatlarini to'g'ri foydalana olishi asab tizimi dam oladi.

Musiqiy qobiliyat-shaxsning musiqiy layoqatini belgilovchi psixologik xususiyatlari.

Musiqiy psixologiya-san'at psixologiyasining sohasi bo'lib, odamga va uning faol musiqa faoliyatiga ta'sirini o'rganadi.

Mustaqillik –insonning o'z tashabbusi bilan maqsadni belgilashi, unga erishish yo'lini topshishi va amaliy yechimini topuvchi irodaviy xususiyati.

Muxabbat-intim va kuchli tuyg‘u, boshqa shaxsga, kishilar guruhi yoki g‘oyaga bo‘lgan kuchli ishtiyoq.

Muxandislik psixologiyasi- avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari operatorlarining faoliyatini o‘rganadigan, odam bilan mashina o‘rtasidagi vazifalarni taqsimlash, muvofiqlashtirish va sh.-k.larni o‘rganadi.

Mushak tuyg‘ulari-mushak tizimining ishlashi natijasida paydo bo‘ladigan sezgilar yig‘indisi, ushbu termin rus fiziologi I.M.Sechenov tomonidan kiritilgan.

Mu'tadil holat-ongimizda ba'zi fikr, shubxa, qo‘rquv mayd kabilarning ixtiyorsiz ravishda paydo bo‘lib, uzluksiz ravishda takrorlanishdan iborat ruhiy holat.

N

Nazariy tafakkur-tafakkur turlaridan bo‘lib, u ob'ektning xususiyatlarini, qonuniyatlarini ochishga qaratilgan bo‘ladi.

Nazariya-voqeilikdagi narsa va hodisalarning bog‘lanishlarini, munosabatlarini, muhim xususiyatlarini aks ettiruvchi tushuncha kategoriya hamda qonunlar tizimidan iborat ilmiy tafakkur formasi.

Nazoratsizlik- ota-ona yoki bola boquvchisi bo‘lgan kishilarning bolaga yetarli e'tibor bermasligi natijasida bolaning stixiyali rivojlanishidan iborat ijtimoiy hodisa.

Nasixatgo‘ylik (fr.raisonneur-safsata)-nutqda uzundan uzoq, zerikarli jonga tegadigan ko‘rib nasixatomuz iboralarni ishlatishga doimiy moyillikdan iborat salbiy aql sifati yoki xarakter hislati.

Nasliy xususiyat –avloddan avlodga o‘tadigan tug‘ma xususiyatlar.

Nafrat-ehtiyoj, xoxish, qadriyatlarga qat’iy ravishda salbiy munosabatni iroda etuvchi shaxs tuyg‘usi.

Narkomaniya- (yunon. narke -esankirash, qotib qolish, mania-aqlsizlikka berilishi) narkotik vositalarga ruju qo‘yish kasalligi. Ozroq qabul qilish eyforiya, ko‘proq esa narkotik uyquni, serrayib qotib qolishni keltirib chiqaradi.

Nevrozlar (yunon.neuron –tomir, nerv)–markaziy nerv tizimi kasalligi. Nerv jarayonlarining qo‘zg‘alish hamda zo‘riqishning zo‘riqishi natijasida kelib chiqadigan funktsional kasallik.

Nevropsixologiya-nerv-psixik kasalliklari haqidagi ta'limot.

Negativizm (lot.negativus-inkor etadigan) bolalar psixologiyasida atrofdagi kishilarga nisbatan bolaning sababsiz qarshilik ko‘rsatishi.

Neyron (lot.neuron-tola, ip)-asab tizimining asosiy tuzilishi va funktsional birligi, u asab katakchalari, to‘qima va undan uzoqlashuchi usimtalardan iborat.

Neyrolingvistika- nutq faoliyatining miya mexanizmlarini o'rganuvchi psixologiya nevrologiya va lingvistikaning chegaraviy umumiy sohasi.

Neyropsixologiya –psixologiya sohasi;psixik jarayonlarning bevosita faoliyati bilan bog'liq jihatlarini va bosh miyaning alohida tizimlari bilan aloqasini o'rganadi. Dastlab nevrologiya bo'limi sifatida rivojlangan.

Neofreydizm- Hozirgi zamon psixologiyasi va falsafasidagi yo'nalish, asosan AKShda tarqalgan 1930-yillar oxirida psixoanaliz bilan AKShda sotsiologiya, etnografiya nazariyalarining chegalari qo'shilishi jarayonida vujudga kelgan.

Nervlar (lot.neuron-tola,ip)- tizimchasimon murakkab tuzilma.

Nerv jarayonlarining tuplanishi-markaziy nerv tizimidagi qo'zg'alish yoki tormozlanish jarayonlarining vaqt o'tishi bilan dastlabki paydo bo'lgan nerv joylariga to'planishi qonuni.

Nerv jarayonlari harakatchanligi- bir jarayonning boshqasi bilan almashish tezligi U kutilmagan va qat'iy o'zgarishlarga moslashishni ta'minlaydi.

Nerv jarayonining induktsiyasi-oliy nerv faoliyatining qo'zg'alish va tormozlanish jarayonlari o'rtasidagi o'zaro munosabat.

Nerv jarayonlarining muvozanatliligi-bosh miya yarim sharlari qobig'ining qo'zg'alish va tormozlanish jarayonlarining o'zaro kuchlar nisbati bilan sifatlanadigan funktsional xususiyatlaridan biri.

Nerv impulsi – nerv tolalari bo'ylab tarkaladigan qo'zg'alish to'lqinlari nerv hujayraralari ko'zalganda paydo bo'ladi.

Nerv o'tkazish tezligi-nerv qo'zg'alishi yoki impulsining nerv tolalari bo'ylab qiladigan harakat tezligi. Odamda N.u.t. o'rtacha 123 mil.sek.ni tashkil qiladi.

Nerv markazi – nerv hujayraralari (neyronlar) majmui. Boshqa nerv markazlari yoki ijro organlari faoliyatini boshqaradi.

Nerv tizimi – hayvonlar va odam organizmidagi tuzilmalar (retseptorlar, nervlar,ganglitlar,miya) majmui. Nerv tizimi organizmga ko'zg'atuvchilar ko'rsatayotgan ta'sirni qabul etadi, bunda hosil bo'lgan qo'zg'alishni o'tkazadi, tahlil qiladi hamda shunga javoban moslashish reaksiyalarini vujudga keltiradi.

Nerv tizimining dinamikligi – miya po'stlog'ida muvakkat aloqalar paydo bo'lishining osonligi va tezligi.

Nerv faoliyatining tiplari – kuchli, muvozanatli va tez, kuchli muvozanatli va sekin, kuchli muvozanatsiz va kuchsiz tiplarga bo'linadi.

Nizo-o'zaro ta'sir ko'rsatayotgan kishilarning karama-qarshi qiziqishi.

Nikoh – erkak va ayolning bir-biriga va bolalariga nisbatan huquq va majburiyatlarini keltirib chiqaruvchi oilaviy ittifoki, kelishuvi.

Niyat – insonni qiziqtirgan, unga kuvonch baxsh etadigan eng ezgu xoxish va ehtiyojini koniktiradigan kelajakda bo‘lishini xoxlayotgan narsaning fikriy tasviri.

Nogironlik – kasal bo‘lishi yoki shikastlanishi oqibatida umumiy yoki kasb bo‘yicha mehnat qobiliyatining uzoq muddatga yoki butunlay yo‘qotilishi.

Nutq – og‘zaki yoki yozma fikr almashish, ya'ni til yordamida muloqot-muomala qilish jarayoni. U yozma va og‘zaki nutqga bo‘linadi. Nutq til bilan tarixiy jihatdan ham, funktsional jihatdan ham bog‘liqdir.

Nutq artikulyatsiyasi (lot.artikulo-dona-dona talaffuz qilaman)- nutq organlarining nutq tovushlarini talffo‘z qilish uchun birgalikdagi faoliyati.

Nutq apparati- nutq tovushlarini hosil bo‘lishi va ularni talaffuz qilishda ishtirok etuvchi organlar –nafas organlari yig‘indisi.

Nutq madaniyati-muloqot jarayonida ma'lum til normalariga asoslangan holda ma'noli nutqni iroda etish.

Nufuz-shaxsning ko‘pchilik tomonidan e'tirof etilgan fazilati, qadr-qimmati hamda atrofdagi boshqa kishilarga nisbatan ta'sirchanligi.

Nuqsonli bolalar-anatomik, fiziologik va psixik jihatdan normal rivojlanmagan bolalar.

O

Obrazli nutq-nutq jarayonida tilning uxshatmalaridan maqol va matallardan, so‘z va gap urg‘ularidan, intonatsiyadan hamda turli irodali harakatlardan foydalangan holda iroda qilingan nutq.

Obrazli xotira -tasavvur, tabiat va hayot manzaralarini, shuningdek, tovush, hid, ta'mlarni esda olib qolishdan iborat bo‘lgan xotira.

Obro‘ – insonning egallab turgan o‘rni, lavozimi, mavqeiga asoslangan ta'siri, birgalikda faoliyat ko‘rsatishda tegishli qarorga kelishga ishoniladigan shaxs.

Obyekt- (lot.obgiactum-buyum, narsa)-tashqi moddiy dunyoning bir qismi, sub'ektning bilish va faoliyat predmeti.

Ovoza (mish-mish)- shaxslararo aloqa qilishning o‘ziga xos turi bo‘lib, kimdir tomonidan o‘ylab topilgan, asoslanmagan voqeaning ko‘pchilikka tarkalishi.

Odam – ijtimoiy-tarixiy faoliyat sub'ekti, oliy darajada rivojlangan mavjudot.

Odamgarchilik-o‘zaro muomala va munosabatlarda insonga xos bo‘lgan barcha ijobiy fazilatlarga rioya qilishdan iborat xarakter hislati.

Odam biotipi – odamning tiplarga ajratishning bir turi. Biologik, tabiiy xususiyatlariga ko‘ra ajratish. Tashqi muhit ta'sirida odamning xulq atvorida irodalanadigan belgilari.

Odamning ichki dunyosi-shaxsning dunyoqarashi, g'oyalari, ideallari, orzulari, qadriyatlari yig'indisi.

Odamovichilik- odamlarga qo'shilmay, ko'pchilikka yoki yakka holda yashashni afzal ko'rish.

«**Odam- mashina» tizimi**- muxandislik psixologiyasining o'rganish predmeti, bunda odam operator moddiy ne'matlarni inqilab chikish jarayonida texnik ko'rilmalar bilan o'zaro ta'sirda bo'ladi.

Odat – o'rganib kolingan va muayyan vaziyatda bajarish individ uchun ehtiyojga aylangan hatti-harakat. Odat ongsiz holatda shakllanadi. Muayyan tarbiya mahsuli bo'lishi, xarakterning barqaror xususiyatiga aylanishi, avtomatizm belgilariga ega bo'lishi mumkin

Odob – kishining boshqalardan eshitishga va ularda ko'rishga tayyor bo'lgan narsani ulardan ko'tish mumkinligini bexato va aniq taxmin qilish qobiliyati va malakasi.

Odobsizlik – muloqot jarayonida muloqotga kirishganlarning o'zaro birgalikdagi faoliyatlarini izdan chiqishiga olib keladigan va ba'zan mojaroli vaziyatlarni yuzaga keltiradigan darajadagi buzilishi.

Oila- turmush ko'rish, karindosh urugchilik, asosida ko'riladigan kichik guruh.

Okkultizm – insonda va kosmosda yashirin kuchlar mavjudligini e'tirof etuvchi ta'limotlarning umumiy nomi. Unga ko'ra bu kuchlarni maxsus psixik mashqlardan o'tgan va o'zini faqat shu yo'lga bagishlagan kishilargina paykay oladi.

Oldindan aks ettirish- psixik aks ettirish usullaridan biri. U ma'lum jarayonning o'sib rivojlanib, borishini oldindan ko'ra bilish imkoniyatini yaratadi.

Oligofrenologiya (yunon.oligos-kam, oz miqdorda phren-aql)- ona kornida chakalok rivojlanishining buzilishi oqibatida psixik rivojlanishning yetarli bo'lmasligi natijasida tug'ma yoki orttirilgan aqliy zaiflik. U debillik, imbetsillik va idiotiyaga bo'linadi.

Oligofrenopsixologiya (yunon.oligos-kam, oz miqdorda phren-aql, logos-ta'limot)-ongning yetarlicha rivoj topmaganligining og'ir darajasida ega bo'lgan insonning psixik rivojlanishini va uni davolash yo'llarini o'rganuvchi psixologik soha.

Oliy psixik funktsiyalar –(yunon.psychē-ruhiy, lot.functio-bajarish) - o'zining kelib chiqishi bilan ijtimoiy xarakterga ega bo'lgan, butun hayot davomida shakllanib boradigan murakkab, tizimli psixik jarayonlar.

Oliy nerv faoliyati – markaziy nerv tizimi oliy bo'linmalarning faoliyati, hayvonlar va odamning atrof muhitga mutlok moslashuvini ta'minlaydi. Uning asosida shartli reflekslar va murakkab shartsiz reflekslar yotadi.

Oliy nerv faoliyati tiplari- nerv jarayonlarining muayyan individ oliy nerv faoliyatini sifatlaydigan muhim va barqaror xususiyatlari yig'indisi.

Ong – psixologiyaning asosiy tushunchalaridan biri. Insonni voqelikni tafakkurida aks ettirish qobiliyatini aniqlaydi. Psixikaning oliy, uni yaxlit bir holga keltiruvchi shakli bo'lib, kishining mehnat faoliyatida, boshqalar bilan (til yordamida) muloqot qilish jarayonida shakllanishining ijtimoiy-tarixiy shart-sharoitlari natijasi. Ong tarkibiga uning psixologik ta'rifi-ong, sub'ekt bilan ob'ekt o'rtasidagi farqlanishi, kishining maqsadni ko'zlovchi faoliyati va muayyan munosabatlar kiradi.

Oltinchi sezgi- odamdagi asosiy besh sezgidan tashqari har xil holatlarda namoyon bo'ladigan sezgi.

Ong va faoliyat birligi – ong va faoliyatning uzluksiz birligini ularning o'zaro bog'liqligini tasdiqlovchi psixologik tamoyil, ong faoliyat jarayonida namoyon bo'libgina qolmasdan balki tarkib ham topadi

Ongli harakatlar-instinktiv, impulsiv hamda avtomatlashgan harakatlardan farq qiladigan, oldindan belgilangan maqsadga muvofiq asabiy hamda irodaviy kuch sarflash rkali bajaraladigan harakatlar.

Ongosti – inson xulqi va ongiga sezilarli ta'sir eta oluvchi muhim (sezilmaydigan) hisoblanmaydigan psixik jarayonlar va psixik holatlar majmui. U odamning hatti-harakatlari va uning ongi mazmuniga ta'sir eta oladi.

Ongusti – ijodiy muammoni hal qilishda shaxs psixik faolligini individual ongli nazorat qilish imkoniyati bo'lmaydigan holat.

Ongsizlik – psixikaning quyi darajasi, unga alaxsirash, tush ko'rish va x.k. kiradi. kishining o'zini tuta olmaydigan darajaga yetkazadigan ta'sirotlar bilan bog'liq psixik jarayonlar, hatti-harakatlar va holatlari majmui.

Ontogenez – (yunon.ontos-asl,tub genesis-tug'ilish, paydo bo'lish.)- individning yoshlik davridan to umri oxirigacha bo'lgan davrdagi o'zgarishlar majmumi. Kishi organizmining rivojlanish jarayoni.

Operativ xotira (lot.operatio-harakat)- xotira turi. Kishi tomonidan bevosita amalga oshirilayotgan zaruriy hatti-harakatlar, shularga xizmat qiluvchi mnemik jarayonlar.

Optimizm (lot.optinus-eng yaxshi)- xushchakchaqlik, tetiklik, kelajakka ishonch bilan tulib-toshgan ijobiy xarakter hislati yoki emotsional holat.

Organizm – (yunon.organismus-ko'rol, aslaxa) jonsiz materiyadan bir qancha xususiyatlari bilan farqlanuvchi tirik mavjudot.

Organik sezgilar-organizmning ichki muhitida sodir bo'layotgan jarayonlarni aks ettiruvchi sezgilar.

Organik ehtiyoj-organizmning assimilyatsiya va disimilyatsiya hodisalariga bo'lgan muhtojligini sezishdan iborat ehtiyoj turi.

Oreal effekti – biror inson haqida beriladigan birinchi ma'naviy bahoning kelgusida yana baholashga ijobiy ta'siri. U bola haqida o'qituvchi fikrini oshirib yuborishga sababchi bo'lishi mumkin.

Orzu- shaxsning o'zi uchun yoqimli bo'lgan istikbol obrazlarini ongida yaratishdan iborat xayol turi.

Oriyentatsiya refleksi (lot.oriens-sharq, reflexus-aks etish)- shartsiz refleksning bir turi u har qanday yangi qo'zg'ovchi ta'siriga birinchi bo'lib javob beradi.

Orsiz kishi (subutsiz kishi) – o'z xatolarini bila turib qonun va qoidalarni bo'zuvchi, noma'qul ishni qiluvchi kishi. U betga chopar, o'jar, rahm- shafqatsiz bo'ladi.

Ortodoksal – biror ta'limotga berilgan, undan sira qaytmaydigan, chetlashmaydigan sobitqadam.

Ochko'zlik- birovlarining mulkiga yoki mavqeiga suqlik hamda ta'magarlik munosabatidan iborat salbiy xarakter hislati.

Osoyishta tip- nerv tizimining qo'zg'alish va tormozlanish jarayonlari teng hamda o'rtacha kuchga ega bo'lgan tipi.

Og'riq sezgilar-organizmning ayrim qismlaridagi og'riqni aks ettirishdan iborat sezgi turi.

O'

O'jarlik-birovlarining iltimos, maslaxat, talab va ko'rsatmalariga nisbatan asossiz ravishda qarshilik ko'rsatishdan iborat salbiy xarakter hislati.

O'ziga-o'zi baho berish – shaxsning o'zi tomonidan o'ziga, imkoniyatlariga, boshqa odamlar orasidagi fazilatlariga va o'rniga baho berishi.

O'z-o'zini anglash- individning o'zi haqida nisbatan barqaror anglangan tasavvurlar tizimi. Uning asosida individ odamlar bilan o'z munosabatini o'rganadi.

O'zini-o'zi gipnoz qilish – o'zini-o'zi ishontirishi orqali gipnoz qilish. U geterogipnozga karama-qarshi hisoblanadi.

O'z-o'zini ishontirish-o'z-o'ziga qaratilgan ishontirish jarayoni bunda ishontiruvchi cub'ekt va ob'ektning birligi namoyon bo'ladi.

O'zini-o'zi kuzatish – insonning o'zini-o'zi ruhiy holati, ma'naviy va jismoniy faoliyatini kuzatish usuli.

O'zini-o'zi nazorat qilish – insonning o'z holatini o'zi tomonidan boshqarib nazorat qilishi.

O'zini-o'zi tuta qilish – muomalada boshqalar bilan hisoblashish, ularning axvolini tushunish atrofda qilargaga extiyot bo'lib muomala qilish, ularga ozor

bermaslik, kalbini yaralamaslik.O'z fikr, hissiyot va hatti-harakatlarini maqsadga muvofiq yunaltira olishdan iborat xarakter xilati.

O'z-o'zini xulqini boshqarish-bunda shaxs o'z xulq-atvorini qabul qilgan qaroriga ko'ra boshqarib, zarur hollarda faoliyatdagi nuqsonlarni to'zlatadi.

O'z-o'zini himoya qilish-organizmning o'z dushmanlaridan, xavf-xatardan saqlanish uchun ishlatiladigan tug'ma harakatlari tizimi.

O'yin –faoliyat turlaridan biri, bolalarning kattalar faoliyatidan, hatti harakatidan taqlid qilgan holda o'ziga xos o'yin ko'rsatishi.

O'rganish – bilish, shaxsiy tajribani individual egallash jarayoni va uning natijasi.

O'rgatuvchi yoki shakllantiruvchi tajriba-psixologiya metodi unda shaxsdagi zaruriy psixik jarayon yoki sifatlar rejali ravishda shakllantiriladi.

O'rta miya – bosh miyaning Varoliy ko'prigi bilan oralik miya ortasida joylashgan bo'lagi. Unda katta yarim sharlardan keladigan efferent utkazuvchi tolalar va ko'z harakatini mushaklar tonusini boshqaruvchi markazlar joylashgan.

O'smirlik davri – 10-11 yoshdan 15-16 yoshgacha bo'lgan bolalarning rivojlanish va tarakkiy etish davri. Bolalikdan uspirinlik yoshgacha bo'lgan yillar oraligi kiradi.

O'spirinlik davri-15-18 yoshdagi bo'lgan davr, ilk yoshlik davri.

O'qitish – bola faoliyati va xulq atvorini insoniyat ijtimoiy tajribasini o'zlashtirishga sari yo'naltirilgan faoliyat jarayoni.

O'quv – mehnat qilish va yetuk bo'lish uchun insonga zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarini uzluksiz egallash jarayoni.

O'quvchi shaxs haritasi- Platonov tomonidan tuzilgan.

P

Pantomimika-(yunon.pantomimikos-hamma narsaga taqlid qiluvchi) inson gavdasining mimikasi, imo-ishoralar birga uning psixik holatini, ayniqsa his tuyg'ularini ifodalovchi harakatlar.

Parabioz-kuchli qo'zg'atgich ta'siri natijasida yuzaga keladigan, o'tkazuvchanligi hamda qo'zg'aluvchanligi yo'qoladigan qo'zg'aluvchi to'qimaning holati.

Paralogizm (yunon.paralogismos)-to'g'ri fikrlash qoidalarini buzish, mantiqiy xatoga yo'l qo'yish natijasida noto'g'ri xulosa chiqarish.

Paramneziya (yunon.paraoldida,yonida, mnesis-eslash)- sodir bo'layotgan voqealarning qachonlardir boshdan kechirilganidek bo'lib tuyulishidan iborat xotira kasalligi, yolg'on esdaliklar yoki xotira chalg'ishi.

Paranoyya (yunon.paranoi-aqlsizlik)-muttasil alaxsirash g'oyalari, ba'zan gallyutsinatsiyalar bilan sifatlanuvchi surunkali psixik kassallik..

Parapsixologiya (yunon.para-oldida,yonida,psyche-jon,logos-ta'limot)- psixologik tadqiqot sohasi. Sezgi organlari ishtirokisiz bo'lib o'tadigan idrok usullarini, shuningdek, organizmdan tashqarida paydo bo'ladigan tabiiy hodisalarga tirik mavjudotning mushaklar harakatisiz ta'sir etish shakllaridan biri, 19-asr oxirida paydo bo'ldi.P muammosi baxsga molik soha.

Prasimpatik nerv tizimi-vegativ nerv tizimining ichki organlar faoliyatini boshqarishda ishtirok etadigan qismi.

Parishonxotirlik- kishining maqsadga qaratilgan, yo'naltirilgangan faoliyatining funktsional yoki organik buzilishi, diqqatni ma'lum ob'ektga qarata olmaslik.

Passalar (fr.pases-passalar)- gipnoz jarayonida patsiyentni gipnotik holatga solish uchun uning ko'zi oldida va atrofida qilinadigan bir me'yordagi qo'l harakatlari.

Pastkashlik-o'z shaxsiy manfaati uchun har qanday adabsizlikka, xatto odam sha'nini yerga urishga, har qanday vijdotsizlikka hamisha tayyor turishdan iborat eng tuban salbiy xarakter hislati.

Patogenez-(yunon.pathos-azoblanish,genesis-kelib chiqish) patologiyaning kasallikning kelib chiqish va rivojlanish sabablarini o'rganuvchi bo'limi.

Patogenezes- insonga tarbiya berish jarayonida ruhiyatini yuzaga kelishi va rivojlanishni o'rganuvchi psixologik soha.

Patologiya- (yunon. pathos-azoblanish, logos-ta'limot)- inson organizmidagi kasallik jarayonlari va holatlarini o'rganuvchi fan.

Patopsixologiya (yunon.pathos-azoblanish)- psixologiyaning insonni turli kasalliklar natijasida ruhiy rivojlanishida paydo bo'ladigan ruhiy nuqsonlarni o'rganuvchi sohasi, psixiatriya bilan o'zviy bog'liq.

Patsiyent (lot.patients-chidab turuvchi, sabr qiluvchi)- gipoterapiya sharoitlarida davolanuvchi yoki ommaviy psixologik tajribalarda tajriba ob'ekti bo'lib hisoblangan shaxs.

Pedagogik muloqot -tarbiyachi va ta'lim-tarbiya oluvchilarning o'zaro birgalikdagi muloqotlari.

Pedagogik psixologiya (yunon.paidogogike-tarbiya,psixologiya)- kishiga ta'lim-tarbiya berish jarayonida insonning psixik taraqqiyotini o'rganuvchi va shu jarayonning psixologik asoslarini ishlab chiquvchi psixologik soha.

Pediatriya (yunon.paidion-bola,iatreia-ta'limot) -bolalar kasalliklari haqidagi fan.

Pedologiya (yunon.paides-bola)- XX asr boshlarida vujudga kelgan psixologiya va pedagogikadagi oqim.

Periferik nerv tizimi (yunon.periperia-atrof, chet)- markaziy tizimini ta'sirotni qabul qilib oladigan retseptorlar hamda javob reaksiyasini qaytaruvchi a'zolar bilan boglaydigan sezuvchi nervlar tizimi.

Perseveratsiya (lot.perseveratio-sabablilik, kaysarlik)- harakat va kechinmalarning inson ongida ketma-ket paydo bo'lishi.

Personlashtirish (lot.persona-shaxs)- jonlantirish-jonsiz narsa va tushunchalarni inson obrazida tasavvur etish.

Pertseptiv tizim-idrokning muayyan jarayonini ta'minlovchi analizatorlar yig'indisi.

Pertseptiv harakatlar (lot.perceptio-idrok etmoq) -idrok jarayoning asosiy tuzilishi birligi, bu idrok ob'ektlarini bilib olish va uni xotira obrazlari bilan solishtirishdan iborat.

Peshkadam- bu shunday shaxski, guruhning qolgan barcha a'zolari uchun o'zlarining manfaatlariga daxldor bo'lgan hamda butun guruh faoliyati yo'nalishi va xarakterini belgilashda o'zini xaqli deb hisoblaydi.

Piktografik nutq-(lot.piktus-ranglar bilan yozilgan, yunon.grapho-yozaman, «suratli xat»)-yozma nutqning narsalar, hodisalar va harakatlarni hali qat'iy ma'noga ega bo'lmagan shartli belgilar bilan irodalashdan iborat iborat tarixan tashkil topgan bir turi.

Piktogramma (lot.piktus-rangli tasvir, yunon.gramma-yozuv belgisi)- bevosita eslab qolishni o'rganishda foydaniladigan grafik obrazlar majmui.

Pirson korrelyatsiya mezoni (lot.correlatio-nisbat, o'zaro aloqa)-statistik ko'rsatkichlari hajmi kichik bo'lgan qator raqamlarining o'zaro munosabatini aniqlash uchun ishlatiladi.

Plato (fr.platean-baland tekistlik)- malakalar egri chizig'ining ma'lum bir malakaning shakllanishi yoki rivojlanishidan nisbatan o'zgarmas darajani ko'rsatuvchi, abtssisa o'qiga paralel holda ketuvchi qismi.

Proaktiv tormozlanish (lot.pro-olga, aktivus-faol)- xotirada puxta o'zlashtirishdan yuzaga keladigan faoliyat ta'siri natijasida keyingi materialni esga tushirishning qiyinlashuvi.

Psixika (yunon.psychikos-ruhiy)- yuksak darajada tashkil topgan materiyaning voqelikning alohida shaklda aks ettirishdan iborat xususiyati, jonli tizimining atrof muhit bilan o'ziga xos o'zaro bog'liqligining natijasi. Eng muhim xususiyati faollik. Psixikaning oliy shakli-ong, faqat insongagina xosdir.

Pralogik tafakkur- frantsuz faylasufi L.Levi-Bryul tomonidan «ibtidoiy» xalqlar tafakkurining o'ziga xos xususiyatlarini ko'rsatish uchun kiritilgan termin.

Proyektiv metod (lot.projektus-oldinga tashlangan, yunon.methodos-tadqiqot)-shaxsni tadqiq qilish metodlaridan biri. Bu metodda mas. tajriba vaziyatlarida tasvirlar idrok qilinib, uning talqini beriladi.

Proprietseptiv sezgilar (lot.proprius-xususiy,maxsus, recipere-qabul qilmok) tana turli qismlari, holatlari va ularning harakatlari haqida darak beruvchi sezgilar.

Professiografiya (lot.professio-kasb, grapho-yozaman)-kasblarning ijtimoiy-psixologik va boshqa xususiyatlarini o'rganadigan yo'nalish.

Psixik faollik-shaxs psixik funktsiyalarining odatdagidan kuchli yoki faol ravishda ishlashi.

Psixoanaliz (yunon.psychē-ruh, analyses-bo'linish)- XIX-asr oxiri XX-asr boshida Z.Freyd tomonidan ilgari surilgan psixoterapiya usuli va psixologik ta'limot, g'ayriushbuviy psixik jarayonlar va motivatsiyani diqqat markaziga qo'ygan.Ongdan unga muvofiq kelmaydigan mayllar va ruhiy kechinmalarni sikib chiqarish paytida har xil nevrozlar va turli patologik hodisalar (unutish, yanglishish va b.)ning asosiy manbai sifatida qaraladi. U Freydizm deb ham ataladi.

Psixoasteniya (yunon.psychē-ruh,astheneia-ojizlik, kuchsizlik)- voqelikni anglay olmaslik, hayot notekisligini sezish va befoyda ortiqcha aql o'rgatishni sezmaslik, o'ziga ishonmaslik, badgumonlik, ruhan ezilganlik va x.k. bilan tavsiflanuvchi, ammo hali ruhiy kasallik bo'lmagan nevrozning bir turi.

Psixodramma (yunon.dramma-harakat)-guruhiy psixoterapiya turi bo'lib, bunda ishtirokchilar navbatma-navbat aktyor va tomoshabin roliga bo'lishadi.

Psixozlar- bosh miyaning zararlanishi natijasida inson psixik faoliyatining turli formada va darajada buzilishidan iborat kasalliklar yig'indisi.

Psixopatiya- shaxsning konstitutsional va genetik sabablariga aloqador norasoligi.U xilma-xil tarzda namoyon bo'ladi (psixoasteniklar, isteriklar va b) Psixopatiya bilan «normal» xarakterning aniq chegarasi yo'q.

Psixogenetika-(yunon.psychē-ruh ,genetikos- tug'ilishga, kelib chiqishga oid)- odamning induvidual psixologik xususiyatlarini kelib chiqishida va shakllanishida genotip va muhitning rolini o'rganadi.

Psixogigiyena-(yunon.psychē-ruh,higienos-shifobaxsh)-umumiy gigiyenaning insonning nerv psixik salomatligini saqlash va mustahkamlash tadbirlarini ishlab chiqaradigan bo'limi.

Psixodiagnostika (yunon. diagnostikos-bilishga kodir)- shaxsning induvidual psixologik xususiyatlarini aniqlovchi va ularni ulchashni ishlab chiquvchi psixologiya usuli

Psixologik test-qisqa muddatli, yozma savolli topshiriq bo'lib u orqali kishilar qobiliyati, ko'nikma, bilim va malakalari, kasbga layoqati va shu kabilar aniqlanadi.

Psixik keskinlik-faoliyati yoki hatti harakati bajarishga, ma'lum odamlar bilan muloqotga kirishga to'sqinlik qiluvchi motiv.

Psixologiya (yunon.psyche-ruh, logos-ta'limot, bilim) psixik hayot hodisalari psixikani o'rganuvchi fan. Psixik faoliyat (sezgi, idrok, xotira, hissiyot, iroda, tafakkur va b.) qonuniyatlari bilan shug'ullanadi. Hozirgi davrda psixologiyaning 50 dan ortiq ilmiy yo'nalishlari mavjud.

Psixologiya kategoriyalari (yunon.kategoria-hukm, ta'rif)- psixologiyaning psixik hodisalarning umumiy, muhim xususiyatlari va munosabatlarini aks ettiruvchi eng asosiy umumlashtirilgan tushunchalari.

Psixologiya metodlari-psixik hodisalar va ularning qonuniyatlarini o'rganadi.Mas. O'zatish, tajriba, lab-ya tajriba, tabiiy kuzatuv, o'z-o'zini kuzatish, biografiya.

Psixokorreksiya (ing.korrectio-to'g'rilamok)-shaxsning psixik rivojlanishidagi kamchiliklarini to'zatish usullarini qo'llash jarayoni.

Psiholingvistika- (lot.lingua-til)- psiholoigiyadagi ilmiy yo'nalish, nutq jarayonlari va uning idrok qilinishi mazkur tilning tizimi bilan takkoslanib o'rganadi.

Psixologik tavsifnoma-ma'lum bir kishining aqliy, axloqiy, irodaviy sifatlarini, qiziqishlari, dunyoqarashi, e'tiqodi shuningdek psixologik xususiyatlari-xarakteri, temperamenti, qobiliyati va iste'dodi ob'ektiv ravishda tasvirlab yozilgan shaxsiy xujjatdir.

Psixologik tadqiqot usuli - u 4 bosqichga bo'linadi.1.Tayyorgarlik bosqichi 2. Tajriba-sinov bosqichi 3.Tadqiqotga ishlov berish .4.Olingan natijalarni izohlash bosqichi.

Psixologik fanlar tizimi-psixologiya taraqqiyoti bilan, umumiy psixologiyadan ajralib chiqqan yagona psixologiya fanini tashkil qiluchi uning mustaqil sohasi.

Psixologning kasbiy odobi- psixolog o'z faoliyati davomida kasbiga xos axloqiy, ma'naviy talablarni, boshqalar bilan muomalada mashg'ulotlardagi axloq va xulq normalari.

Psixik sur'at-psixik faoliyatning yoki muayyan psixik jarayonning sodir bo'lish tezligi.

Psixologik xizmat-psixologiyani amaliyotda qo'llash tizimi.U ishlab chiqarish, xalq ta'limi, soglikni saqlash, sport, yuridik va x.k. larda psi-k ekspertiza, tashhis va maslaxat vazifasini bajaradi.

Psixologik metodikalar- jamoa yoki alohida kishini psixologik o'rganish maqsadida tuzilgan savollar to'plami.

Psixofizika-(yunon.physis-tabi'at) psixologiya bo'limlaridan, psixik xususiyat va qonuniyatlarining fiziologik asoslarini o'rganadi.

Psixofizik parallelizm (yunon.parallelos-yonma-yon boruvchi)-psixofizik muammo talqini, bunga ko'ra psixik va fiziologik jarayonlar bir-biriga boglanmagan holda sodir bo'ladi.

Psixofiziologiya-psixologiya va neyrofiziologiyaniing psixikani uning asoslari bilan birga o'rganishga hamkorlikdagi sohasi.

Psixologik tashhis–psixolog tomonidan shaxs individual- psixologik xususiyatlarni o'rganish , uni kelajakdagi taraqqiyot yo'llarini prognoz qilish va belgilab olish maqsadida o'tkaziladigan psixodiagnostik tekshiruvlar yakuniy natijasi va tavsiyalarni belgilab olish.

Psixopatiya (yunon.psychē-jon, pathos-azoblanmok)-psixik faoliyatning uyg'unsizligi, ayniqsa emotsional –iroda va mayl sohalaridagi uyg'unsizlik bilan sifatlanuvchi potologik formasi.

Psixologik tahlil-inson psixik faoliyatining psixologik shart-sharoitlari va tarkibini ochib berishdan iborat ilmiy-tekshirish metodlaridan biri.

Psixologik tajriba- psixologiya sohasiga doir ba'zi qonuniyatlarni amaliy hamda ommaviy ravishda namoyish qilish.

Psixoterapiya – ko'pgina psixik nerv va psixosomatik kasalliklarni davolash maqsadida kasal kishining his-tuyg'usi, fikri va ongiga so'zli va so'zsiz ta'sir etuvchi yaxlit davolash usuli

Psixologik test- psixologik standart mashqlar Bu mashqlarning bajarish natijalariga ko'ra tekshirilayotgan kishining psixofiziologik va shaxsiy xususiyatlari, shuningdek bilim, malaka va ko'nikmalari to'g'risida xulosa chiqariladi.

Psixofarmaqologiya-(yunon. farmakon-dori-darmon, logos-ta'limot) - psixologiya tarmog'i.Odam psixikasi dori-darmon ta'sirini o'rganadi.

Psixologiya tarixi-psixologiya tushuncha va faktlarga, ularning qonuniyatlari kelib chiqishning qadimgi davrdan to Hozirgi davrgacha bo'lgan holatini o'rganadi.

Psixologik to'siq-ma'lum faoliyat yoki ish-harakatlarni amalga oshirishda, jumladan bironta odam yoki kishilar guruhi bilan munosabatda bo'lishga to'siqinlik qiladigan sabab.

Psixologik jurnal-Rossiya fanlar akademiyasining nashri. 1980 yildan boshlab yiliga 6 marta nashr etiladi.

Psixologik trening – o'zaro muomala madaniyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan ruhiy-psixologik ishlarni faol usuli. Pertseptiv va ish jarayonidagi muomala treninglari mavjud.

Psixoprofilaktika – o'quvchi ota-ona yoki o'qituvchilarga u yoki bu psixologik nuqson va kasalliklarni kelib chiqishini oldini olish maqsadida uyushtiriladigan tadbirlar majmui.

Psixikaning integratsiyasi- induvidual rivojlanish jarayonida ayrim-ayrim ruhiy jarayonlar, holatlar, maxsullar va xususiyatlardan yaxlit psixika ongning tarkib topishini irodalovchi qonun. .

Psixika taraqqiyot- vaqt o'tishi bilan inson ongida, psixikasida miqdoriy, sifat va tarkibiy o'zgarishlar.

Psixik rivojlanish tashhisi (yunon.pychikos-ruhiy,diagnostikos-aniqlashga oid)- shaxsning psixik rivojlanishi va individual xususiyatlari darajasini aniqlash maqsadida uyushtiriladigan tashhis.

Psixologik himoya - karama-qarshi ziddiyatli tuknashuv natijasida hosil bo'lgan xayajonli hissiyotni susaytirish yoki bartaraf qilish maqsadida shaxs ruhiy holatini turg'unlashtiruvchi,maxsus moslashtiruvchi tizim.

Psixik jarayonlar -bu faoliyatning xozir ta'sir etadigan (sezgi, idrok) yeki qachonlardir yuz bergan ko'zg'atuvchiga javob tariqasida ro'y beradigan shu ta'sirni umumlashtiradigan, ular pirovardida olib keladigan natijalarni (tafakkur xayol) oldindan ko'ra bilishga yordam beradigan, bir xil ta'sirotlar natijasida faoliyat (his –tuyg'u) ni kuchaytiradigan yoki susaytiradigan,umuman faollashtirib yoki sekinlashtiradigan,odamlar xulq-atvoridagi tafovutlarni aniqlaydigan boshqaruvchilaridir.

Psixik reaksiya- tashqi yoki ichki ta'sirotga javob sifatida paydo bo'ladigan har qanday psixik jarayon.

Psixik temp-(it.tempo-vaqt)- psixik faoliyatning yoki muayyan psixik jarayonning sodir bo'lish tezligi.

Pubertat davri (lot.pubertas-jinsiy yetuklik) –jinsiy yetuklik davri bo'lib, unda jinsiy a'zolar va jinsiy bezlarning tula shakllanishi kuzatiladi.

Q

Qaysarlik - inson irodasining kamchiligi sifatidagi axloq xususiyati. kishining boshqalar maslaxati, iltimosi, ko'rsatmasiga qarshi borib o'z fikri va bilganicha yo'l to'tish holati.

Qaytarma aloqa- barcha murakkab tizimlarda boshqarish va harakatlarni tartibga solib turishnng muhim asosi.

Qanoat – hayotda oziga ham, ko'piga ham og'irchilikka ham, xursandchilikka ham kunikish, sabr qilish, nafsni tiyish va x.k.

Qaror qabul qilish-masalani, yechimni hal qilish, yechish usullaridan birini tanlash.

Qat'iylik – shaxsning irodaviy xususiyati: ko'zlangan maqsad uchun o'z axloqini uzoq muddat yunaltira olish va nazorat qila olish qobiliyati.

Qayta tiklovchi xayol – o‘z asosida tasviriga muvofiq keladigan obrazlar tizimida yaratuvchi xayol. Faol xayolning bir turi.

Qayta eslash- xotirada saqlanganlarni faoliyat va muloqotda qayta tiklanishi. Qiyosiy (chogishtirma, takkoslash) psixologiya - hayvon va odam psixikasining kelib chiqishi va taraqqiyotidagi umumiylik hamda tafovutni o‘rganuvchi soha.

Qarilik psixozlari-kariyalarda 65 yoshdan oshgandan sung boshlanadigan turli psixik kasalliklar yig‘indisi.

Qaror qabul qilish- masalalarni hal qilish, oxirgi bir fikr nuqtasiga tuxtalib yechish usullaridan birini tanlashdir.

Qiziqarli psixologiya- psixologiyaning ruhiy hayotning turli sohalariga xos bo‘lgan qonunuiyatlarini ixcham ommaviy va ilmiy tilda bayon qili beruvchi maxsus soha.

Qiziqish (lot.interesum-muhim ahamiyatga ega bo‘lmok)- inson bilish ehtiyojlarining hissiy – xayajonli, ehtirosli ko‘rinishi, u faoliyatga undovchi kuch irodasidir. Qiziqish keng va tor, chuqur va yuzaki barqaror bo‘lishi mumkin.

Qiliq – inson axloqini belgilab beruvchi ko‘rinish sifatida baholanadigan ongli faoliyat; bu orqali inson o‘zini guruh,jamiatda tabiatga bo‘lgan munosabatda shaxs sifatida irodalaydi.

Qisman unutish- zarur paytda avval idrok qilingan yoki esda qoldirgan materiallarning hammasini emas, balki ayrim bo‘laqlarinigina esga tushira olmaslikdan iborat xotira jarayoni.

Qisqa muddatli xotira - ma'lum vaqt ichida kishining material bilan ishlash faoliyatida faqat avtomatlashtirilgan usullarni qo‘llanib ishlash imkoniyatini beruvchi esda olib qolish.

Qobiliyatlar – u yoki bu unumli faoliyatni muvaffakiyatli amalga oshirish sharti hisoblangan va buning uchun zarur bilim,ko‘nikma va malakalarini egallay olishni ta'minlaydigan shaxsning individual – psixologik xususiyatlari. Qobiliyatning tug‘ma asosi layoqat, zexn. U faoliyat usullarini egallash tezligi, teranligi va mustahkamligida namoyon bo‘ladi. Eng tarakkiy etgan qobiliyatlar majmui – iste'dod, daxo hisoblanadi.

Quvnoqlik –shaxsning atrofdagi kishilarga nisbatan ijobiy munosabatda irodalanadigan ijobiy optimistik kafiyatidan iborat emotsional holat.

Qo‘zg‘alish – tirik tanadagi to‘qimaning qo‘zg‘atgichga faol javob berish xususiyati

Qo‘zg‘aluvchanlik-organizmning nerv yoki emotsional qo‘zg‘alish qobiliyatiga ega bo‘lishdan iborat inluvidual xususiyat.

Qo‘zg‘ovchi-qo‘zg‘alish jarayoni keltirib chiqaradigan ob'ektiv narsa va hodisalar, ularning sifat va xususiyatlari, shuningdek, ichki organlarda sodir bo‘ladigan fiziologik hamda bioximik o‘zgarishlar yig‘indisi.

Qo'zg'alishning tuplanishi-nerv, mushak bezlarga taallukli hamda emotsional qo'zg'alishning ketma-ket ta'sir qilgan bir necha qo'zg'ovchilar natijasida kuchayishi.

Qo'msash - o'z Vatani, yaqin kishisi bilan aloqasi umrbod yoki vaqtinchalik o'zilgan shaxslarda ro'y beradigan reaktiv holat.

Qunt-muayyan faoliyat to'rini tirishkoklik, serxafsalalik va ishtiyok bilan bajarishda irodalanadigan ijobiy irodaviy sifat va xarakter hislati.

Qo'rqinch-odamning o'ziga yoki yaqin kishilariga taallukli bo'lgan haqiqiy yoki xayoliy xavf-xatarga nisbatan yuzaga kelgan emotsional holat.

Qo'rib yodlash- materialning mazmuniga tushunmasdan yod olishdan iborat salbiy esda qoldirish turi.

Qo'shimcha ranglar-boshqa ranglar bilan qo'shib, ok yoki bo'z ranglar hosil qiluvchi ranglar.Mas, kizil bilan yashilning qo'shilishi ok rangni hosil qiladi.

R

Rapport (fr.rapport-takrorlanadigan)- gipnoz jarayonida gipnozchi bilan gipnoz qilinuvchi o'rtasida gipnozchi tomonidan o'rnatiladigan nutqiy aloqa.

Ratsionalizm (lot.rationalis-aqliy, oqilona) -bilish nazariyasidagi bilimlarning manbai va ularning to'g'riligining mezoni aqlidir, deb da'vo qiluvchi metafizik oqim.

Raven metodikasi-ing. psixologi Raven tomonidan ishlab chiqilgan qobiliyatni aniqlash testi.

Raddiya-tafakkurning turli operatsiyalari hamda formalaridan foydalangan holda biror fikrning yolg'on ekanligini isbotlashdan iborat bo'lgan mantiqiy operatsiya.

Ranglar aralashmasi qonuni-ko'z tur pardasiga bir vaqtning o'zida turli uzunlikdagi nurlar ta'sir etishi natijasida shu ta'sir etayotgan ranglarning birortasiga o'xshamaydigan qo'shimcha rangning paydo bo'lishi.

Rang ko'rligi-ranglarning sezish qobiliyatining to'liq yoki qisman buzilishi.

Rang sezish- ko'zning idrok qilinayotgan narsa va hodisalarning rangini ajrata olish qobiliyati.

Rang toni-muayyan rangni boshqa rangdan ajratib turuvchi maxsus rang sifati. Odam ko'zi 150 ga yaqin ranglarni ajrata olish qobiliyatiga ega.

Readaptatsiya (lot.re-boshqadan, yangidan, adaptatio-tuzalmok, to'g'rilmok)- ruhiy kasallika uchrab, maxsus davolash ko'rsini o'tgandan bemorning yana mehnat faoliyatiga kaytishi.

Reaktiv holat-og'ir ruhiy azoblanish natijasida paydo bo'ladigan psixik kasalliklar. (depressiya, vaxima,qo'rquv va b.)

Reaktologiya (lot.re-qarshi,actio-harakat,logos-ta'limot)- inson psixikasini tashqi qo'zg'ovchilarga nisbatan qaytariladigan reaksiyalardangina iboratdir deb hisoblovchi mexanistik oqim.

Reaksiya (lot.re-qarshi,actio-harakat)-organizmning tashqi va ichki ta'sirotlarga qaytariladigan javob harakati.

Reaksiya vaqti – stimul yuzaga kelishidan boshlab reaksiya boshlangunga qadar o'tadigan vaqt.

Reallik-inson ongidan tashqari mavjud bo'lgan ob'ektiv voqelik.

Reduktsiya (lot.reductio-o'z holiga qaytarish)- a'zolarning oddiylashish tomonga rivojlanishi

Regressiya – xulq-atvorning juda sodda, ba'zan infantil holatga kaytishi

Rezidentlik – u yoki bu to'siqqa bo'lgan sabr-bardosh, qarshilik ko'rsata olish.

Reyting-(ing.rating-baholash, darajalash,turkumga kiritish)- talabalar, o'quvchilar o'quv faoliyatini baholash.Mas.(seminar, lab-ya, referat yozish,test, kollokvium va x.

Relaksatsiya (lot.relaxatio-yumshatmok)- odamdagi jismoniy zo'riqishning psixik keskinligini tugashi natijasida bo'ladigan tinchlik, osoyishtalik holati.

Relyativizm (lot.-relativus-nisbiy)-inson bilimlarining nisbiy xarakterini ro'kach qilib, ob'ektiv olamni bilish mumkinligini inkor etuvchi soxta, idealistik ta'limot.

Reministsentsiya (lot.reminiscentia-eslamok)- oldin qabul qilinib, keyinrok deyarli unutilganni kechikib esga tushirish, jarayoni, ya'ni vaqtinchalik unutish holati.

Reproduktiv xayol-biror narsani uning og'zaki tasviri yoki shartli irodasi chertyoj, sxema kabilar asosida tasavvur qilishdan iborat xayol turi.

Reproduktiv tormozlanish-o'xshash elementlarga ega bo'lgan asositsiyalarning o'zaro tormozlanishi natijasida avval o'zlashtirilgan materiallarni esga tushirishning qiyinlashuvi.

Respondent (lot.respondent-javob beruvchi)- psixologik tadqiqotda ma'lum bir savolga javob beruvchi kishi.

Retentsiya –xotiraning idrok qilingan narsa va hodisalarni saqlab qolish funktsiyasi.

Retikulyar formatsiya (lot.formatio reticularis-tursimon boglam)-bosh miya tana qismidagi (uzunchok miya, o'rta miya) nerv hujayraralari bo'lib, qalin to'rni eslatadigan o'simtalarga egadir.

Retrograd amneziya (lot.retrogradus-orqaga ketuvchi, mneme-xotira)-ilgari yuz bergan voqea-hodisalarni esda saqlagan holda xozir sodir bo'lgan voqea va hodisalarni unutishdan iborat xotira patologiyasi.

Refleks (lot.reflexus-aks etish)- organizmning retseptorlar qo'zg'alishiga javob reaksiyasi. Vujudga kelgan qo'zg'alish markaziy nerv sistemasiga o'zatilgach, u ham qo'zg'alish bilan javob qaytaradi. Qo'zg'alish efferent nervlar orqali turli a'zolarga uzatiladi.

Shartli reflyeks-orttirilgan, shartsiz ryeflyeks – tug'ma refleks hisoblanadi.

Refleksiya (in'ioks,tajalliy) (lot.reflexus-aks ettirish) -sub'ektning u bilan muloqotga kirishgan sherigi tomonidan kay tarzda idrok etilishini anglab yetishi.

Retsidiv - yo'qolib ketgandayoq bo'lib tuyulgan xususiyatni, holatni qayta ro'y berishi, takrorlanishi.

Retsipiyent (lot.recipientis-qabul qiluvchi kishi)- o'ziga yo'llangan xabarni qabul qiluvchi qilib oluvchi.

Rivojlanishning eng yakin zonasi- murakkab vaziyatni hal etishda bolaning mustaqilligi hamda kattalar rahbarligida bajarilgan vazifa orasidagi farq.

Refleks yoyi-refleks jarayonida nerv qo'zg'alishi o'tadigan yo'l, refleks hodisasi amalga oshiriladigan nerv yo'li.

Refleks xalqasi-reflektor aktning ma'lum bir qo'zg'ovchiga tegishli javob qaytarish bilangina tamom bo'lmasdan, retseptorlar yoki ishchi a'zolardan muayyan harakatning qanday bajarilayotganligi haqida markazga aks signallarining kelib turishidan iborat yaxlit sistema.

Retseptor (lot.recipere-qabul qilmok) -tashqaridan yoki organizm ichki muhitidan ta'surotni qabul qilib va uni nerv impul'slariga aylantirib, markaziy nerv sistemasiga utkazib beradigan sezuvchi nerv tolalari uchlari yoki maxsus hujayraralar (ko'z tur pardasi, ichki quloq va b.)

Rigidlik (lot.regidus-qattiq, mustahkam)- biror holatdan boshqa holatga o'tishning qiyinligi, o'zgarishlarga qarshilik qilish, inertlik, fikrni uqtirib bo'lmaslik. R.ni kognitiv, effektiv va motivatsiyali turlari mavjud.

Rivojlanish- oddiydan murakkabga, pastdan yuqoriga qarab o'sishdan o'zgarishi.

Ritor (yunon.rhitor-notik)-qadimgi yunon va rimliklarda notqlikdan dars beradigan o'qituvchi, balandparvoz, lekin kam mazmunli iboralardan tuzilgan nutq so'zlovchi «notiq».

Ritorika-notqlik nazariyasi, notqlik san'ati haqidagi fan, chiroyli, lekin mazmunan kambag'al nutq.

Rolli o'yin – maktabgacha va maktab yoshidagi bolalarning yetakchi faoliyati. Unda bolalar ma'lum rolga kiradilar.

Rolli trening- guruh a'zolari tomonidan ma'lum rolgarni mashq qiladi.

Rorshax testi-ranglarning farqli xarakterini o'rganuvchi test.

Romantik - kelajakka yaxshi ko'z bilan qarovchi kelajak uchun xavf va qiyinchiliklardan ko'rkmovchi, ishchan va irodali, qat'iy xarakterli shaxs.

Rotatsizm (yunon.rho harflari-«r»)- «r» tovushini talaffuz qila olmaslikdan iborat nutq kamchiligi.

Ruhlanish – shaxsning yangilik qilish va ijod etishiga undovchi ruhiy ko‘tarinkilik, ijodiy hayajonli, faollik holati.

S

Savodxonlik-og‘zaki va yozma nutq malakalarining adabiy til normalariga asosan o‘zlashtirilishi.

Savdo psixologiyasi – haridorlarga xizmat qilishning psixologik omillari bilan shug‘ullanadi.

Sadizm - azob berish, qaqshatishga ehtiroz bilan intilish, boshqalar tashvish g‘amidan lazzatlanish, birovga jabr qilishga intilish.

Salbiy hislar-ob'ektiv voqealikka bo‘lgan va o‘zaro munosabatimizdan kelib chiqadigan yoqimsiz kechinmalar.

Saloxiyat – qobiliyat so‘zining sinonimi. Toshkent shevasida iktidor deb ham yuritiladi.

Sangvinik – (yunon.sanguis-kon) ruhan kuchli, faol, harakatchan, tez va yorokin kiyofali, hissiyoti o‘zgaruvchan, nutqi tez, ba'zan e'tiborsiz va shoshiluvchan bo‘lgan temperament turi.S. inson dilkash va mehribon bo‘ladi.

Sangvinik temperament (lot.sanguis-kon, temperamentum-qismlarning zaruriy nisbati)-shaxsning tez, kuchli lekin beqaror emotsional qo‘zg‘aluvchanligi va psixik jarayonlari bilan sifatlanadigan individual xususiyati.

San'at psixologiya- psixologiyaning badiiy ijodiyotning psixologik mazmunini, san'at asarlarini idrok qilish va tushunish qonuniyatlarini va badiiy tarbiyaning psixologik problemalarini o‘rganuvchi mustaqil sohasi.

Sarosima-psixik holat, unda tashqi ta'sirlar natijasida kishida, kishilar guruhida umumiy qo‘rquv va ushbu vaziyatdan chiqish holatini qidirish xususiyati paydo bo‘ladi.

Statik sezgilar-og‘irlik kuchining yo‘nalishiga nisbatan gavdaning fazodagi holatini sezishdan iborat sezgi turi.

Sezgilar – ob'ektiv reallik xossalarning inʼikosi, ana shu xossalarning sezgi organlariga ta'siri va bosh miya nerv mexanizmlarini qo‘zg‘atishi natijasida vujudga keladi. Sezgi- dunyoning bilishning boshlang‘ich nuqtasi. Sezgi turlari har xil: to‘yish, eshitish, silkinish, hid bilish va b. Sezgining sifat xususiyatlari uning modalligi deyiladi.

Sezgi ambivalentligi (yunon.amphi–pristavka,obozn.dvoyst-t,lot.vakentia-kuch)- ba'zi bir ob'ekt uchun bir paytda seziladigan bir necha hissiyotli munosabatlar orasidagi o‘zaro qarama-qarshilik, ixtilof.

Sezgi a'zolari – sezuvchi nerv hujayralarari va qo'shimcha tuzilmalardan tuzilgan ko'rish, eshitish, gravitatsiya, hid bilish, ta'm bilish a'zolari.

Sezgi a'zolarining sensibilizatsiyasi-ma'lum bir qo'zg'ovchining ta'sir etishi natijasida sezgi a'zolari sezgirligining ortishidan iborat qonuniyat.

Sezgi a'zolarining quvvati-sezgi a'zolarining maxsus quvvati haqidagi qonun bo'lib, bu qonunga binoan sezgi a'zolari tashqi olamdagi narsa va hodisalarning ta'sirini aks ettirmay, balki sezgi a'zolarining o'ziga xos quvvatini qo'zg'ovchi tashqi turtki deb hisoblanadi.

Sezgi chagarasi- minimal kuchga ega bo'lgan qo'zg'ovchining bilinar-bilinmas ta'sirini sezishning quyi chegarasi, eng yuqori kuchi ta'sirni sezishi (maksimal) yuqori chegarasi deyiladi.

Sezgirlik – ozgina farq etuvchi o'zaro ta'sirlarga yoki nisbatan kuchsiz ta'sirlarga javob bera olish qobiliyati o'ta sezuvchanlik.

Semantik (yunon.semantic-bildiradigan, irodalaydigan) -ma'noli so'zning ma'nosiga qaratilgan.

Senzitivlik (lot.sensus-hissiyot)-sezgilarining turli xil ta'sirotlarga nisbatan kuchli va tez qo'zg'alishi

Senzitiv yosh davrlari-bunda ma'lum yosh davri xos psixik xuusiyat va jarayonlar, yuqori darajada yaxshi hisoblanadi.

Sensibilizatsiya (lot.sensibilis-sezuvchan, ta'sirchan)-ichki omillar qo'zg'atgich ta'sirida nerv analizatorlari sezgirligining oshishi.

Sentimentalizm (fr.sentimentalisme-sezuvchanlik)-sensor sezgirlikdan farq qiluvchi haddan tashqari emotsional sezgirlik, narsa va hodisalarga o'ta emotsional munosabatda bo'lishi.

Sensor sezgilar (lot.sensus-sizgi, his) -sezgi a'zolariga tegishli bo'lgan sezgilar.

Sensor buzilish – sezgi a'zolari faoliyatining buzilishi.

Sensorika – sezgi va idrokning birgalikda umumlashtiruvchi tushuncha.

Sensomotor koordinatsiya (lot.sensus-sezgi,motor-harakatlantiruvchi, coordinatio-moslashish)- sezgi a'zolaridan olingan signallar bilan unga javob harakatining mos kelishi.

Sechenov tormozlanishi-1862 yili Sechenov tomonidan ochilgan kashfiyot bo'lib, yuqorigi markazlarning, xususan ko'ruv nervini toosh to'zi kristali bilan qo'zg'atish natijasida baka orqa miya refleksining tormozlanishidan iborat.

Seskanuvchanlik-tirik organizmlarning ta'sirlarga biologik ahamiyatga ega javob qaytarish qobiliyati.

Signal – biror hodisa haqida organizmga axborot olib boruvchi va tirik organizmni bu hodisaga yo'naltiruvchi jarayon yoki hodisa. (berilgan javob).

Sigmatizm (yunon. «sigma»-E harfining nomini bildiradi)-s,z,ts,sh,j,ch tovushlarini noto‘g‘ri talaffuz qilishdan iborat nutqiy kamchilik.

Sillogizm – juz‘iy va umumiy xulosalar asosida keltirib chiqariladigan sodda xulosa.

Simbioz (yunon.simbiosis-birga yashash) -ikki organizmning bir-biriga foyda keltirgan holda birga yashashi.

Simvolizm (yunon.symbolon-belgi, nishon)- sezgilar, ob'ektiv voqeilikdagi narsa va hodisalarning aksi, nusxasi emas, balki ular haqidagi shartli belgilardir. Simulyatsiya (lot.simulatio-yolg‘on, mugombirlik)- biror maqsad yo‘lida o‘zini kasalga o‘xshash qilib ko‘rsatish orqali boshqalarni aldash, o‘zini kasallikka solish, soxta xulq-atvor ko‘rinishi.

Simpatiya (yunon.sympatheia-raxmdillik)- biror narsaga yoki boshqa shaxsga nisbatan ichki moyillik.

Simpatik nervlar-orqa miyaning kukrak va bel qismidan chiqadigan vegetativ nerv tolalari.Simpatik nervlar ichki a'zolar faoliyatini ayniqsa hissiyotni boshqarishda faol rol uynaydi.

Sinergiya – bir yo‘nalishda ikki yoki bir necha a'zolarining birgalikdagi ta'siri.

Sinkretizm (yunon.sinktretismos-birlashish)-biror bir narsaning boshlang‘ich holatini xarakterlovchi bir butunlik, bo‘linmaganlik.

Sindrom (yunon.syndrome-tuplanish, kechishi)– u yoki bu kasallikka xos bo‘lgan belgilar majmui.

Sintez (yunon.synthesis-birlashtirish, qo‘shish)-- bir butun narsani qismlarga ajratib tahlil qilish natijasida ajratilgan qismlarni qayta birlashtirib umumiy xulosa chiqarish, u tahlil bilan bog‘liq.

Sinesteziya (yunon.sinaisthesos-birgalikda his qilish, bir paytdagi sezgi)- bir tur modallikdagi sezgini boshqa modallikdagi sezgiga birlashini oqibatida yuzaga keladigan qo‘zg‘alish.

Sinchkovlik-bilishga qiziquvchanlikning biror narsaga kuchli intilishidan iborat bo‘lgan qisqa muddatli turi.

Soddalik-har qanday sifatlarga ishonaverish, ya'ni tankidiy hamda mustaqil tafakkurga ega bo‘lmasdan iborat salbiy xarakter hislati.

Solishtirish (kiyoslash, takkoshlash) – alohida ob'ektlar orasidagi o‘xshashlik va farqlarni aniqlash.

Solipsizm (lot. solus-yagona, birdan bir)- reallik deb faqat «men» deb o‘zini yagona biluvchi tashqi dunyo mavjudligini inkor etuvchi falsafiy oqim.

Sistema (yunon.-systema-birlashma, bir butun)- umumiylikni tashkil etuvchi ko‘p qismlarning o‘zaro bog‘liqligi tizimi.

Skepsis (yunon.skepsis-shubxa, qarab chiqish)-biror narsa yoki hodisaga, ma'lum bir toifa kishilarga ishonmaslik, shublanmok.

Solipsizm (lot.solus-yagona,birdan-bir,ipse-o'zim)-birdan-bir reallik deb faqat o'zining «men»ini, ya'ni o'z-o'zini anglashini yoki individual ongini tan olib, tashqi dunyoning mavjudligini inkor qiluvchi sub'ektiv idealistik falsafiy oqim.

Somnambo'lizm (lot.somnus-uyqu, ambulare – yurmok, sayr qilmok)-odamning uyqu holati bo'la turib, o'rnidan turib yuruvchi, ayrim hatti harakatlarni bajaruvchi kasalligi.

Somatik (yunon.soma-tana)- tananing funktsiyalar bilan bog'liq bo'lgan holatlari.

Sofizm (yunon.sophisma-uydirma, ayyorlik)- tafakkur jarayonida ikki ma'noli tushunchalarga asoslangan hodisalarning alohida tomonlarini ajratib olib, ataylab xato ko'rilgan haqiqat deb ataladigan mulohazalar.

Sotsializatsiya (lot.societas-jamiat)- o'zaro munosabatlar tizimi bilan psixologik kovushuvchanlikni aniqlash maqsadida guruh va jamoalardagi shaxslararo munosabatlarni o'rganishdan iborat psixologik tadqiqot metodi.

Sotsiogramma – guruhdagi shaxslarni o'zaro munosabatlarini o'rganish maqsadida o'tkaziladigan sotsiometrik test natijalarini matematik qayta ishlashdan hosil bo'ladigan chizma.

Sotsiometriya usuli – o'zaro munosabatlari va psixologik moslashuvini aniqlash, guruh, jamoani shaxslararo munosabatlarini psixologik tekshirish va tahlil qilish usuli. (A.Moreno).

Spiritizm (lot.spiritualis-ruh, arvoh)- ob'ektiv reallikni materiyaning birlamchiligini inkor etib, dunyoning faqat «ilmiy mohiyati» tan oluvchi g'ayri ilmiy, reaksion falsafiy oqim.

Spontanli (lot. spontanlus-o'z-o'zidan)- o'z o'zidan yuzaga keladigan holat.

Sport psixologiyasi – sportchilar shaxsi va faoliyatining psixologik xususiyatlari, mashqiy chiniqtirish va musobaqaga tayyorligining psixologik mezonlari kabilarni o'rganuvchi soha.

Statistik metod (lot. status-holat, yunon.methodos-tadqiqot,-) utkazilgan tadqiqot natijalarini miqdoriy hisoblab chiqish usuli.

Status (lot. status-holat)- insonning shaxslararo munosabatda jamoada egallaydigan o'zni, obro'si, nufo'zi.

Stenik hislar (yunon. sthenos-kuch)- shaxs faolligini oshiradigan hissiyot. Mas: xursandchilik va tushkunlik x-k.

Stereotiplik – hatti-harakat, fikrlarning o'zgarmasdan takrorlanishi, bir fikrdan boshqa fikrga o'tishning qiyinligi.

Stereotiplashtirish – xulq-atvor ko‘rinishlarini tavsiflash. Ularni xozirgacha aniq va tanish deb sanalgan, ya'ni ijtimoiy andazalarga mos keladigan hodisalar jumlasiga kiritish yo‘li bilan ularning sabablarini izohlash.

Stimul (lot. stimulus-halachup)- retseptorlarda qo‘zg‘alish jarayonini vujudga keltiruvchi ichki yoki tashqi ta'sir.

Stress (ing.stress-zo‘riqish) - to‘satdan va kuchli ta'sirot natijasida hosil bo‘ladigan ruhiy zo‘riqish holati.

Strukturali psixologiya-psixologiyadagi psixikaning yaxlitligi yoki strukturaligi g‘oyasini ilgari surgan bir qancha oqimlarning nomi.

Styudent mezoni (X2 kriteriysi) -taqsimlashning to‘g‘riligini , farqlarini v bog‘liqligi haqidagi o‘lchov.Hajmi katta bo‘lmagan tanlov guruhlarining o‘rta arifmetik qiymatlarini takkoslash uchun qo‘llanadi.

Subdominanta (lot. sub-tagida, ostida, dominans-hukmron)- muayyan nerv markazidagi asosiy qo‘zg‘alish markazi –dominantaga buysunuvchi nerv markazlaridan biri.

Sublimatsiya-psixologiya fanida S.termini past, asosan seksual-shahvoniy quvvatning ijtimoiy foydali yuksak maqsad va ob'ektlarga yo‘naltirilganishini, kuchirilishini belgilash uchun Z.Freyd tomonidan tavsiya etilgan.

Substantsiya (lot.substantia-moxiyat)- barcha narsa va hodisalarning negizi, tub mohiyati.

Substrakt (lot.substratum-asos, tayanch, negiz)- xilma-xil hodisalarning umumiy asosi.

Subyekt (lot.subgestum-odam, kishi)- ob'ektiv dunyoni biluvchi, uni o‘zining ehtiyoj va qiziqishlariga moslab o‘zgartiradigan ongli mavjudot.

Suggestiya (lot.suggestia-ta'sir qilish, ishontirish) –psixik ta'sir ko‘rsatishning alohida formasi, ayniqsa, so‘z orqali ta'sir ko‘rsatish formasi.

Sud psixologiyasi – jinoiy jarayon ijtirokchilari xulq atvorini psigik xususiyatlarini o‘rganuvchi soha.

Suitsid – kuchli ruhiy xayajonlanish yoki ruhiy kasallik oqibatida o‘z joniga qasd qilish.

Sun'iy aql-birorta odam yoki guruh kishilari bajara oladigan murakkab aqliy vazifalarni bajaradigan suni'y yaratilgan qurilma.(mas.EXM)

Sun'iy intellekt- bir yoki bir necha kishi tomonidan amalga oshiriladigan murakkab aqliy faoliyatni amalga oshiruvchi sun'iy ko‘rilma.

Surdopedagogika (lot.surdus-kar, yunon.paidagoguke-tarbiya)- kar va sust eshituvchi psixik rivojlanish muammolarini o‘rganuvchi defektologiya bo‘limi.

Suhbat- psixologiyaning og‘zaki muloqot qilish yo‘li bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri yoki bivosita ma'lumot olish jarayonidir.S. yordamida shaxsning qiziqishlarini,

dunyoqarashini, e'tiqodini, nutqiy xususiyatlarini va boshqa sifatlarini o'rganilishi mumkin.

So'zli – mantiqiy tafakkur-tushunchalar ustida mantiqiy amallar bajarish yordamida amalga oshiriladigan tafakkur turi.

So'nish- ma'lum sharoitlarda qonuniy hosil bo'ladigan jarayonlarning susayishi va keyinchalik yo'qolib ketishi.

Sfimograf (yunon.sphygmos-pul's urishi, graphe-yozaman)-pul's to'lqinlarini yozib oluvchi maxsus asbobdir.

Sxolastika (lot.scholasticus-maktabga oid)-o'rta asr feodal jamiyatdagi diniy-idealistik falsafaning umumiy nomi.

Serebratonik-sezgirligi kuchli, juda sergak, o'z ichki dunyosiga yo'nalgan kishilar tipi.

Sinizm (yunon.kynismos-xayosizlik)-uyat, vijdon hissidan maxrum bo'lib, ochikchasiga beodoblikdan iborat tuban xarakter hislati.

Sh

Shabko'rlik- ko'z tur pardasidagi tayokcha shaklidagi ko'ruv hujayraralarining to'liq yoki qisman ishdan chiqishi, bu kosh korayganda, shom tushgan paytdagi yaxshi ko'ra olmaslik.

Shakllantiruvchi tajriba- psixologiya metodi, bu metod orqali shaxsda zaruriy psixik jarayon yoki sifatlar rejali ravishda shakllantiriladi.

Shartli refleks (lot.reflexus-aks etish)- hayvon va odamlarda hayot kechirish jarayonida tug'ma reaksiyalarga nisbatan yangi, ancha harakatchan reaksiya shakllari. U tug'ma shartsiz reflekslar asosida shakllanadi.Shartli qo'zg'ovchiga javob berishdan iborat refleks.

Shartli refleksning so'nishi- shartli qo'zg'ovchini shartsiz qo'zg'ovchi bilan mustahkamlamasdan, bir necha marta takrorlash natijasida hosil bo'ladigan tormozlanish.

Shartli tormozlanish- ma'lum shart- sharoitlarda maxsus hosil qilinadigan tormozlanish turi.

Shartli guruh- odamlarning ayrim belgilari (yoshi, kasbi va x-k.) ga qarab guruhga birlashuvi.

Shartsiz reflekslar (lot.reflexus-aks etish)- reflektor nazariyasining asosiy tushunchasi bo'lib, tashqi muhitning ma'lum ta'sirotlariga organizmning nerv tizimi orqali ko'rsatadigan javob reaksiyasi.U tug'ma (irsiy)bo'ladi. Masalan, ko'zning pikipirashi, chakalokning emishi (I.Pavlov).Har qanday ta'sirga instinktiv javob berishdan iborat tug'ma refleks.

Shartsiz tormozlanish- oldindan hosil qilinmasdan, tabiiy holda sodir bo'ladigan tormozlanish.

Shartsiz qo'zg'ovchi- organizmning reflektor harakatlarini tabiiy holda yuzaga keltiradigan qo'zg'ovchi.

Shaxs-ijtimoiy munosabatlarga kiruvchi va ongli faoliyat bilan shug'ullanuvchi betakror odam.

Shaxsdagi aktsentrlashtirish (lot.-accentus-urg'u)- shaxsdagi ba'zi xarakter xususiyatlariga ortiqcha urg'u berilishi va ajratib chiqarishni anglatuvchi tushuncha. K.Leongard tomonidan kiritilgan.

Shaxs individual xususiyatlari-shaxsga tegishli bo'lgan o'ziga xos temperament, xarakter va qobiliyatlari majmui.

Shaxs faolligi - kishining tevarak-atrofga munosabati birgalikdagi faoliyat va ijodiy ish jarayonida namoyon bo'ladigan ijtimoiy ahamiyatga molik o'zgarishlar qila olish layoqati.

Shaxslararo munosabatlar – odamlarning birgalikdagi faoliyati va muomalasida bir-birlariga ularning xarakteri va o'zaro ta'sirida ob'ektiv namoyon bo'ladigan o'zaro aloqalari.

Shaxslararo moslik-muloqot va birlikdagi faoliyatda bo'layotgan odamlarning qiziqishlari, motivlari, ehtiyojlari, xarakteri, temperamentlari, dunyoqarashi va shaxslararo o'zaro ta'sir uchun zarur induvidual psixologik xarakteristikalarining mosligi.

Shaxsning intilish darajasi-odamning o'zini qobiliyatli deb hisoblaydigan darajada maqsadga erishishga intilishi.Bu esa odamning faoliyatini va hatti-harakatlarga ta'sir etadi.

Shaxsning talab darajasi-shaxsning o'zi uchun zarur bo'lgan og'ir yoki yengil narsa va hodisalarni belgilovchi shaxs xarakteristikasi.U utmishdagi muvaffikiyat va muvaffikiyatsizlikni hisobga olgan holda irodalanadi.

Shaxs testlari (ing.test-tekshirmok)- psixodiagnostika metodlari. Uning yordamida shaxsning turli induvidual tomonlari –qadriyatlari, munosabatlari, emotsional, motivatsion hamda shaxslararo xususiyatlari, xulq-atvorlarining shakllari ulchanadi.

Shaxslararo munosabatdagi kelishmovchilik – bu quyilgan talab –iltimos yoki buyruqning o'zaro munosabatda bo'layotganlar uchun mos kelmasligi.

Shaxsning o'ziga xosligi –har bir shaxsda boshqa shaxslardagi ayrim umumiy xususiyatlar bilan bir qatorda faqat shu shaxsgagina mos bo'lgan psixik xususiyatlar.

Shaxsning yo'l-yuriklari – uning u yoki bu ehtiyojini kondirilishiga yordam berishi mumkin bo'lgan faoliyatga tayyorligini moyilligini o'zi tomonidan anglanilmaydigan holati.

Shaxs yo'nalganligi – mavjud vaziyatga nisbatan bog'liq bo'lmagan, shaxs faoliyatini yo'naltiruvchi, barqaror motivlar majmui.

Shaxs rivojlanishi-tarbiyalanishi va ijtimoiylashuvi natijasida individning xususiyati sifatida shaxsning shakllanish jarayoni.

Shahvoniylik –jinsiy hayotga haddan tashqari xirs quyishdan iborat salbiy odat yoki xarakter hislati.

Shahvoniy hislar-jinsiy e'xtiyoj va qiziqishlarning kondirilishi yoki kondirilmaslgi munosabati bilan ro'y beradigan yoqimli hamda yoqimsiz kechinmalar.

Shijoat- qiyin, xavfli vaziyatlarda kishining to'g'ri yo'l va asl maqsaddan chekinishiga yo'l ko'ymaydigan kuch. Uning sinonimi-botirlik.

Shizofreniya (yunon.schizo-bo'lmok, maydalamok,phren-aql)- ruhiy kasallik, asosiy belgilari-lokaydlik, mujmallik odamovilik va b. Turli patologik holatlar –alaxsirash, vasvasaga tushish, xayajonlanish va xk. Asosan xronik kechadi, ko'proq o'smirlik davrida boshlanadi.

Shkalalash (ing.scale-norvon)-son tizimi yordamida aniq jarayonlarni modellashtirish metodi. Psixik jarayonlarni matematik tahlil qilishga yordam beradi.

Shok (ing.shock-zarba)- qattiq ruhiy yoki jismoniy ta'sirlardan zarba olish natijasida organizmning lat yeyishi, shikastlanishi.

Shuxratparastlik-arzon obro'-e'tibor kozonishga jon-jaxdi bilan intilishdan iborat juda past xarakter hislati.

Ch

Chaqqon tip- nerv tizimining kuchli qo'zg'alish va tormozlanish jarayoniga ega bo'lgan tip.Ch.t terminini I.P.Pavlov tomonidan kiritilgan.

Chegaradan tashqari tormozlanish- maksimal darajada kuchga ega bo'lgan qo'zg'ovchi ta'siriga nisbatan sodir bo'ladigan shartsiz tormozlanish turi.

Chegara osti qo'zg'ovchilari –sezgi chegaralaridan past minimal kuchga ega bo'lgan, analizatorlarga ta'sir etsa ham bizga deyarli bilinarli sezgi hosil qilmaydigan qo'zg'ovchilar.

Charchoq – Jismoniy va ruhiy kuchlarning kamayishi, diqqat va motivatsiya pasayishi.

Chaqnoq reaksiya – Kuchli hayrat yoki xavf tufayli organizmning tez reaksiya bildirishi.

Cheklovchi ishonchlar – Insonning o'zini cheklaydigan va rivojlanishini to'suvchi ong ostidagi ishonchlar.

Cheklovchi motivatsiya – Qo'rquv yoki ijtimoiy normalar tufayli faoliyatdagi cheklovlar.

Cheklov komplekslari – Insonning o'ziga ishonmasligi va shaxsiy cheklovlar tufayli imkoniyatlarini foydalana olmasligi.

Chuqur fikrlash – Masalalarni chuqur tahlil qilish va ularning mohiyatiga yetish qobiliyati.

Chuqur hissiy bog‘liqlik – Insonning boshqa odamlar bilan hissiy aloqada bo‘lishi.

Cheklovchi ta'sirlar – Jamiyat, oila yoki madaniyat tomonidan insonga qo‘yilgan psixologik cheklovlar.

Cheklovchi stress – Insonning imkoniyatlarini cheklovchi va faoliyatni to‘xtatuvchi stress holati.

Cheklangan kognitiv qobiliyatlar – Xotira, diqqat va tafakkurning to‘laqonli ishlamasligi.

Chuqur o‘ylash jarayoni – Masalalarni to‘liq anglash va muammolarni kompleks hal qilish qobiliyati.

Cheklangan ijtimoiy qobiliyatlar – Jamiyat bilan o‘zaro munosabatda muammolarga duch kelish holati.

Cheklangan nutq qobiliyati – Insonning erkin va ravon gapira olmasligi.

Cheklovchi psixologik himoya – Ongning noxush voqealardan himoya qilish uchun cheklovlar qo‘yishi.

Cheklangan shaxsiy o‘sish – Insonning rivojlanishini to‘suvi ichki yoki tashqi omillar.

Chuqur stress holati – Kuchli psixologik bosim va uning uzoq muddatli oqibatlari.

Cheklangan ijodkorlik – Tasavvur va ijodiy qobiliyatlarning cheklanganligi.

Cheklovchi iroda – Insonning o‘z harakatlarini cheklaydigan ichki mexanizmlari.

Chuqur motivatsiya – Insonni ichidagi chuqur omillar bilan harakatga keltiruvchi kuch.

Cheklangan hissiyotlar – Insonning tuyg‘ularni erkin ifoda eta olmasligi.

Cheklangan emotsional barqarorlik – His-tuyg‘ularni boshqara olish qobiliyatining pastligi.

Cheklangan uxlash qobiliyati – Uyqu jarayonining buzilishi va psixikaga ta'siri.

Chuqur hafsalasizlik – Insonning o‘z hayoti va faoliyatiga qiziqishini yo‘qotishi.

Cheklangan muloqot qobiliyati – Odamlar bilan samarali munosabat o‘rnatishdagi qiyinchiliklar.

Cheklangan ijtimoiy faollik – Jamiyatda faol ishtirok etmaslik tendentsiyasi.

Cheklangan shaxsiy erkinlik – Insonning o‘zini erkin his qila olmasligi.

Cheklangan tafakkur – Masalalarga bir tomonlama yondoshish va chuqur fikrlay olmaslik.

Chuqur depressiya – Kuchli va uzoq davom etadigan tushkunlik holati.

Cheklangan iroda kuchi – Maqsadga erishishda qat'iyatsizlik va iroda kuchining pastligi.

Cheklangan intilish – Insonning yangi narsalarni o'rganish va rivojlanishga qiziqishi yo'qligi.

Cheklangan diqqat kontsentratsiyasi – Diqqatni bir nuqtaga jamlashda qiyinchiliklar.

Chuqur ruhiy jarohat – Kuchli psixologik travmalar oqibatida yuzaga kelgan holat.

Cheklangan motivatsiya strategiyalari – Maqsadga erishish uchun yetarli motivatsiyaning yo'qligi.

Cheklangan ichki erkinlik – Insonning o'z xayollari va fikrlarini erkin ifoda qila olmasligi.

Chuqur ishonchsizlik – Boshqalarga va o'ziga nisbatan to'liq ishonmaslik.

Cheklangan qarashlar – Ongning yangi g'oyalarga ochiq emasligi.

Cheklangan qobiliyatlar sindromi – Psixologik yoki jismoniy cheklovlar tufayli imkoniyatlar cheklanishi.

Chuqur xotira jarayoni – Xotirada ma'lumotlarni chuqur saqlash va qayta ishlash mexanizmi.

Cheklangan psixologik himoya mexanizmlari – Ongning xavfli ta'sirlardan himoya qilish qobiliyatining cheklanganligi.

Chuqur xavotirlanish – To'xtovsiz tashvish va stress holati.

Cheklangan senzitivlik – Insonning his-tuyg'ular va tashqi ta'sirlarga past sezgirligi.

Chuqur ruhiy bo'shliq – Insonning hayotida ma'no yo'qolishi va motivatsiya pasayishi.

Cheklangan dunyoqarash – Insonning yangi bilim va g'oyalarga ochiq emasligi.

Chuqur intuitsiya – Insonning voqealarni his qilish va oldindan bilish qobiliyati.

Cheklangan ijtimoiy munosabatlar – Jamiyatda boshqalar bilan aloqa qilishda qiyinchiliklar.

Chuqur shaxsiy transformatsiya – Insonning ruhiy va shaxsiy rivojlanish jarayoni.

Cheklangan ego – Insonning o'z shaxsiy qiymatini kam baholashi.

Chuqur shubha – Boshqalarga va voqealarga doimiy ravishda shubha bilan qarash holati.

Cheklangan ruhiy barqarorlik – Stress va muammolarga qarshi turish qobiliyatining pastligi.

Chuqur shaxsiy muammolar – Insonning o‘z shaxsiy hayotida yuzaga keladigan jiddiy psixologik muammolar.

T

Taassurot- tabiat, jamiyat , inson tafakkuri hodisalari haqidagi muayyan tasavvurlar, tushunchalar, hukmlar majmuasidan iborat psixik maxsul yoki ong mazmuni.T. shaxs ehtiyojlari, qarashlari, e'tiqodi va dunyoqarashiga mos yoki mos kelmasligiga qarab ijobiy va salbiy bo‘lishi mumkin.

Tabiiylik-atrofdagi kishilar bilan bo‘lgan muomala va munosabatlarda va hatti-harakatlarda shaxs xulqi yoki psixikasik hayotining ob'ektiv namoyon bo‘lishidan iborat psixik xarakter hislati.

Tabiiy guruh (ing.training group- mashq guruhi)- shaxslararo munosabatlar tizimida uning a'zolariga ta'sir ko'rsatib, ularga muloqot malakasini va o'zaro ta'sirni rivojlantirishga qaratilgan qisqa muddatli ochik munozara tarzida utkaziladi.

Tabiiy eksperiment (lot.experimentum-sinov, tajriba)- o‘yin, mehnat va o‘quv faoliyatini tekshiriluvchiga sezdirmasdan psixologik o‘rganish usuli.

Tavtologiya (yunon.tauto-o‘shaning o‘zi, logos –ta'limot)- muayyan narsa yoki hodisani, uning muhim belgilarini ko'rsatish orqali emas, balki uning o‘zi orqali ta'riflashdan iborat fikrlash jarayonidagi mantiqiy xato.

Tayoqchalar-ko‘zning tur pardasida joylashgan ko‘ruv retseptorlari.T. asosan kosh korayganda yoki kechasi ko‘rish xizmatini o‘taydi.

Tajriba-kishilarning tashqi dunyo bilan bo‘lgan o‘zaro munosabatida, amaliy ayniqsa, moddiy ishlab chiqarish jarayonida tuplangan ijtimoiy amaliyotning butun yig‘indisi.

Takabburlik-manmanlik, o‘ziga ortiqcha baho berib, o‘zgalarni mensimaslikdan yoki kamsitishdan iborat salbiy xarakter hislati.

Takrorlash-avval idrok qilingan narsa va hodisalarni, ularning obrazlarini, bog‘lanish munosabatlarini esga tushirishdan iborat xotira jarayoni.

Takt (lot.tactus-tegish, sezish)- atrofdagi kishilar bilan muomala va munosabatda bo‘lishda me'yor hissiga rioya qilishdan iborat axloq normasi.

Taktomer- teri-tuyush sezgirligi darajasini o‘lchaydigan asbob.

Taktil sezgilar-teri sezgilarining biror narsaning badanga tekkanini, bosilganini, tebranishini aks ettirishdan iborat turi.

Taktil retseptorlar- terining yuza qismida joylashib, badanga biror narsaning tekkanini qabul qilib oluvchi retseptorlar.

Takabburlik-manmanlik, o‘ziga ortiqcha baho berish, o‘zgalarni mensimaslik.

Talabchanlik-shaxsning o'z-o'zining va o'zgalarning xulqini muayyan ob'ektiv qonuniyatlarga buysundira olishdan iborat irodaviy xarakter hislati.

Talant-(yunon.talanton-qimmatbaho, qimmat narsa) qobiliyatlar, ayniqsa maxsus qobiliyatlar rivojlanishining yuqori darajasi. Talantli kishi ishga ijodiy yondashadi. Muayyan faoliyatning muvaffakiyatli va ijobiy ravishda bajarilishini ta'minlaydigan qobiliyat hamda iste'dodlar yig'indisidan iborat, t. li kishilar, odatda, yuksak ijodiy, keng mazmunli, tankidiy va mahsuldor aql egalari bo'ladilar.

Tanib olish-esda qolgan narsalarni qayta idrok qilish orqali obraz tariqasida esga tushurishdan iborat xotira jarayoni.

Talabchanlik-shaxs orttirgan tajribasi yoki yo'nalganligi orqali aniqlanadigan idrok sifati.

Tanqid-biror bir narsaga baho berishda qo'llaniladigan usul.

Tarbiya- shaxsning hayotga, mehnatga tayyorgarligini maqsadga yo'naltirilgan, tarixiy-ijtimoiy tajribaga suyanan holda shakllantiruvchi faoliyat.

Tarbiya psixologiyasi – komil insonni tarbiyalash, guruh va jamoalar psixologiyasi, axloq to'zatishtirish – mehnat pedagogikasi psixologik muammolarni o'rganadi.

Tarixiy psixologiya –psixologiya sohasi bo'lib, oliy psixik funktsiyalar, shaxs, shaxslararo munosabatlarning kelib chiqishi va taraqqiyotini o'rganadi.

Tasavvur xayoli-ongimizdagi mavjud tasavvurlarimizga asoslanib, ob'ektiv voqeilikda mavjud bo'lgan, biroq biz idrok qilmagan, turmushimizda uchramagan narsa va hodisalarning obrazlarini yaratishdan iborat xayol turi.

Tasavvurlarni qayta tiklash- xayol obrazlarini yaratishda ongimizdagi mavjud xotira obrazlarini hosil bo'layotgan yangi tasavvurlarning mazmuniga mos holda qayta ishlashdan iborat aql jarayoni.

Ta'lim-maqsadi bevosita muayyan axborotni, faoliyatni xulq -atvor shakllarini o'zlashtirishga qaratilgan faoliyat. U sub'ektni o'rganishni o'ziga maqsad qilib olgan o'ziga xos faoliyatdir.

Tafakkur-inson aqliy faoliyatining yuksak shakli. Sezgi, idrok va tasavvurlar orqali bevosita bilib bo'lmaydigan narsalarni ongli ravishda aks ettirish mumkin. Fikr yuritish, uylash, jiddiy ravishda yangilikni kidirish va ochishga ijtimoiy jihatdan bog'liq, aloqador psixik jarayon. Shuningdek, uning tahlili va sintezida voqelikni bevosita va umumlashtirib aks ettirish jarayonidir. Tafakkur amaliy faoliyat asosida hissiy bilishlardan paydo bo'ladi va hissiy bilish chegarasidan ancha tashqariga chikib ketadi.Intuitiv, ko'rgazmali-obrazli, amaliy, so'zli-mantiqiy , ijodiy ,nazariy tafakkur turlari mavjud.

Tafakkur operitsiyalari- fikrlash jarayonida qo'llaniladigan turli aqliy usullar.

Tasvir (obraz)-tashqi olamning inson ongida aks etishini irodalaydigan termin.Dunyoni aks ettirishning har qanday shakli –mavxum mantik aks ettirish ham unga kiradi.Mas: sezgi, idrok va tasavvur ishtirok etadi.

Tasnif- bilimning yoki inson faoliyatining biror sohasiga oid o'zaro bog'liq tushunchalar sistemasi, shu tushunchalar (ob'ektlar) o'rtasida aloqa urnatish vositasi bo'lib, xizmat qiladi.Ilmiy va tabiiy tasniflar mavjud.

Tasodifiy belgi-muayan narsa va hodisaga xos bo'lishi ham, xos bo'lmasligi ham mumkin bo'lgan belgi.

Tanish –oldindan esga qolgan ob'ektni takroran idrok qilib, qayta esga tushirishdan iborat xotira jarayoni.

Tantiklik-arzimagan narsalarga ham injiklik qiladigan xarakter hislati.

Tasavvur- oldin shakllangan manzaralar asosida tuzilgan obrazlarning psixik akslanish shakli. Tasavvur faqat insonga xos.T. sezgi va idrok bilan o'zviy bog'liq, lekin, ulardan farq qilib, ancha umumlashgan xarakterga egadir.

Tafakkur- inson aqliy faoliyatining yuksak bosqichi.Sezgi, idrok, va tasavvurlar orqali bevosita bilib bo'lmaydigan narsa va hodisalar T. da ongli ravishda aks etadi.

Tahistoskop (yunon.tachy-tez, skopeo-ko'raman)- ati'y belgilangan qisqa vaqt davomida ko'rish ko'zgotuvchilarini namoyon qilish asbobi.Mas: idrok, xotira, diqqat va boshqa jarayonlarni tadqiqot etishda olib boriladi.

Tahlil-tafakkur qilish usuli, bunda murakkab ob'ektlar qismlarga bo'lib o'rganiladi.

Ta'limga beriluvchanlik-ta'lim jarayonida beriladigan bilim, malaka, ko'nikmalarni shaxs tomonidan o'zlashtirishning individual xususiyatlari.

Ta'm-sezgi turi.(shirin,achchik,chuchuk, to'zli).Analizatorlar til o'zagidagi nerv tugunlari hamda bosh miya pustlok qismidagi T. markazidir.

Tashabbuskorlik-o'z shaxsiy xoxishi bilan faoliyat ko'rsatish va ijodiy ishlay olish ko'nikmasi.

Tashvish -biror bir muhim voqea, faoliyat oldidan shaxsga paydo bo'ladigan tuyg'u.

Tashxis-pedagogik, psixologik, tibbiy tekshirishlar orqali insonning u yeki bu holati kasbga moyilligi va sh. k. larni aniqlash usuli.

Tashqi tormozlanish- shartsiz yoki tug'ma tormozlanish.

Tashqi retseptorlar- tashqi sezgi organlarimiz sezuvchi nervlarining qo'zg'ovchi ta'sirini qabul qilib oluvchi chekka uchlari.

Tashqi diqqat-ongimizning ob'ektiv voqeilikdagi narsa yoki hodisalarga ularning ayrim belgi va xususiyatlariga yo'naltirilganishi, ularda aktiv tuplanadigan diqqat turi.

Taqlid-ongli yoki ongsiz ravishda birovdan nusxa olish, birovga o'xshash harakat, qilish.

Taqqoslash- bilish ob'ekti hisoblangan narsa va hodisalar o'rtasidagi o'xshashlikni yoki farqlarni aniqlashdan iborat aqliy faoliyat.

Taqlid-boshqalarning xulqiga ergashgan yoki ular xulqidagi hatti-harakatlarni, xarakter hislatlarini ma'lum darajada ixtiyoriy yoki ixtiyorsiz ravishda takrorlashdan iborat xulq formasi.

Tahlil-analiz so'zining sinonimi, ya'ni tugallangan yoki tugallanmagan ishni ko'zdan kechirish va tegishli xulosa chiqarish.

Tebranish sezgilari-teri va musqo'l harakat sezgilarining bir turi bo'lib, birin-ketin keladigan kuchli qo'zg'ovchilar ta'sirida paydo bo'ladi.

Telepatiya- (yunon.tele- uzoq,-pathos-sezgi, his qilish) zamon va makon jihatidan kishi ajralgan, bevosita idrok qilish mumkin bo'lmagan hodisalarni sezish qobiliyati haqidagi ta'limot.Hozirgi zamon ilmiy telepatiyasi telepatik qobiliyatning mavjudligini tasdiqlaydigan yoki inkor qiladigan yetarli ilmiy-tajribaviy dalillarga ega emas.

Temperament (mijoz) (lot.temperamentum-korishma,aralashma)-individning psixik faoliyati (sur'ati,ritmi,psixik jarayon va holatlar jadalligi)dagi dinamik xususiyatlar jihatidan uning tavsifi. Asosiy komponentlari individning umumiy harakatchanligi, motorikasi (harakatlar ko'rinishi) va emotsionalligi.

Temperamentlik- kundalik muomalada kishilardagi serg'ayrat, jo'shqin, serharakat otashin yoki qiziqkonlik» kabi sifatlarni irodalalovchi umumiy tushuncha.

Teiperamentning gumoral nazariyasi- kishilarning temperament xususiyatlarini organizmdagi suyuqliklarning, xususan, kon, ut, kora ut va limfalar miqdorining o'zaro nisbatiga bog'lab tushuntiradigan nazariya.

Teoriya- (yunon.theoria-kuzatish, tekshirish) voqeilikdagi narsa va hodisalarning bog'lanishlarini, munosabatlarini ,muhim xususiyatlarini aks ettiruvchi nazariya.

Teri sezgilari –badan terisining yuza qismidagi mexanik, issiklik, kimyoviy va boshqa ta'sirotlarni aks ettiradigansezgi turlari.

Teskari afferentatsiya (lot.afferens-olib keluvchi)- pereferiyadan markazga intiluvchi nervlar orqali ishchi yoki sezgi organlaridan markaziy nerv sitemasiga beriladigan qo'zg'alish, impuls yoki xabar.

Teosofiya (yunon.theos-xudo, sophia-donolik)- alohida fikr yuritish Sehrgarlik usullari orqali «narigi dunyo» bilan aloqada bo'lish, «xudog'a yetishish» mumkinligi haqidagi ta'limot.

Test (ing.test-tekshirmok)- psixologik standart sinov. Bu sinov natijalariga ko'ra sinalayotgan shaxsning to'liq yoki ayrim psixofiziologik xususiyatlari, shuningdek, bilim, malaka, ko'nikmalari to'g'risida xulosa chiqariladi.

Test validligi-psixologik tadqiqotlarda olingan natijalarning ob'ektiv talqin mezonlariga mos kelishi.

Testning ishonchliligi- testning sifatini ko'rsatuvchi mezonlardan biri.Test natijalarining barqarorligini va takrorlanishini ko'rsatadi.

Tibbiyot psixologiyasi- psixologiya fani yutuqlarini kasalliklarga tashhis quyish va davolash, sixat-salomatlikni tiklash va kasallikni oldini olish, davolovchi shifokor faoliyati va bemor xulq-atvori, sa'i-harakatining psixologik xususiyatlarini tadqiq qiluvchi soha.

Til –psixologiyada so'z belgilari tizimi. U psixik faoliyatni irodalovchi, shu bilan birga nutqda foydalanadigan aloqa vositasi.

Tipologiya (yunon.typos-chiziq, iz, logos-ta'limot)- odam haqidagi fanlar (antropologiya, sotsiologiya, psixologiya, anatomiya va fiziologiya)ning tarkibiy qismi bo'lib, vazifasi odamning xilma- xil xususiyatlarini guruhlariga ajratish.

Tirishkoklik-qiyinchilikni yengib o'tish uchun uzoq ko'rashishda insonning o'z imkoniyatlarini safarbar qila olish ko'nikmasi.

Tiflopedagogika (yunon.typhlos-ko'r)- defektologiya tarmog'i, ko'rish qobiliyatini yo'qotgan bolalarga ta'lim tarbiya berish muammolari bilan shug'ullanadi.

Tovush balanligi-tovushning kuchi bilan bog'liq bo'lgan eshitish sezgisining qiymati (detsibellar mezoni bilan ulchanadi.)

Tolerantlik (lot.tolerantia-chidash, bardosh berish)- kuchli tazyik, frustator bo'lishga karamasdan kuchli qo'zg'alish va qayg'urish bo'lmasligi, g'amni ko'tara olish, unga chidamlilik yoki kam e'tibor berish xususiyati.

Toliqish-organizmning jismoniy va axloqiy zo'riqish salbiy emotsiyalar ta'siri natijasida hosil bo'ladigan ish qobiliyatining pasayishi bilan sifatlanadigan holat.

Transakt tahlil- amerika psixologi E.Bern tomonidan XX asr o'rtalarida psixologiyaga kiritilgan yo'nalish.

Trans holati (fr.transie-qotib kolmok)- bir necha minut yoki uzoqroq vaqt davomida atrof muhitni, voqelikni va o'z harakat, qiliklarini ongsiz ravishda avtomatik bajarishi bilan irodalanadigan kishi ongining vaqtinchalik buzilish holati.U tusatdan boshlanadi va tusatdan tugaydi.

Trening (ing.training- mashq qilmok)- amaliy psixologiyaning sohasi. Jamoada o‘zaro munosabatlarni yaxshilash maqsadida guruhiiy psixologik faol usul.

Tropizmlar (taksislar)- biotik omillarga nisbattan o‘ziga xos harakatlar bilan javob berish usullari.

Tush (odam uxlaganida) -bosh miya yarim sharlari po‘stlog‘ida hosil bo‘ladigan xayolning ixtiyorsiz faoliyati, ong bilan tashqi muhit o‘rtasidagi aloqa ma'lum darajada o‘ziladi.

Tushuncha- voqeilikdagi narsa va hodisaning muhim belgi va xususiyatlarini bitta so‘z yoki so‘zlar guruhi orqali bayon etishdan iborat tafakkurning mantiqiy shakli.

Tushuncha hajmi-tushunchaning mazmunini tashkil qiluvchi chin hukmlar yig‘indisi.

Tushunish-biror narsaning ma'nosini va ahamiyatini anglash qobiliyati, asosiy erishilgan natijasi.

To‘yish- idrok turlaridan biri. U taktil va musqo‘l –harakat sezgilaridan iborat.

To‘dalanish instinkti-muayyan turdagi organizmlarning «birgalikda» yoki «birlashib» yashashga intilishlarida irodalanadigan tug‘ma harakatlari sistemasi.

U

Uddalash- muayyan faoliyat to‘rining muvaffaqiyatli bajarilishini ta'minlovchi ongli va avtomatlashtirilgan harakatlar tizimi.

Uzoq umr ko‘ruvchilar- 90 yoshdan oshgan keksalar, yoshi o‘tgan kishilar.

Uyqu-organizmning vaqt-vaqti bilan ro‘y beradigan,nisbatan harakatsiz bo‘lgan holati.

Uzoq vaqt unutish- avval idrok qilingan va esga qoldirgan narsa va hodisalarni nisbatan vaqtinchalik esga tushira olmaslik jarayoni.

Umr-individ ana shu borliqda hayot kechirish davrining uzun qisqaligi.

Umumiy psixologiya- psixologiyannig umumiy qonuniyatlarini aniqlash uning nazariy tamoyillari, metodlari, asosiy tushunchalari va eksperimental ilmiy tekshirishlari majmui.

Umumiy tushuncha – narsa va hodisalarning butun bir to‘rini yoki sinfini qamrab oladigan tushuncha turi.

Unutish-oldin xotirada bo‘lganni qayta tiklanmaslik,ya'ni esga qoldirgan narsa va hodisalarning zarur paytda aytib bera olmaslik jarayoni

Unutish chizig‘i- unutish jarayonining notekisligini ko‘rsatuvchi chiziqli tasvir.avvalgi bir necha soatda unitish tezligi yuqori, sungra unutish sekinlashishini ko‘rsatadi.

Umumlashtirish-narsa va hodisalarni ularning umumiy va muhim belgilari qarab hissiy (fikriy) birlashtirishdan iborat tafakkur jarayoni.

Ustanovka (yo'l-yurik)-(rus.ustanovka-yo'nalish, yunaltirish) faoliyat jarayonidagi to'siqni yengish va ko'zlangan maqsadga erishish uchun beriladigan ko'rsatmalar majmui.

Utilitarizm (yunon.utilitas-foyda, manfaat)- axloqda faqat foyda manfaatni ko'zlovchi induvidualistik oqim.

Uyat-kishidan muayan jamiyatning axloq normalariga qarshi hatti- harakatlar qilganda paydo bo'ladigan sub'ektiv jihatdan yoqimsiz hislar yig'indisi.

Uyalish-axloqiy burch, va'dani bajarmaslik, axloq me'yorlarini buzilishi oqibatida insonda yuzaga keladigan hissiyot, xarakter hislati.

Uyg'unlik (Kongruentlik) – Insonning his-tuyg'ulari, fikrlari va xatti-harakati bir-biriga mos kelishi.

Uyqu psixologiyasi – Uyqu jarayonlarining psixologik tomonlari, tush ko'rish va ongsizlik holatini o'rganuvchi yo'nalish.

Uyg'onish reaksiyasi – Insonning yangi axborot yoki muhit o'zgarishiga mos ravishda reaksiya bildirishi.

Uyqu buzilishi (Insomniya) – Uyqu bilan bog'liq psixologik muammolar, masalan, tushkunlik yoki stress sababli uyqusizlik.

Umid fenomeni – Insonning kelajakka ishonchi va ijobiy natijalarni kutushi.

Umidsizlik holati – Kelajakka nisbatan ishonchsizlik va motivatsiya yo'qolishi.

Uyg'onish holati (Aktivatsiya) – Ong faollashishi va diqqat oshishi jarayoni.

Uychi psixologiyasi – Insonning uyga, shaxsiy hududiga bo'lgan ehtiyojlari va uy muhiti ta'siri.

Umumiylashtirish qobiliyati – Insonning o'xshashlik va bog'liqliklarni anglab, umumiy xulosalar chiqarish qobiliyati.

Uyg'onish va uyqu sikli – Inson psixikasi va organizmining uyqu va uyg'onish jarayonlariga moslashuvi.

Umumiy intellekt (IQ) – Insonning bilimlarni o'zlashtirish va muammolarni hal qilish qobiliyati.

Unutuvchanlik (Amneziya) – Xotiraning qisman yoki to'liq yo'qolishi.

Umumiy motivatsiya – Inson faoliyatini harakatga keltiruvchi asosiy omillar.

Uyg'otuvchi stimullar – Inson faolligini oshirish yoki harakatga keltirish uchun ta'sir qiluvchi tashqi omillar.

Umumiy qobiliyatlar – Barcha insonlarda uchraydigan aqliy va psixologik qobiliyatlar.

Umumiy psixologiya – Psixologiya fanining umumiy qonunlarini va umumiy tushunchalarni o‘rganuvchi yo‘nalish.

Umumiy tashvishlanish sindromi – Doimiy ravishda sababsiz tashvish va xavotir his qilish holati.

Uyg‘un shaxs – Ichki ziddiyatlarga ega bo‘lmagan, psixologik jihatdan muvozanatli shaxs.

Umumiy emotsiyalar – Barcha odamlarga xos bo‘lgan his-tuyg‘ular (masalan, quvonch, g‘azab, qayg‘u).

Umumiy stress reaksiyasi – Organizmning turli stress holatlariga standart javobi.

Uzoq muddatli xotira – Axborotni uzoq muddat davomida saqlash qobiliyati.

Uzoq muddatli stress – Kuzatilgan kuchli stress holatining uzoq muddat davom etishi.

Universal qobiliyatlar – Har bir insonda ma‘lum darajada mavjud bo‘lgan qobiliyatlar.

Umumiy muloqot kompetentsiyasi – Insonning samarali muloqot qilish qobiliyati.

Uyg‘onish darajasi – Insonning ong faolligi darajasi va reaksiya tezligi.

Umumiy motivatsiya nazariyasi – Barcha insonlarda motivatsiya qanday shakllanishini o‘rganuvchi nazariyalar.

Umumiy dunyoqarash – Insonning o‘zini va atrof-muhitni qabul qilish uslubi.

Uzoq muddatli depressiya – Uzoq davom etadigan va davolashni talab qiluvchi tushkunlik holati.

Uyg‘unlashuv mexanizmi – Insonning tashqi muhitga va jamiyatga moslashish jarayoni.

Umumiy kognitiv qobiliyatlar – Xotira, diqqat va tafakkurning asosiy mexanizmlari.

Unutilmas travma – Insonning boshidan o‘tgan va umrbod eslab qolinadigan psixologik jarohat.

Unutilgan xotiralar – Ongli ravishda eslab bo‘lmaydigan, lekin ong ostida saqlanadigan xotiralar.

Uyda ta‘lim olish psixologiyasi – Bolalarning uyda ta‘lim olishi bilan bog‘liq psixologik jarayonlar.

Umumiy psixologik testlar – Insonning shaxsiy sifatlarini o‘lchash uchun ishlatiladigan standart testlar.

Uzoq muddatli motivatsiya – Insonning uzoq muddat davomida muayyan maqsadga intilishi.

Unutuvchanlik sindromi – Xotira pasayishi va ma'lumotlarni yodda saqlashdagi qiyinchiliklar.

Uzoq muddatli xavotir – Insonning doimiy ravishda xavotirda bo'lishi.

Uzoq muddatli muhabbat – Chuqur his-tuyg'ularga asoslangan uzoq muddatli munosabatlar.

Uyg'unlashuv jarayoni – Insonning o'z atrof-muhitga, jamiyatga va shaxsiy hayotiga moslashuvi.

Uzoq muddatli muloqotdagi stress – Insonning doimiy muloqot sababli charchashi va zo'riqishi.

Uzoq muddatli kognitiv pasayish – Aqliy faoliyatning sekin-asta susayishi.

Uyquchanlik holati – Haddan tashqari charchoq tufayli uyquga moyillik.

Umumiy qobiliyatlar rivojlanishi – Insonning turli qobiliyatlarini shakllantirish jarayoni.

Unutilgan psixologik jarayonlar – Ong ostida saqlanib qolgan, lekin anglab yetilishi qiyin bo'lgan jarayonlar.

Uzoq muddatli muvaffaqiyat psixologiyasi – Insonning uzoq muddat davomida maqsadlariga erishish strategiyalari.

Umumiy shaxs psixologiyasi – Barcha shaxslarga xos bo'lgan umumiy psixologik xususiyatlar.

Uyg'un fikrlash – Insonning ichki ziddiyatlarsiz fikrlashi va qaror qabul qilishi.

Umumiy rivojlanish buzilishlari – Bolalardagi psixologik va intellektual rivojlanish muammolari.

Umidsizlik psixologiyasi – Kelajakka ishonchsizlik holatidagi psixologik jarayonlar.

Uzoq muddatli stress oqibatlari – Davomli stressning inson psixikasi va sog'lig'iga ta'siri.

V

Validlik – Psixologik test yoki tadqiqot natijalarining ishonchlilik darajasi.

Valentlik – Ob'ekt yoki hodisaning shaxs uchun ijobiy yoki salbiy ahamiyatga egaligi.

Vaziyat – Inson xulq-atvoriga ta'sir qiluvchi tashqi muhit sharoitlari majmuasi.

Vaziyatga moslashish – Insonning yangi sharoitlarga moslashish jarayoni.

Vaziyatli ong – Insonning ma'lum bir vaziyatdagi tafakkuri va hissiyotlari.

Vaziyatli diqqat – Odamning vaqtinchalik muhim bo'lgan obyektga e'tibor qaratishi.

Vaziyatli motiv – Ma’lum sharoitlarda yuzaga keladigan vaqtinchalik motivatsiya.

Vaziyatli hissiyot – Muayyan holat ta’sirida yuzaga kelgan emotsiyalar.

Vaziyatli stress – Qisqa muddatli tashqi omillar ta’sirida paydo bo’ladigan stress holati.

Vaziyatli xatti-harakat – Tashqi sharoitlar ta’sirida yuzaga keladigan vaqtinchalik xulq-atvor.

Vegetativ reaktsiya – Stress yoki boshqa hissiy holatlar natijasida organizmda yuzaga keladigan avtomatik fiziologik javob.

Vegetativ nerv tizimi – Ichki organlar faoliyatini boshqaruvchi markaziy nerv tizimining qismi.

Verbal aloqa – Soʻzlar orqali odamlar oʻrtasidagi muloqot.

Verbal tafakkur – Soʻz va tushunchalar orqali fikrlash qobiliyati.

Verbal xotira – Soʻzlar va matnlarni eslab qolish qobiliyati.

Verbal diqqat – Nutq orqali yetkazilgan ma’lumotlarga yoʻnaltirilgan e’tibor.

Verbal kompetentlik – Soʻz boyligi va nutq orqali fikr ifodalash qobiliyati.

Verbal testlar – Soʻz va tushunchalar asosida inson tafakkurini oʻlchash testlari.

Verbal ta’sir – Soʻz orqali shaxsga ta’sir koʻrsatish jarayoni.

Verbal ijodkorlik – Insonning soʻz va til yordamida yangilik yaratish qobiliyati.

Vestibulyar analizator – Tananing muvozanatini saqlash uchun javobgar boʻlgan sezgi organi.

Vestibulyar idrok – Tananing fazodagi holatini sezish qobiliyati.

Vestibulyar adaptatsiya – Tanani harakat va muvozanat oʻzgarishlariga moslashishi.

Vestibulyar refleks – Muvozanatni saqlash uchun organizmning avtomatik javob reaksiyasi.

Vestibulyar disfunktsiya – Muvozanat va fazoviy yoʻnalishni anglashda yuzaga keladigan buzilishlar.

Viktimizatsiya – Shaxsning zoʻravonlik yoki salbiy munosabatlarga moyilligi.

Viktimologiya – Jabrlanuvchi shaxslarni oʻrganadigan psixologik yoʻnalish.

Virtual shaxsiyat – Onlayn muloqot yoki internet orqali shakllanadigan shaxsiy xususiyatlar.

Virtual idrok – Raqamli muhit orqali vujudga keladigan idrok jarayoni.

Virtual kommunikatsiya – Internet va raqamli texnologiyalar orqali muloqot qilish.

Vigilantlik – Tashqi muhitdagi o‘zgarishlarga sezgirlik va diqqatning yuqori darajasi.

Vigilant xulq-atvor – Odamning har qanday o‘zgarish va tahdidlarni oldindan sezishga moyilligi.

Vigilant psixologiya – Odamlarning xavflarni oldindan bilish va ularga tayyor turish qobiliyatini o‘rganadigan psixologik yo‘nalish.

Vizual idrok – Odamning ko‘z orqali olgan ma’lumotlarini qayta ishlash qobiliyati.

Vizual tasavvur – Ob’ekt va hodisalarni ko‘z oldiga keltirish qobiliyati.

Vizual tafakkur – Obrazlar va tasvirlar orqali fikrlash jarayoni.

Vizual xotira – Ko‘rish orqali eslab qolish qobiliyati.

Vizual e’tibor – Ko‘z orqali olingan axborotga yo‘naltirilgan diqqat.

Vizual tasvirlash – Mavhum tushunchalarni rasmlar va grafiklar orqali ifodalash qobiliyati.

Vizual dominantlik – Inson tafakkurida ko‘rish sezgisining asosiy axborot manbai sifatida ustunligi.

Vunderkind – Yoshligida ajoyib intellektual yoki san’at qobiliyatini namoyish etuvchi bola.

Vujudiy signal – Jismoniy harakatlar yoki tana tilining emotsiyalarni ifodalashi.

Vujudiy psixologiya – Insonning tana harakatlari, holati va hissiyotlari o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rganadigan psixologiya sohasi.

Vujudiy kommunikatsiya – Odamlarning imo-ishoralar, yuz ifodalari va tana harakatlari orqali muloqot qilish usuli.

Vaziyatli fikrlash – Shaxsning muayyan sharoitda tezkor yechim topish qobiliyati.

Vaziyatli moslashuv – Insonning doimiy o‘zgaruvchan sharoitlarga moslashish jarayoni.

Vaziyatli qaror qabul qilish – Odamning tez va moslashuvchan fikrlash orqali yechim topishi.

Vaziyatga bog‘liq stress – Faqat muayyan sharoitlarda yuzaga keladigan stress holati.

Vaziyatli hissiyot nazorati – Odamning o‘z emotsiyalarini muayyan sharoitda boshqarish qobiliyati.

Vaziyatli motivatsiya – Insonning muayyan holatlarga bog‘liq ravishda harakat qilishga intilishi.

Vaziyatli nutq-suhbatdoshlar uchun aniq bo‘lgan vaziyat da’vat etgan fikr olishuv protsessi.

Vazminlik- shaxsning ixtiyorsiz harakatini to'xtata olishi, o'zini –o'zi tuta bilishi, qo'lga ola bilishi kabi kishining o'z oldiga qo'ygan maqsadlarini amalga oshirishga halaqit qiluvchi ichki holatlarni yenga oluvchi kuchli irodaviy xarakter xislati.

Vaqtinchalik unutish- avval idrok qilingan yoki esda qoldirilgan narsa va hodisalarning obrazlarini zarur paytda esga tushira olmasdan, keyinchalik vaqt o'tgach tushurish.

Vaqtni idrok qilish -hodisa va voqealarni ro'y berish ketma-ketligini va qancha davom etishining tasviri.

Vaxima –his-tuyg'u va kayfiyatning buzilish turlaridan biri. Bunda odamni asossiz ravishda qo'rquv bosadi, kishi nimadandir havotirlanib, xadiksiraydi, ruhan azob chekadi.

Vegatativ nerv tizimi-nerv tizimining organizm ichki a'zolari faoliyatini va modda almashuvini boshqarib turadigan bir qismi.

Verbal- (lot. verbalis-og'zaki)- fikrni til vositasida so'zli va og'zaki iroda qilinadigan nutq.

Vernika markazi- bosh miya chap yarim sharlardagi yuqori chakka bo'limning orqa uchdan bir bo'lagida joylashgan eshituv-nutq zonasi.

Vestibulyar ko'rilma- (lot. vestibulum –boshlang'ich, apparatus-asbob)sezgi organi bosh va tananing fazodagi vaziyati o'zgarishini hamda harakat yo'nalishini sezdiradi. Odam va umurtkali hayvonlarda vestibulo'lyar ko'rilma ichki quloqning bir qismidir.

Vijdon –inson o'zining hatti-harakatlari, qiliklarini hissiy baholashi, axloqiy muhitining o'ziga xos funksiyasi. Inson axloqiy o'zini –o'zi anglashining irodasi.

Vijdon azobi- o'z e'tiqodiga zid ish qilishi boshqalarning shunday xulqini idrok tasavvur qilish.

Volyuntarizm-(lat.voluntas-iroda) psixik va borliq asosini g'ayritabiiy kuch tashkil deb ta'kidlovchi oqim.

Vizual- tabiiy yoki oynakli ko'z yordamida ko'rish.

Vokalizatsiya- hali haqiqiy nutq darajasiga yetmagan tovushlar (Mas., ux, uf, dodlash va h-k.)

Voqeilik- inson ongidan tashqari, unga bog'liq bo'lmagan holda mavjud bo'lgan ob'ektiv borliq.

Vyurtsburg psixologiya maktabi - XX asr boshlaridagi nemis psixologlarining birlashmasi. (K.Byuller, N.Ax va boshqalar). Ular birinchi bo'lib, maxsus ekspremental tadqiqotningpredmeti qilib tafakkurni o'rgandilar.

X

Xavotirlanish- individning boshdan kechirish jarayoni bo'lib, u aniq bo'lmagan bir xafv oldidan paydo bo'ladi.

Xarakter(yunon.charakter-nishon,hislat belgi)-kishidagi barqaror psixik xususiyatlarning induvidual birligi. Odamning hatti-harakatlari va atrof- muhitga munosabatida namoyon bo'ladigan shaxsiy psixik xususiyatlari yig'indisi.Xarakterni tashkil qiluvchi xususiyatlar xarakter hislatlari deyiladi.

Xarakter aktsentuatsiyasi (yunon. karakter-xususiyat, nishon, belgi, akcentus-urg'u)- xarakterning alohida xususiyatlariga ortiqcha urg'u berilishi.

Xarakterning ma'naviy sifatlari - odamoshavandalik, samimiylik, rostguylilik, gumanizm,meribonlik, adolatlilik,mehnatsevarlik, o'z qadr qimmatini bilishlik kabilardan iboratdir.

Xarakter hislatlari-ijtimoiy muhit ta'sirida tarkib topgan, shaxsning hatti-harakatlarida muntazam uchraydigan doimiy xususiyat va sifatlari yig'indisi.

Xayol-mavjud tasavvurlar asosida yangi obrazlarni yaratishdan iborat psixik aks ettirish jarayonlaridan biri.U ixtiyorsiz va ixtiyoriy, ijodiy xayol va tasavvur xayol turlariga ajraladi.

Xayoliy harakatlar-muayyan ish-harakatlarni bevosita bajarmasdan turib, ularning obrazlarini yaratish, bajarilish tartibi va ayrim bo'laqlarga xos tasavvurlarning hosil bo'lishi.

Xayolparast (yunon.phantasia-tasavvur,xayol)- kishining voqea, dalillarini asta-sekin bo'zib,ularni o'z xoxishigap qarab fikri -xayoliga moslab tasvirlab berishi.

Xiromantiya (yunon.cher-qo'l,man-fol)- odamning kaftiga qarab uning xarakteri, taqdiri bo'yicha fol ochish.

Xolerik (yunon.chole-safro, sarik ut) -temperament turi, u hissiyotning jo'shqinligini, kayfiyatning birdaniga tez o'zgarib qolishi, hissiyotning muvozanatsizligi va umuman harakatchanligi bilan irodalanadi.

Xotira-utmish tajribalarini esga tushirish qobiliyati ,tashqi olam voqealari va organizm reaksiyalari haqidagi axborotni uzoq saqlab ong va hatti –harakatlar sohasiga ko'p martalab joriy eta olishdan iborat nerv tizimining xususiyatlaridan biri.U esda qolish,esda saqlash va esga tushirish jarayonlariga ajratiladi.U ixtiyoriy va ixtiyorsiz xotira, bevosita va bavoosita xotira, qisqa muddatli va uzoq muddatli xotiralarga ajratiladi.X. ning fiziologik asoslari bosh miya yarim sharlari kobida muvakkat nerv bog'lanishlarining hosil bo'lishi, mustahkamlanishi va keyinchalik faollashuvidir.

Xotira aniqligi-ma'lumotni qanday aytilgan bo'lsa, xuddi shunday, bo'zmasdan qayta xotirada tiklanishi .

Xotirada saqlash- tajribada olingan ma'lumotlarni qisqa yoki nisbatan uzoq muddat xotirada ushlab turilishi.

Xronoskop(yunon.choronos-vaqt, skopeo-ko'raman, kuzataman)- psixologik tadqiqotlarda reaksiyaning vaqtini ulchash asbobi.(sekundning ung mingdan bir qismiga o'lchaydi)

Xudbinlik- kishining faqat o'z manfaatini ko'zlovchi salbiy xarakter hislati, boshqalar manfaati bilan hisoblashmaslik.

Xulosa chiqarish- u fikrlar orasidagi shunday bog'lanishki, bunday bog'lanish natijasida bir yoki bir necha hukmlardan boshqa bir hukm chiqarilib yangi hukm avvalgi asosiy hukm mazmunidan keltirib chiqariladi.X.ch. induktiv,dedo'qtiv va analogik turlarga ajratiladi.

Xulq madaniyati-insoniy hayotning barcha talab va qoidalariga rioya qilish, atrofdagilar bilan bo'lgan muomalada to'g'ri oxang va me'yor topa bilishdan iborat individual hislat.

Xulqning nikoblanishi-shaxs xulqining ob'ektiv sharoitlarga qarab, ayniqsa boshqa notanish shaxslar orasida birdaniga tula-tukis namoyon bo'lmasligadan iborat qonuniyat.

Xulq-atvor-inson hamda hayvonlarning tashqi muhitga bo'lgan munosabatini va ichki psixik hayotini irodalovchi hatti-harakatlar tizimi.

Xulq estetikasi- odam xulqida va hatti- harakatlardagi go'zallik hislatlari.

Xurofot- ilm -fanga zid bo'lgan turli uydirmalar, irimlarga ishonish, bid'at. U shaxs psixikasiga salbiy ta'sir etadi.

Ye

Yevgenika (yunon.euqenos-yaxshi zot, zotdor) –«odam zotini yaxshilash» to'g'risidagi reaksiyon burjua ta'limoti.

Yetakchi faoliyat- faoliyat turlaridan biri bo'lib, bunda ma'lum davr ichida shaxs sifat jihatidan o'zgarib, shakllanadi.Mas. bog'cha yoshidagi o'yin faoliyati.

Yetakchilik – Guruh yoki jamoadagi odamlarni boshqarish, yo'naltirish qobiliyati.

Yetarlicha yaxshi ota-ona – D. Vinnikot tomonidan ilgari surilgan, bolaning ehtiyojlarini haddan ortiq himoya qilmasdan, lekin yetarli darajada qondirish tushunchasi.

Yetishmovchilik kompleksi – O'zini yetarlicha yaxshi emas deb his qilish va bu sababli psixologik noqulaylik sezish holati.

Yetuk shaxs – Rivojlangan, muvozanatli va ijtimoiy mas'uliyatli shaxs.

Yetuklik – Individdning hissiy, aqliy va ijtimoiy jihatdan barqaror rivojlanganligi.

Yetuklik davri – Inson hayotining oʻrta va kech bosqichlari, unda tajriba va donolik ortadi.

Yetuklik sindromi – Yoshiga nisbatan ancha masʼuliyatli va jiddiy boʻlish holati.

Yetuklik krizisi – Inson oʻzining hayotiy yoʻlini qayta baholaydigan davr.

Yetishmovchilik hissi – Ichki kamchiliklar sababli oʻziga past baho berish holati.

Yetishmovchilikni kompensatsiya qilish – Oʻzini ojiz sezgan nuqtalarni boshqa sohalarda muvaffaqiyat bilan toʻldirish mexanizmi.

Yechim qabul qilish – Muammoni hal qilish uchun ongli ravishda yoʻl tanlash jarayoni.

Yechimning turgʻunligi – Muammolarga yangi yondashish qiyin boʻlishi holati.

Yetarli darajadagi oʻz-oʻzini baholash – Oʻz shaxsini real baholash qobiliyati.

Yetakchi motiv – Shaxs xatti-harakatlarida ustuvor ahamiyatga ega boʻlgan asosiy motiv.

Yetuklik darajasi – Individdning oʻz hayotiy tajribasini qay darajada toʻgʻri qabul qilish koʻrsatkichi.

Yetarlicha psixologik masofa – Insonlar oʻrtasida sogʻlom shaxsiy chegaralarni saqlash.

Yetishmovchilik darajasi – Psixologik yoki ijtimoiy jihatdan muayyan mezonlarga yetib bormaganlik holati.

Yetishmovchilik sindromi – Shaxsiy rivojlanishdagi muayyan kamchiliklarning jamlanmasi.

Yetishmovchilikning subyektiv hissi – Obʼektiv omillardan qatʼiy nazar, inson oʻzini yetishmovchi deb his qilishi.

Yetishmovchilikning obyektiv omillari – Reallikdagi kamchiliklar natijasida yuzaga keladigan qoniqarsizlik hissi.

Yetarlicha avtonomiya – Insonning oʻz harakatlarini mustaqil boshqarish darajasi.

Yetakchilik uslubi – Rahbarlikning har xil modellaridan biri.

Yetuklik va bolalarcha xatti-harakatlar uygʻunligi – Shaxsda bolalarcha quvonch bilan birga yetuk masʼuliyatning mavjudligi.

Yetarli stress darajasi – Inson uchun optimal boʻlgan, uni rivojlantiruvchi stress.

Yetarlicha moslashuvchanlik – Insonning turli sharoitlarga tez va samarali moslasha olish qobiliyati.

Yetakchilik psixologiyasi – Yetakchilarning ruhiy jarayonlarini o‘rganadigan soha.

Yetuk shaxs sindromi – Odamning o‘ziga va boshqalarga nisbatan yuqori talablar qo‘yishi natijasida yuzaga keladigan psixologik holat.

Yetishmovchilikdan kelib chiqadigan nevrozlar – Kamchilik hissi tufayli rivojlanadigan psixologik buzilishlar.

Yetuklik va shaxsiy ma’no izlash – Insonning hayotining mazmunini anglash bilan bog‘liq jarayon.

Yetakchilikning tabiiy modeli – Inson tug‘ma yoki orttirilgan liderskiy qobiliyatlari asosida rahbarlik qilish modeli.

Yetishmovchilikning psixologik kompensatsiyasi – Kamchiliklarni ruhiy jihatdan qoplash mexanizmi.

Yetishmovchilik kompleksining ijtimoiy ko‘rinishi – Odamlar o‘rtasidagi munosabatlarda yetishmovchilik hissining aks etishi.

Yetarlicha moslashuvchan shaxs – O‘zgaruvchan hayot sharoitlariga oson moslasha oladigan inson.

Yetishmovchilikdan kelib chiqadigan depressiya – O‘zini kamchilikli his qilish natijasida tushkunlikka tushish.

Yetakchilikning demokratik uslubi – Rahbarning guruh a‘zolari fikrini inobatga olishi bilan tavsiflanadigan boshqaruv uslubi.

Yetuklikni baholash mezonlari – Insonning qanchalik rivojlanganligini aniqlash mezonlari.

Yetakchilikka moyillik – Insonning rahbar bo‘lishga bo‘lgan tabiiy qobiliyati yoki intilishi.

Yetishmovchilikning jismoniy ifodasi – Kamchilik hissi tufayli yuzaga keladigan tana holatlari (tortishish, bukilish va h.k.).

Yetarlicha ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash – Inson uchun yetarli bo‘lgan ijtimoiy yordam va munosabat.

Yetishmovchilikni psixoterapiya orqali bartaraf etish – O‘zini kam his qilishni yo‘qotish uchun psixologik yordam olish.

Yetarli darajadagi emotsional intellekt – Boshqa odamlarning his-tuyg‘ularini tushunish va nazorat qilish qobiliyati.

Yetishmovchilik natijasida yuzaga kelgan perfektsionizm – O‘z kamchiliklarini qoplash uchun mukammallikka intilish.

Yetuklik va yoshlik dialektikasi – Yetuklik bilan yosh ruhiy xususiyatlari o‘rtasidagi uyg‘unlik.

Yetishmovchilikning bolalik davridagi asoslari – Odamning bolalikdagi tajribalari orqali shakllangan kamchilik hissi.

Yetarlicha psixologik yordam olish qobiliyati – Insonning o'z muammolarini anglab, yordam so'rash qobiliyati.

Yetishmovchilikning oilaviy omillari – Oila muhitining shaxs kamchiliklarini shakllantirishdagi roli.

Yetuklik va hissiy barqarorlik – Insonning hayot sinovlariga nisbatan ruhiy chidamliligi.

Yetarlicha ishonch hissi – O'ziga va atrofdagilarga nisbatan yetarli ishonch.

Yetishmovchilikni bartaraf etishning ijtimoiy yo'llari – Jamiyat doirasida shaxsni qo'llab-quvvatlash usullari.

Yetakchilikning psixologik omillari – Shaxsning lider bo'lishiga ta'sir qiluvchi omillar.

Yerks-Dodson qonunlari-bajariladigan faoliyat sifati (mahsuldorligi)ni motivatsiya jadalligi (darajasi)ga bog'liqligini belgilovchi qonunlar.

1-qonun: motivatsiya jadallik oshishi bilan ish sifati kungirok ovozidek oldin kuchayib eng yuqori chukkiga yetgandan keyin susayib boradi.

2-qonun: bajariladigan ish qancha murakkab bo'lsa, motivatsiya quyi darajasi ham shuncha optimal bo'ladi.

Yo'naltirilgan faoliyat- sub'ektning ma'lum vaziyatda faol yo'l topib keta oladigan harakatlari majmui.

Yo'nalish- (tutilgan yo'l, maqsad) shaxsning hatti- harakatlari va faoliyatini aniq sharoitlardan qat'iy nazar ma'lum yo'lga yo'naltiruvchi barqaror motivlar majmui. Asosiy yetakchi bosh ehtiyojlar, qiziqishlar, e'tiqod, moyillik, dunyoqarash, yuksak g'oyalar bilan xarakterlanadi.

Yo'naltirilgan e'tibor – Insonning muayyan ob'ekt yoki hodisaga diqqatini jamlash jarayoni.

Yo'naltirilgan idrok – Oldindan shakllangan kutish va tajriba asosida sezgilarning o'zgarishi.

Yo'naltirilgan o'rganish – O'quv jarayonida aniq maqsadga yo'naltirilgan bilim egallash usuli.

Yo'l-yo'riq berish – Shaxsga psixologik yordam ko'rsatish shakli, maslahat berish.

Yo'qotish travmasi – Yaqin inson, narsa yoki imkoniyatni yo'qotish natijasida yuzaga keladigan psixologik holat.

Yo'qotish sindromi – Kutilmagan yo'qotish tufayli depressiya va ruhiy tushkunlikni boshdan kechirish.

Yo'qotishlarga moslashish – Insonning yo'qotishdan keyin yangi hayot sharoitiga moslashish jarayoni.

Yo'l tanlash dilemmasi – Shaxs oldida ikkita yoki undan ortiq qarama-qarshi tanlov turganda yuzaga keladigan ruhiy holat.

Yo'qolish hissi – O'zini jamiyatda yoki hayotiy vaziyatda yo'qotib qo'yish holati.

Yo'naltirilgan xotira – Ma'lumotni maxsus usullar yordamida eslab qolish jarayoni.

Yo'qotishdan qo'rquv – Narsa yoki insonni yo'qotish ehtimoli tufayli yuzaga keladigan tashvish.

Yo'l xaritasi effekti – Oldindan belgilangan reja bo'yicha ongli harakat qilish odati.

Yo'ldan chiqish sindromi – Belgilangan maqsad yo'qolganda insonning o'zini yo'qotib qo'yishi.

Yo'naltirilgan fikrlash – Maqsad sari ongli ravishda boshqariladigan tafakkur jarayoni.

Yo'qotish qayg'usi – Azob va qayg'u bilan kechadigan ruhiy jarayon.

Yo'naltirilgan refleksiya – O'z xatti-harakatlari va tajribalarini ataylab tahlil qilish jarayoni.

Yo'l-yo'riqli tarbiya – Bolani ongli ravishda yo'naltirish va tarbiyalash usuli.

Yo'nalgan munosabat – Insonning boshqalar bilan muayyan qoidalariga asoslangan muloqot uslubi.

Yo'qotishlarni psixologik qabul qilish – O'zgarishlarni anglab, ularga moslashish jarayoni.

Yo'l-yo'riqli muhit – Shaxsga o'zini rivojlantirishga yordam beruvchi tashqi sharoitlar.

Yo'qotish psixologiyasi – Yo'qotishning shaxsga ta'sirini o'rganadigan psixologik yo'nalish.

Yo'nalish qobiliyati – Insonning muhitda o'z yo'lini topish va harakat qilish qobiliyati.

Yo'qolib qolish hissi – Hayotiy yo'nalish yoki maqsad yo'qolganda yuzaga keladigan hissiy tushkunlik.

Yo'naltirilgan motivatsiya – Ma'lum bir natijaga erishishga qaratilgan ichki turtki.

Yo'l-yo'riqsiz tarbiya – Bola yoki shaxsning aniq ko'rsatmalarsiz tarbiyalanishi natijasida yuzaga keladigan muammolar.

Yo'qotishlarga chidamlilik – Hayotdagi yo'qotishlarga nisbatan insonning psixologik barqarorligi.

Yo'nalgan tajriba – Maqsadli va rejalashtirilgan tarzda olingan hayotiy bilim.

Yo‘qotishdan keyingi stress buzilishi – Yo‘qotish natijasida kelib chiqadigan uzoq muddatli ruhiy buzilish.

Yo‘nalgan depressiya – Ma‘lum sabablarga ko‘ra yuzaga keladigan va aniq yo‘nalishga ega bo‘lgan depressiv holat.

Yo‘l tanlashdagi ishonchsizlik – To‘g‘ri qaror qabul qila olmaslik bilan bog‘liq ruhiy holat.

Yo‘qotishlarga bo‘lgan munosabat – Insonning yo‘qotishlarga qanday munosabatda bo‘lishi.

Yo‘nalgan muloqot – Maqsadli va boshqariladigan kommunikatsiya jarayoni.

Yo‘l-yo‘riq beruvchi yetakchilik – Rahbarning jamoani aniq ko‘rsatmalar bilan boshqarish usuli.

Yo‘qotish hissidan qochish – Og‘riqli his-tuyg‘ulardan qochish mexanizmi.

Yo‘naltirilgan moslashuvchanlik – O‘zgarishlarga ongli ravishda moslashish qobiliyati.

Yo‘qotishlardan o‘rganish – Insonning o‘z tajribalaridan saboq chiqarishi.

Yo‘l topish instinkti – Insonning muhitda yo‘nalish topish qobiliyati.

Yo‘qotishdan keyingi reabilitatsiya – Yo‘qotishdan so‘ng tiklanish jarayoni.

Yo‘nalishsiz hayot – Aniq maqsad va yo‘nalish bo‘lmagan hayot tarzi.

Yo‘qotishga moslashish nazariyasi – Insonning yo‘qotishlar bilan qanday moslashishini tushuntiruvchi psixologik nazariya.

Yo‘nalgan e‘tibor sindromi – Muayyan narsaga haddan tashqari ko‘p e‘tibor qaratish holati.

Yo‘qotish komplekslari – Insonning yo‘qotishlar tufayli shakllangan ruhiy muammolari.

Yo‘naltirilgan xavotir – Aniq sababli yoki ongli ravishda yuzaga keladigan tashvish.

Yo‘l-yo‘riq beruvchi psixologiya – Insonning hayotiy qarorlarini qabul qilishda yordam beruvchi psixologik yo‘nalish.

Yo‘qotish va umidsizlik – Yo‘qotish natijasida yuzaga keladigan umidsizlik hissi.

Yo‘naltirilgan fantaziya – Ongli ravishda boshqariladigan tasavvurlar va xayollar.

Yo‘qotishlardan ruhiy tiklanish – Og‘ir psixologik yo‘qotishlardan keyin tiklanish jarayoni.

Yo‘l-yo‘riqqa muhtojlik – Insonning hayotda yo‘nalish beruvchi odamlarga ehtiyoj sezishi.

Yoʻnalgan emotsional qoʻllab-quvvatlash – Aniq maqsad bilan koʻrsatiladigan ruhiy yordam.

Yoʻqotishdan keyingi oʻsish – Insonning yoʻqotishdan keyin ruhiy jihatdan rivojlanishi.

Yo

Yozma nutq-yozma matnlar yordamida ifodalangan soʻzli ogʻzaki(verbal) muloqot .

Yozuv malakalari- orfografik hamda sintaktik jihatdan toʻgʻri, husnixat qoidalariga rioya qilgan holda tez hamda ravon yoza bilish.

Yolgʻonchilik-narsa va hodisalar haqida odamlarda notoʻgʻri tasavvur hosil qildirish maqsadida haqiqiy holatdan bila koʻra ongli uzoqlashish va notoʻgʻri gapirish.

Yosh-individning maʼlum aniq vaqtda belgilangan psixik taraqqiyotning bosqichi.

Yosh psixologiyasi-psixologiyaning turli yoshdagi bolalar va odamlarning psixologik, individual xususiyatlarini oʻrganuvchi sohasi. Psixologiyaning shaxsning turli yosh (goʻdaklik, bolalik, oʻsmirlik, yigitlik) bosqichlaridagi psixik rivojlanish qonuniyatlarini oʻrganidigan maxsus sohasi.

Yoshlik davri- yoshlarning 23-25 yoshlardan iborat boʻlgan davri.

Yosh davri nizolari-insonning oʻziga xos, uncha uzoqqa choʻzilmaydigan ontogenez davrlari boʻlib, bu vaqtda keskin psixik oʻzgarishlar roʻy beradi.

Yodlash – Axborotni xotirada saqlash va qayta yodga tushirish jarayoni.

Yodda saqlash – Maʼlumotni qisqa yoki uzoq muddatli xotirada ushlab turish qobiliyati.

Yodga tushirish – Oldin eslab qolingan maʼlumotni qayta xotiraga keltirish jarayoni.

Yoshga xos psixika – Turli yosh davrlarida shaxsning ruhiy xususiyatlari.

Yoshga xos temperament – Bolalar va kattalar temperamentining oʻzgarishi va rivojlanishi.

Yoshga oid oʻzgarishlar – Inson psixikasida yosh bilan bogʻliq ravishda yuz beradigan oʻzgarishlar.

Yoshga xos motivatsiya – Har xil yosh davrlarida shaxsning ragʻbatlantiruvchi omillari.

Yosh psixologiyasi – Insonning tugʻilishidan boshlab keksalikkacha boʻlgan ruhiy rivojlanish jarayonlarini oʻrganuvchi fan.

Yosh davrlari psixologiyasi – Bolalik, oʻsmirlik, yoshlik va keksalik bosqichlaridagi psixologik xususiyatlarni oʻrganuvchi yoʻnalish.

Yoshlik krizisi – Inson hayotidagi muayyan yosh bosqichlarida yuz beradigan ruhiy va shaxsiy inqirozlar.

Yoshga mos o'rganish – Bolalar va kattalar uchun ma'lumotni qabul qilish qobiliyatining farqli bo'lishi.

Yoshlik depressiyasi – Yosh insonlarda uchraydigan ruhiy tushkunlik holati.

Yoshga mos kognitiv rivojlanish – Insonning yoshiga qarab fikrlash va bilish qobiliyatining shakllanishi.

Yosh psixotravmasi – Bolalikda yoki o'smirlik davrida ruhiy jarohat olish holati.

Yoshlik maksimalizmi – Yoshlarning keskin fikrlashi va voqelikni bir tomonlama qabul qilishi.

Yoshga xos stress reaktsiyalari – Insonning yoshiga qarab stressga javob qaytarish usuli.

Yosh guruhi ta'siri – Insonning o'z tengdoshlari guruhidagi ta'sirlanishi va ularga moslashishi.

Yoshga oid identifikatsiya – Shaxsning o'zini muayyan yosh guruhi bilan bog'lashi.

Yoshlik nevrozi – O'smirlik yoki yoshlik davridagi ruhiy zo'riqishlar tufayli paydo bo'ladigan nevrozlar.

Yosh bilan bog'liq kognitiv o'zgarishlar – Yosh o'tishi bilan xotira, diqqat va fikrlash jarayonlarining o'zgarishi.

Yosh psixologik barqarorligi – Insonning yoshiga qarab uning emotsional barqarorligi va stressga chidamliligi.

Yosh davrlari krizislari – Bolalik, o'smirlik, yoshlik va keksalik davridagi inqirozlar.

Yoshga mos tajriba to'plash – Insonning hayoti davomida to'playdigan bilimi va tajribasi.

Yosh va ijtimoiy adaptatsiya – Insonning har bir yosh bosqichida jamiyatga moslashishi jarayoni.

Yoshga xos motivatsiya shakllari – Bolalar va kattalarda turlicha namoyon bo'ladigan rag'batlantiruvchi mexanizmlar.

Yoshga xos shaxsiy o'sish – Insonning ruhiy va shaxsiy jihatdan yosh davrlari bo'yicha rivojlanishi.

Yosh bilan bog'liq identifikatsiya muammolari – Shaxs o'z yoshiga mos kelmaydigan ruhiy holatlarni his qilishi.

Yosh guruhidagi interaktiv munosabatlar – Tengdoshlar orasidagi psixologik o'zaro ta'sir jarayoni.

Yoshga bog'liq tafakkur rivojlanishi – Inson yoshiga qarab tafakkur usullari va jarayonlarining o'zgarishi.

Yosh guruhlari va ijtimoiy moslashuv – Insonning o‘z tengdoshlari guruhiga kirishi va unga moslashishi jarayoni.

Yoshga bog‘liq xulq-atvor o‘zgarishlari – Har bir yosh bosqichida shaxsning xatti-harakati va kayfiyati o‘zgarishi.

Yosh va shaxsiy rivojlanish – Insonning yoshiga qarab shaxs sifatida rivojlanishi.

Yoshga oid bilim o‘zgarishlari – Bolalar va kattalarda bilish jarayonlarining rivojlanishi.

Yoshlik hissi – Kattalarda ham yoshlarcha fikrlash va his qilish holati.

Yoshlik ruhiyati – Insonning yoshlik bosqichidagi psixologik xususiyatlari.

Yoshga oid qaror qabul qilish – Har bir yosh bosqichida inson qanday qarorlar qabul qilishini o‘rganish.

Yosh va motivatsion strategiyalar – Yoshga qarab insonni harakatga keltiruvchi mexanizmlar.

Yoshga oid psixologik moslashuv – Insonning har bir yosh bosqichida o‘zgarishlarga moslashishi.

Yosh va xotira xususiyatlari – Yosh o‘tishi bilan xotira qobiliyatining o‘zgarishi.

Yosh psixologiyasidagi individual farqlar – Har bir shaxsning yoshga bog‘liq ruhiy xususiyatlari.

Yosh bilan bog‘liq ehtiyojlar – Har bir yosh davridagi fiziologik va psixologik ehtiyojlar.

Yoshga xos nutq rivojlanishi – Insonning yoshiga qarab nutqi va so‘zlash qobiliyati shakllanishi.

Yoshlik stresslari – Yoshlarga xos bo‘lgan asabiy zo‘riqish va ruhiy bosimlar.

Yosh davrlarida emotsiya nazorati – Bolalar va kattalarda emotsiyalarni boshqarish xususiyatlari.

Yosh guruhlarida manipulyatsiya – Insonning o‘z tengdoshlariga ta’sir o‘tkazish mexanizmlari.

Yoshga oid tajriba shakllanishi – Insonning har bir yosh bosqichida to‘plagan bilimlari.

Yosh va ijtimoiy pozitsiya – Insonning yoshiga bog‘liq jamiyatdagi o‘rni.

Yoshlik va shaxslararo munosabatlar – Yoshlarga xos bo‘lgan ijtimoiy aloqalar.

Yoshga mos ruhiy himoya mexanizmlari – Insonning yoshiga qarab stressga moslashuv usullari.

Yosh psixologiyasida moslashuv muammolari – Insonning yoshiga bog‘liq ravishda jamiyatga moslashishdagi muammolar

Yu

Yumor (ing.humour-kayfiyat, axloq)- qo'lg'u janriga asoslangan, kishidagi kechadigan hissiyotlardan biri.

Yuksak nevroz – shaxsning ichki ziddiyatlari va ruhiy zo'riqishi natijasida paydo bo'ladigan psixologik holat.

Yuksak hissiy bardoshlik – stress va emotsional bosimga bardosh berish qobiliyati.

Yuksak ijodiy qobiliyat – insonning original va innovatsion g'oyalar yaratish qobiliyati.

Yuksak intizom – insonning o'zini nazorat qilish va maqsad sari muntazam harakat qilish qobiliyati.

Yuksak motivatsiya – insonning katta kuch bilan maqsadga intilishi.

Yuksak o'zini baholash – insonning o'zini yuqori baholashi, o'ziga ishonchi kuchli bo'lishi.

Yuksak ruhiy chidamlilik – og'ir holatlarda ham ruhiy barqarorlikni saqlash qobiliyati.

Yuksak tanqidiy fikrlash – vaziyat va ma'lumotni tahlil qilish, chuqur anglash qobiliyati.

Yuksak faoliyatga moyillik – doimo harakatda bo'lish va samarali ishlashga moyillik.

Yuksakcha fikrlash – insonning voqelikni chuqur tahlil qilish va umumlashtirish qobiliyati.

Yumor hissi – insonning vaziyatlarni kulgili tarzda qabul qilish qobiliyati.

Yung psixologiyasi – Karl Yung tomonidan ishlab chiqilgan psixoanalitik nazariya.

Yungiy tipologiya – shaxsning ekstravert va introvert sifatida ajratilishiga asoslangan tasnifoti.

Yuz ifodalari psixologiyasi – yuz harakatlari orqali insonning his-tuyg'ularini tahlil qilish usuli.

Yuzaki mulohaza – masalaning faqat tashqi tomonlarini ko'rib chiqish tendentsiyasi.

Yugurik xayolot – insonda tez va tasodifiy ravishda paydo bo'ladigan xayolot jarayonlari.

Yuzaki hissiylik – insonning hissiyotlarini chuqur emas, balki yuzaki namoyon qilishi.

Yuz geshtlari – insonning yuz muskullari orqali his-tuyg'ularini bildirishi.

Yugurik xotira – ma'lumotlarni tez eslab qolish va shuncha tez unutish xususiyati.

Yuksak kognitiv qobiliyatlar – insonning bilimlarni qabul qilish, qayta ishlash va analiz qilish qobiliyati.

Yuqori ta'sirchanlik – tashqi ta'sirlarga nisbatan sezgirlikning yuqori darajada bo'lishi.

Yuksak simpatiya – insonning boshqalarga kuchli xayrixohlik bildirish qobiliyati.

Yuzaki muloqot – suhbatning chuqur ma'noga ega emasligi, rasmiy yoki oddiy ko'rinishda bo'lishi.

Yuqori refleksivlik – o'zining ichki dunyosi va tajribalarini chuqur tahlil qilish qobiliyati.

Yuqori tolerantlik – har xil fikr va madaniyatlarni oson qabul qilish qobiliyati.

Yuksak empatiya – boshqalarning his-tuyg'ularini chuqur his qilish qobiliyati.

Yuqori stressga chidamlilik – og'ir vaziyatlarda ham ruhiy barqarorlikni saqlash qobiliyati.

Yuqori tanqidiy ong – faktlarni tahlil qilish va baholash qobiliyati.

Yuz faoliyati analizi – yuz harakatlari va ifodalarini psixologik tahlil qilish metodi.

Yuvoshlik – shaxsning yumshoq, muloyim xulq-atvori.

Yuqori ijtimoiy adaptatsiya – yangi ijtimoiy muhitga tez va oson moslashish qobiliyati.

Yuksak qobiliyat – insonning muayyan sohada juda yaxshi natijalar ko'rsatish qobiliyati.

Yuzaki e'tibor – diqqatni biror narsaga chuqur emas, faqat yuzaki qaratish holati.

Yumshoq rahbarlik – avtoritar emas, balki muloyimlik bilan boshqarish uslubi.

Yugurik tafakkur – insonning tez va spontan ravishda fikr yuritish qobiliyati.

Yuksak hissiy intellekt – o'z va boshqalarning his-tuyg'ularini anglash va nazorat qilish qobiliyati.

Yuqori masofa saqlash – shaxslararo munosabatlarda ortiqcha yaqinlashmaslik tendentsiyasi.

Yumshoq tashqi ta'sirlar – insonning tashqi muhitga nisbatan og'ir reaksiyalar bermasligi.

Yuksak iroda – maqsad sari intilishda barqarorlik va chidamlilik.

Yumshoq moslashuvchanlik – har xil sharoitlarga oson va muvaffaqiyatli moslashish qobiliyati.

Yuksak estetik hissiyot – san'at va go'zallikni chuqur his qilish qobiliyati.

Yuqori kuchli motivatsiya – harakat qilishga kuchli ichki ishtiyoq.

Yuksak etika – axloqiy printsiplarga qat'iy amal qilish.

Yuqori ma'naviy bardoshlik – insoniy qadriyatlarga sadoqat va sinovlarga chidamlilik.

Yuksak vahimachanlik – juda oson tashvishga tushish va xavotirlanish holati.

Yuqori tanqidiy qobiliyat – voqealar va odamlarni tahlil qilish va baholash qobiliyati.

Yuqori ijtimoiy ong – jamiyatning talablarini anglash va unga moslashish qobiliyati.

Yuksak emotsional nazorat – o'z his-tuyg'ularini nazorat qilish va ularni boshqarish qobiliyati.

Yumshoq muloqot strategiyasi – ziddiyatni yumshatishga yo'naltirilgan muloqot uslubi.

Yuksak psixologik adaptatsiya – yangi vaziyatlarga tez va samarali moslashish qobiliyati.

Ya

Yakka tushuncha-alohida narsa va hodisaning boshqa narsa va hodisadan muhim belgilari bilan aks ettiruvchi tushuncha.

Yakka tasavvur- alohida olingan narsa va hodisaning ongimizda qayta tiklanayotgan aniq obrazi.

Yakkol harakatli tafakkur- tafakkur turlaridan u narsalar bilan ishlash jarayonida ularni bevosita idrok qilishda irodalanadi.

Yaxlit yodlash-esga qoldiriladigan materialni butunligicha, birdaniga yod olishdan iborat xotira jarayoni.

Yalqovlik – insonning ish yoki faoliyatga nisbatan qiziqishsizligi, harakat qilishdan qochishi.

Yalpi reaksiya – bir vaqtning o'zida bir nechta organ yoki tizim tomonidan amalga oshiriladigan javob reaksiyasi.

Yaxlitlik effekti – ob'ekt yoki hodisani uning alohida qismlaridan ko'ra yaxlit birlik sifatida qabul qilish.

Yaqin munosabatlar psixologiyasi – shaxslararo aloqalar, muhabbat va do'stlikni o'rganuvchi yo'nalish.

Yaqinlik ehtiyoji – insonning boshqalar bilan yaqin munosabatda bo'lish istagi.

Yaxshi kayfiyat – insonda ijobiy his-tuyg'ular hukmronlik qilgan holat.

Yalpi muloqot – ko'p odamlar o'rtasidagi ommaviy muloqot jarayoni.

Yalpi stress reaktsiyasi – organizmning og‘ir vaziyatlarga javobi sifatida yuzaga keluvchi umumiy holat.

Yangilikka moyillik – insonning yangi bilim, tajriba va innovatsiyalarga qiziqishi.

Yaqin faoliyat zonasi – Lev Vigotskiy tomonidan ishlab chiqilgan, shaxsning mavjud bilimlari bilan yangilarni egallash o‘rtasidagi masofani tavsiflovchi kontsepsiya.

Yalpi xotira buzilishlari – xotiradagi umumiy muammolar va buzilishlar.

Yassi emotsiyalar – insonning his-tuyg‘ularini juda past darajada namoyon qilishi.

Yalpi psixodiagnostika – psixologik test va baholash usullarini keng qo‘llash amaliyoti.

Yashirin agressiya – to‘g‘ridan-to‘g‘ri emas, bilvosita namoyon bo‘ladigan agressiya shakli.

Yangi bilimlarni qabul qilish qobiliyati – insonning yangi bilimlarni o‘zlashtirish qobiliyati.

Yalpi insayt – bir vaqtda to‘satdan paydo bo‘ladigan tushunish yoki anglash holati.

Yashirin motivatsiya – insonning ongli ravishda anglamaydigan ichki harakatlantiruvchi kuchlari.

Yaqin munosabatlardagi ziddiyatlar – insonlar o‘rtasida yaqin aloqalarda vujudga keladigan tushunmovchiliklar.

Yassi tafakkur – chuqur tahlilsiz, yuzaki mulohaza yuritish tendentsiyasi.

Yangi muhitga moslashish – insonning yangi ijtimoiy yoki fizik muhitga tez moslashish qobiliyati.

Yaxshi muloqot strategiyasi – samarali va manfaatli muloqot yuritish usullari.

Yashirin nartsissizm – insonning o‘ziga haddan tashqari e’tibor qaratishi, lekin buni oshkora bildirmasligi.

Yaqin muloqot psixologiyasi – insonlar o‘rtasidagi shaxsiy va emotsional aloqalarni o‘rganuvchi psixologiya sohasi.

Yassi tashqi taassurot – insonning boshqalarga ta’sir o‘tkazish qobiliyati past darajada bo‘lishi.

Yashirin stress – insonning ichki stress holati, lekin tashqi namoyon bo‘lmasligi.

Yangi tajribaga ochiqlik – shaxsning yangi narsalarni sinab ko‘rishga moyilligi.

Yalpi adaptatsiya jarayoni – insonning yangi muhitga, jamoaga moslashish jarayoni.

Yaqin munosabatlardagi manipulyatsiya – shaxs boshqalarga ta'sir o'tkazish va ularni o'z xohishiga bo'ysundirish uchun psixologik usullardan foydalanishi.

Yashirin tashvishlanish – insonning ichki xavotiri, lekin buni oshkora bildirmasligi.

Yassi ruhiy holat – shaxsning his-tuyg'ularsiz, emotsional barqaror holati.

Yaxshi iroda – insonning o'z istaklarini nazorat qilish va maqsad sari intilish qobiliyati.

Yalpi o'z-o'zini baholash – insonning o'z qobiliyatlari va shaxsiy xususiyatlari haqida umumiy tushunchalari.

Yaqin munosabatlardagi qo'rquv – shaxsning uzoq muddatli va samimiy aloqalar o'rnatishdan xavfsirash holati.

Yashirin komplekslar – insonning ongli ravishda anglamagan, lekin xatti-harakatlariga ta'sir qiluvchi psixologik muammolar.

Yangilikni qabul qilish qobiliyati – insonning yangi ma'lumot va tajribalarni qabul qilish va o'zlashtirish qobiliyati.

Yassi taassurot qoldirish – muloqotda boshqalarda kuchli taassurot qoldirmaslik.

Yaqinlikdan qochish – shaxsning yaqin munosabatlarga kirishishdan saqlanishi.

Yashirin depressiya – tashqi belgilarsiz namoyon bo'ladigan depressiya shakli.

Yangi qarorlar qabul qilish qobiliyati – insonning tez va samarali qarorlar qabul qilish qobiliyati.

Yashirin kuchli hissiyotlar – shaxsning tashqi tomondan bilinmaydigan, lekin o'zi his qiladigan kuchli emotsiyalar.

Yaxlit mulohaza – vaziyatni umumiy holda qabul qilish qobiliyati.

Yangi munosabatlarga ochiqlik – insonning yangi aloqalar va munosabatlar o'rnatishga tayyorligi.

Yalpi ruhiy salomatlik – insonning umumiy ruhiy holati va barqarorligi.

Yashirin agressiya tendentsiyasi – insonning bilinmasdan agressiv munosabatda bo'lishi.

Yalpi tashvish holati – shaxsda umumiy va sababsiz xavotirlanish hissi.

Yaqin munosabatlardagi sehrli taassurot – muhabbat yoki do'stlik natijasida paydo bo'ladigan kuchli ijobiy his-tuyg'ular.

Yashirin psixologik muhofaza – insonning ong ostida uning ruhiy barqarorligini saqlash uchun ishlaydigan mexanizmlar.

Yangi ma'lumotlarni qayta ishlash qobiliyati – insonning olgan ma'lumotlarini tahlil qilish va qayta ishlash qobiliyati.

Yashirin shaxslararo konfliktlar – ochiq namoyon bo'lmagan, lekin munosabatlardagi zo'riqlashlar.

Yalpi shaxsiy o'sish – insonning shaxsiy va psixologik rivojlanishi.

Z

Zavqlanish- biror-bir mufaqqiyatli ijodiy ishni ko'rish, eshitish, yoki sezish orqali paydo bo'ladigan ruhiy holat.

Zakovat-ko'p narsani teran o'rganish natijasida kishi ongining o'sib sezib bilinadigan narsalar asosida mantiqiy natijalar chiqarish, sezgi bilan bilib bo'lmaydiganlarni anglay olish.

Zerikish-bir xil o'zgarmas, hayot sharoitlarida taassurotlarining yetishmasligi.

Zanjirli refleks- muayyan refleksning oxiri navbatdagi boshqa refleksning boshlanishini keltirib chiqarishdan iborat bo'lgan reflektor harakatlar zanjiri.

Ziyraklik-shaxsning atrofdagi narsa va hodisalarga, boshqa kishilarga hamda o'z shaxsiy kechinmalariga, taassurotlarga nisbatan faol munosabatda bo'lish qobiliyati.

Ziyoli-ilm va madaniyatning turli sohalarida maxsus bilimlarga ega bo'lgan aqliy mehnat xodimlari (o'qituvchi, shifokor, fan va san'at xodimlari).

Zexn(layoqat)- muayyan bir masala, jumboqning yechimi yoki bir ishning yakunining qiynalmay oson va tez o'ylab topish. Miya va nerv tizimining tug'ma analitik fiziologik xususiyati bo'lib, u qobiliyatlar rivojlanishining tabiiy asosini tashkil etadi.

Zoopsixologiya- (yunon. zoon-hayvon, physe-ruh, logos-ta'limot) hayvonlar psixologiyasi. Hayvonlar psixikasi, uning ko'rinishlari paydo bo'lishi, ontogenez va filogeneza rivojlanishini o'rganadi.

Zukko- shaxsning bilim va tajribalarni o'zlashtirish va foydalanishga tayyorligi darajasi. Shuningdek, muammoli vaziyatlarda to'g'ri yo'lni topa olishdagi umumiy bilish qobiliyati.

Zaiflashgan diqqat – Insonning diqqatini bir nuqtaga to'play olmasligi holati.

Zaif xotira – Ma'lumotni uzoq muddat xotirada saqlash qobiliyatining pastligi.

Zaiflashgan iroda – Muayyan maqsadga erishish uchun intilish kuchining kamayishi.

Zaif intellektual rivojlanish – Insonda aqliy qobiliyatlarning me'yoridan past bo'lishi.

Zaiflashgan adaptatsiya – Yangi muhit va sharoitlarga moslashish qobiliyatining kamayishi.

Zaiflashgan empatiya – Boshqalarning his-tuyg‘ularini tushunish va his qilish qobiliyatining pastligi.

Zaif temperament – Shaxsning jismoniy va psixologik barqarorligining pasayishi.

Zaif irodaviy jarayonlar – Insonning o‘zini boshqara olmasligi va qaror qabul qilishda qiynalishi.

Zaiflangan hissiyotlar – Emotsiyalarning namoyon bo‘lishidagi past faollik.

Zaif psixomotorika – Psixika va harakatning uzviy ravishda tartibsiz yoki sekin rivojlanishi.

Zaif kognitiv funktsiyalar – Xotira, diqqat va tafakkur jarayonlarining susayishi.

Zaiflashgan motivatsiya – Harakatga keltiruvchi ichki kuchlarining yo‘qolishi yoki kamayishi.

Zaiflashgan sotsializatsiya – Jamiyatga moslashish jarayonidagi muammolar.

Zaiflashgan sensorika – Bosh miya faoliyatidagi o‘zgarishlar sababli hissiyotlarni qabul qilish qobiliyatining pasayishi.

Zaiflashgan adaptiv qobiliyatlar – Yangi vaziyatlarga moslashish qobiliyatining pasayishi.

Zaiflashgan nutq faoliyati – Nutqning to‘liq rivojlanmagan yoki susaygan holati.

Zaiflashgan reaksiya tezligi – Stimullarga javob qaytarish jarayonining sekinlashishi.

Zaiflashgan muloqot qobiliyati – Boshqalar bilan to‘g‘ri va samarali muloqot olib borishdagi qiyinchiliklar.

Zaiflanish sindromi – Insonning jismoniy va psixologik faoliyatining uzoq muddat davomida pasayishi.

Zaiflashgan hissiy barqarorlik – Kichik voqealarga ham kuchli ta'sirchanlik bilan javob qaytarish holati.

Ziddiyatli shaxs – Qarorlar qabul qilishda, munosabatlarda va faoliyatda ichki ziddiyatlarni boshdan kechiruvchi shaxs.

Ziddiyatli muloqot – Munosabatlarda tushunmovchilik va ixtiloflar yuzaga kelishi.

Ziddiyatli ong – Insonning fikrlash jarayonidagi qarama-qarshiliklar va noaniqliklar.

Ziddiyatli motivatsiya – Bir vaqtning o‘zida ikki yoki undan ortiq qarama-qarshi maqsadlarni amalga oshirishga bo‘lgan intilish.

Ziddiyatli emotsiyalar – Bir vaqtda o‘zaro to‘qnashadigan va bir-biriga mos kelmaydigan his-tuyg‘ular.

Ziddiyatli xulq-atvor – Shaxsning turli vaziyatlarda to‘g‘ri yoki teskari xatti-harakat qilishi.

Ziddiyatli fikrlash – Insonning muayyan muammoga qarama-qarshi yechimlarni topishga urinishi.

Ziddiyatli ijtimoiy munosabatlar – Jamiyatda boshqalar bilan kelishmovchiliklar va to‘qnashuvlar.

Ziddiyatni hal qilish qobiliyati – Muammolarni tushunish va ularni konstruktiv ravishda yechish mahoratlari.

Ziddiyat sababli stress – Ixtiloflar va tushunmovchiliklar tufayli yuzaga keladigan asabiy zo‘riqish.

Zo‘ravonlik psixologiyasi – Jismoniy va ruhiy zo‘ravonlik mexanizmlarini o‘rganadigan psixologik yo‘nalish.

Zo‘ravonlik qurboni psixologiyasi – Zo‘ravonlikka uchragan insonlarning psixologik holati.

Zo‘ravonlik motivatsiyasi – Insonni agressiv xatti-harakatlarga undaydigan ichki va tashqi omillar.

Zo‘ravonlikka moyillik – Insonning boshqalarga nisbatan agressiv bo‘lish tendentsiyasi.

Zo‘ravonlik sindromi – Insonning doimiy ravishda zo‘ravonlikka duch kelganidan keyingi ruhiy holati.

Zo‘ravonlik stressini yengish – Zo‘ravonlik oqibatidagi psixologik jarohatlardan xalos bo‘lish jarayoni.

Zo‘ravonlikka qarshi psixologik himoya – Insonning o‘zini zo‘ravonlikdan himoya qilish mexanizmlari.

Zo‘ravonlikka moyil bolalar – Agressiv va konfliktli muhitda o‘sgan bolalarning xulq-atvori.

Zo‘ravonlik to‘lqini effekti – Zo‘ravonlik holatlari boshqa odamlarga ta'sir qilishi va ularni ham agressiv qilish jarayoni.

Zo‘ravonlik oqibatidagi travmalar – Jismoniy yoki psixologik zo‘ravonlikdan keyin yuzaga kelgan ruhiy muammolar.

Zo‘ravon muomala psixologiyasi – Agressiv munosabatlar rivojlanish mexanizmini o‘rganish.

Zo‘ravonlikka qarshi tarbiya – Bolalar va o‘smirlarda agressiyani kamaytirishga qaratilgan tarbiyaviy metodlar.

Zo‘ravonlik sindromi diagnostikasi – Agressiv xatti-harakatlarning sabablarini aniqlash usullari.

Zo‘ravonlikka qarshi psixologik maslahat – Zo‘ravonlik qurbonlariga yordam berish jarayoni.

Zo‘ravonlikning ijtimoiy sabablari – Jamiyatda zo‘ravonlikning paydo bo‘lish omillari.

Zo‘ravonlik travmasini yengish usullari – Insonning zo‘ravonlik oqibatidagi psixologik jarohatlardan chiqish jarayoni.

Zo‘ravonlikka moyillik psixodiagnostikasi – Insonda zo‘ravonlik tendentsiyasini aniqlash usullari.

Zo‘ravonlik oqibatlari bilan ishlash – Psixologlarning zo‘ravonlik qurbonlari bilan ishlash usullari.

Zo‘ravon munosabatlardan qutulish yo‘llari – Agressiv muhitdan chiqib ketish va sog‘lom muhit yaratish usullari.

Zo‘ravon munosabatlar – Agressiya va bosim asosida qurilgan ijtimoiy munosabatlar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Альмуханова, А. Б. Большая психологическая энциклопедия. М. : Эксмо, 2007.
2. Ғозиев, Э. Психологияда мукаммал луғат тузиш хусусиятлари / Э. Ғозиев, Л. Турсунов. Тошкент, 2005. 19 с. (Особенности создания совершенного словаря по психологии).
3. Давлетшин, М. Г. Психология: қисқача изоҳли луғат. Тошкент, 1998 (Психология : краткий толковый словарь).
4. Давыдов, В. В. Психологический словарь. М. : Педагогика, 1983.
5. Ожегов, С. И. Словарь русского языка. М. : Рус. яз., 1987.
6. Турғунов, Қ. Психология терминларининг русча-ўзбекча изоҳли луғати. Тошкент : Ўқитувчи, 1975 (Толковый русско-узбекский словарь психологических терминов).
7. Abdullayeva Sh.X. "Ijtimoiy psixologiya", T., 2021.-B.250
8. Jabborov X.X. "Psixologiya", T., 2021. –B.197.
9. Jabborov X.X. Ijtimoiy va etnopsixologiya [Matn]: darslik / X.X. Jabborov. – Toshkent: Bookmany print, 2025. – 390 b.
10. Андреева Г.М. Социальная психология. Учебник.- М.: Аспект Пресс, 1999.-376 с.
11. G'oziyev E.G. Umumiy psixologiya. Toshkent. 2014 y, b. 366
12. G'oziyev E.G. Toshimov R. Menejment psixologiyasi. T-2001
13. G'oziyev E.G. Muomala psixologiyasi. T-2001.
19. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy amaliyot.-T.: Universitet, 1999.- 96 b.
20. Майерс Д. Социальная психология перев. С англ.-СПб.: «Питер»,1999 - 688 с.
21. Методы эффективного обучения взрослых. Учебно-методическое пособия. (Авторский коллектив) - Москва - Берлин, 1998 - 124 с.
22. Прикладная социальная психология. / Под. ред. А. Сухова и А.Дергача.- М, 1998 - 688 с.
23. Сушков И.Р. Психология взаимоотношений. - М.: Академический Проект, 1999.- 448с.
24. Чалдини Р. Психология влияния. - СПб.: «Питер», 2000,-272 с.
25. "Психология" Уч.Т-2. "Перспект". Москва - 2004.
26. Психология и педагогика. Под редакцией А.А.Радугина. Изд. "Центр" 2003
27. Гамильтон. Я.С. "Что такое психология". "Питер", 2002.
28. Ананьев Б.Г. "Человек как предмет познания". "Питер", 2001.
29. Дружинина В. "Психология ". Учебник. "Питер", 2003.

30. Бурлачук Ф. Психодиагностика. “Питер”, 2002.
31. Болотова А.К, Макарова И.В. Прикладная Психология: Учебник для вузов.- М.Аспект Пресс, 2002 – 383 с.
32. Ложкин .Г.В. Повякель Н.И Практическая психология в системах “человек техника”: Учеб.пособие.- К.: МАУП, 2003 – 296 с.
33. Немов Р.С. Практическая Психология Познание себя: Влияние на людей:Пособие для уч-ся-М:Гуманит. Изд.Центр ВЛАДОС, 2003.320 с.
34. Справочник по решению кроссвордов и сконвордов .- Ростов н\Д: Владис, 2002. – 640 с.
35. Дьюи Дж. “Психология и педагогика мышления”. М., Прогресс, 1998.
36. Петровская Л.А. “Компетентность в общении”. Социально-психологический тренинг. М., Университет, 1989.
37. Шипунь Н.И. и др. “Основы управленческой деятельности”. М., 1999.
38. Шейнов В. “Психология и этика делового контакта”. М., Амалфея, 1997.
39. Вечер Л. Секреты делового общения. Минск, 1996.
40. Корнилова Т. Введение в психологический эксперимент. М., 1997.
41. Чалдини Р. Психология влияния. М., 2000.
42. Филипп Зимбардо, Майкл Ляйппе. Социальное влияние.- СПб, 2000.- 448 с.
43. Карпенко Л. А. Психология : словарь. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
44. Ребер А. Большой толковый психологический словарь (Основные термины и понятия по психологии и психиатрии) : в 2 т. – М., 2003. – 591 с
45. Эргашева Г. К. Отражение психологических терминов в русскоузбекских словарях // Вестник Челябинского государственного университета. – 2011. – № 37 (225). Филология. Искусствоведение. – Вып. 61. – С. 163–165.
46. www.ziyonet.uz
47. www.inetlibrary.com
48. www.psychology.uz
49. www.psychology.net.ru
50. www.nutq.intal.uz

Mundarija

Kirish.....	3
A.....	5
B.....	18
D.....	22
E.....	26
F.....	30
G.....	33
G'.....	38
H.....	40
I.....	42
J.....	52
K.....	53
L.....	57
M.....	58
N.....	64
O.....	67
O'.....	70
P.....	71
Q.....	77
R.....	78
S.....	81
Sh.....	86
Ch.....	89
T.....	91
U.....	97
V.....	100
X.....	104
Ye.....	105
Yo.....	111
Yu.....	114
Ya.....	116
Z.....	119
Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.....	121